

Київський національний лінгвістичний університет
Міністерство освіти і науки України

Кваліфікаційна наукова праця
на правах рукопису

ЛИКІНА ВІРА ВІКТОРІВНА

УДК 811.11

ДИСЕРТАЦІЯ
ВЕРБАЛІЗАЦІЯ КОНЦЕПТУ ДЕМОКРАТІЯ
У СУЧАСНОМУ АНГЛОМОВНОМУ ПОЛІТИЧНОМУ ДИСКУРСІ:
КОГНІТИВНО-РИТОРИЧНИЙ АСПЕКТ

035 – Філологія

Подається на здобуття ступеня вищої освіти доктора філософії. Дисертація містить результати власних досліджень. Використання ідей, результатів і текстів інших авторів мають посилання на відповідне джерело
_____ В. В. Ликіна

Науковий керівник

Потапенко Сергій Іванович,
доктор філологічних наук,
професор

Київ – 2022

АНОТАЦІЯ

Лукіна В. В. Вербалізація концепту ДЕМОКРАТІЯ у сучасному англomовному політичному дискурсі: когнітивно-риторичний аспект. – Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття ступеня доктора філософії з галузі знань 03 Гуманітарні науки за спеціальністю 035 Філологія. – Київський національний лінгвістичний університет, Київ, 2022.

Дисертаційну роботу присвячено вивченню концепту ДЕМОКРАТІЯ із залученням когнітивно-риторичних прийомів задля встановлення моделей його вербалізації в промовах американських президентів і британських прем'єр-міністрів початку ХХІ століття.

Проведене дослідження виявило, що виступи апелюють до трьох рівнів концепту ДЕМОКРАТІЯ: поняттєвого, предметно-образного і ціннісного.

Складники предметно-образного рівня, пов'язаного з сенсомоторним досвідом, іменуються одиницями *people* "народ", *voters* "виборці", *government* "уряд". Поняттєвий рівень позначається іменником *democracy* "демократія". Компоненти ціннісного ярусу номінуються одиницями *equality* "рівність", *human rights* "права людей", *freedom / liberty* "свобода", *fairness / justice* "справедливість", *unity* "єдність", *sovereignty* "суверенітет".

Взаємодію складників концепту ДЕМОКРАТІЯ виявлено з опертям на теорію силової динаміки, яка пояснює протидію двох елементів: *Агоніста* як фокальної сили та протиставленого йому *Антагоніста*. Кожен із них характеризується природним прагненням до спокою (бездіяльності) або руху (діяльності).

Матеріалом роботи слугують тексти виступів політиків початку ХХІ століття: американських президентів Джорджа Вокера Буша, Барака Обами, Дональда Трампа і Джозефа Байдена, а також британських прем'єр-міністрів Гордона Брауна, Девіда Камерона, Терези Мей і Бориса Джонсона.

У дисертаційній роботі *вперше* виокремлено моделі вербалізації концепту ДЕМОКРАТІЯ у промовах англомовних політиків, а саме: *одинарні, бінарні і тринарні*. Одинарні моделі активують складники одного концептуального рівня; бінарні – поєднують складники двох рівнів, здебільшого предметно-образного з ціннісним або інколи з поняттєвим; тринарні моделі, в свою чергу, синтезують складники всіх трьох рівнів концепту.

Встановлено, що одинарна модель мало характерна для промов американських президентів і британських прем'єр-міністрів. В одинарних моделях домінує предметно-образний компонент, позначений займенником *we* та іменниками *people, government, prime minister*. Відмінною рисою одинарної моделі, репрезентованої у промові американського президента, є побіжна активація ціннісних складників: експлікується єдність як продовження предметно-образного складника завдяки дейктику *we*, та свобода, позначена іменником *freedom* без надання їй будь-яких тенденцій, а також імплікується рівність. У той час як британський прем'єр-міністр залучає лише предметно-образні складники концепту ДЕМОКРАТІЯ у певній демократичній ієрархії, в якій перше місце наділяється Королеві (*Her Majesty, The Queen*), друге місце посідає народ (*people*), третє місце обіймає власне прем'єр-міністр (*prime minister*), а на четвертому рівні розташований уряд (*government*).

Бінарні моделі здебільшого поєднують два рівні, предметно-образний, активований тими ж одиницями, що й в одинарному варіанті, і ціннісний. Вербалізація останнього визначається уподобаннями окремих очільників Америки і Великобританії та залежить від мети промови. Ціннісний рівень переважно омовлюється лексичними одиницями *freedom / liberty, free, fairness, fair*. Вказані одиниці поєднуються з іменником *democracy*, який позначає поняттєвий складник як стрижень демократії. Проте предметно-образний компонент поєднується з поняттєвим лише під час обговорення неpolітичних питань, як-от вирішення проблем спричинених пандемією.

Бінарні моделі вербалізації концепту ДЕМОКРАТІЯ у промовах політичних лідерів Великобританії реалізуються через поєднання предметно-образного рівня, позначеного тими ж одиницями, що і в американських лідерів,

та ціннісного складника, ословеснення якого варіюється залежно від мети промови. Єдність вербалізована прислівником *together*; справедливість – лексичними одиницями *fairness, fair society*; утилітарно-ціннісна свобода злучена для вирішення конкретних проблем, спричинених пандемією, актуалізована іменником *freedom* та словосполученням *one nation*; організаційно-ціннісний складник концепту позначений іменником *elections*, адже саме вибори є засобом забезпечення демократії та волевиявлення народу.

Тринарні моделі найбільш поширені в промовах американських і британських політичних лідерів. Виявлено, що одиниці одинарної та бінарної моделей взаємодіють між собою по-новому та виконують різні функції у промовах американських лідерів. Поняттєвий компонент виконує композиційну, сугестивну, або міжнародну роль залежно від призначення промови. Композиційна роль поняттєвого компонента наголошує на силі ідеї демократії для американської нації та всього світу. Сугестивна роль полягає у тому, що поняттєвий компонент відкриває вступ і активується впродовж усієї промови. Міжнародна роль поняттєвого компонента відображена у зверненні до Генеральної Асамблеї ООН із закликом поширювати демократичні цінності в усіх країнах світу.

Промови британських прем'єр-міністрів, побудовані за тринарними моделями, демонструють домінування локально-утилітарних свобод, тобто використання цінностей демократії задля вирішення практичних потреб. Синтез всіх трьох рівнів концепту ДЕМОКРАТІЯ характерний для послідовної тринарної моделі, яка дає можливість його повної та всебічної активації. Послідовна модель складається із трьох блоків: протиставлення предметно-образного і поняттєвого складників; кульмінаційного – синтезу складників всіх трьох рівнів; та ціннісного, що переважно актуалізований словосполученнями з прикметником *free: free ports, free trade deals, free trade*.

Перспективним напрямом подальших наукових досліджень вбачаємо у встановленні зображення концепту ДЕМОКРАТІЯ та його складників у промовах інших політиків.

Ключові слова: антиконцепт, вплив, дискурс, когнітивна методика, конструювання, моделі вербалізації концепту ДЕМОКРАТІЯ, політичний дискурс, президентська промова, риторика.

ABSTRACT

Lykina V.V. Verbalization of the DEMOCRACY concept in modern English political discourse: Cognitive rhetorical aspect. – Thesis. Manuscript.

Thesis for the degree of higher education of Doctor of Philosophy, Specialty 035 Philology. – Kyiv National Linguistic University, Kyiv, 2022.

This thesis focuses on the study of the DEMOCRACY concept with an application of the cognitive rhetorical procedures to identify models of verbalizing the concept in the speeches of American presidents and British prime ministers in the early XXI century.

The analysis has revealed that speeches appeal to various levels of the DEMOCRACY concept: notional, perceptual and evaluative.

The components of the perceptual level of the DEMOCRACY connected with the sensorimotor experience are named by the units *people, voters, government*. The notional component is named by the noun *democracy*. The components of the evaluative level are denoted by the units *equality, human rights, freedom / liberty, fairness / justice, unity, sovereignty*.

The interaction of the components of the DEMOCRACY concept is revealed based on the theory of force dynamics, which explains the opposition of two elements: the Agonist as a focal force and the Antagonist that is opposed to it. Each of them is characterized by a natural desire for peace (inaction) or movement (action).

The thesis is based on the speeches of early XXI century politicians: US Presidents George Walker Bush, Barack Obama, Donald Trump and Joseph Biden, as well as British Prime Ministers Gordon Brown, David Cameron, Theresa May and Boris Johnson.

The paper for the first time identifies the models of verbalization of the DEMOCRACY concept in the speeches of English-speaking politicians, namely:

single, binary and ternary. Single models activate components of one conceptual level; binary – combine the components of two levels, mostly perceptual with evaluative or sometimes with notional; ternary models, in turn, synthesize components of all three levels of the concept.

It has been established that the single model has been the least common model among the speeches of American presidents and British prime ministers. The single models are dominated by the perceptual component, denoted by the pronoun *we* and the nouns *people*, *government*, *prime minister*. A distinctive feature of the single model represented in the American president's speech is the simultaneous activation of evaluative components: unity, which is revealed as a continuation of the perceptual component by means of pronoun *we*, freedom that is denoted by the same noun and does not possess any tendencies, and equality, which is implied. While the British prime minister involves only the perceptual components of the concept of DEMOCRACY that are implemented in a certain democratic hierarchy, in which the first place is given to the Queen (*Her Majesty, The Queen*), the second place is occupied by the people (*people*), the third place is occupied by the prime minister (*prime minister*), and on the fourth level is the government (*government*).

Binary models predominantly combine two levels, represented by perceptual component, activated by the same units as in the single models, and evaluative components. The verbalization of the latter is determined by the preferences of individual leaders of America and Britain and depends on the purpose of the speech. The evaluative level is generally stipulated by the lexical units such as *freedom / liberty*, *free*, *fairness*, *fair*. These units are combined with the noun *democracy*, which denotes the notional component as the core of democracy. However, the perceptual component is combined with the notional one only when discussing non-political issues, such as solving the problems caused by the pandemic.

Binary models of verbalization of the DEMOCRACY concept in the speeches of British political leaders are realized through a combination of perceptual level, denoted by the same units as those of American leaders, and the evaluative component, the wording of which varies depending on the purpose of a speech. Unity is verbalized by the adverb *together*; justice is represented by lexical units *fairness*,

fair society; utilitarian-evaluative freedom, denoted by the noun *freedom* and the phrase *one nation*, is implemented to solve specific problems caused by the pandemic; organizational and evaluative component of the concept is marked by the noun *elections*, because elections are a means of ensuring democracy and the will of the people.

Ternary models are the most common in the speeches of American and British political leaders. It was found that the units of single and binary models interact with each other in a new way and perform different functions in the speeches of American leaders. The notinal component plays a compositional, suggestive, or international role, depending on the purpose of the speech. The compositional role of the notinal component emphasizes the power of the idea of democracy for the American nation and the whole world. The suggestive role is that the notional component opens the introduction and is then activated throughout the speech. The international role of the notinal component is reflected in the appeal to the UN General Assembly to spread democratic values in all countries of the world.

The speeches of the British prime ministers, based on ternary models, demonstrate the dominance of local and utilitarian freedoms, ie the use of the values of democracy to address practical needs. The synthesis of all three levels of the DEMOCRACY concept is characteristic of a consistent ternary model, which allows its full and comprehensive activation. The sequential model consists of three blocks: the opposition of perceptual and notional components; culmination that is revealed in the synthesis of components of all three levels; and evaluative, which is mainly revealed by phrases with the adjective *free*: *free ports*, *free trade deals*, *free trade*.

A further direction for the scientific research of the problem under investigation may have its core in establishment of the models of verbalization of the DEMOCRACY concept and its components in the speeches of other politicians.

Keywords: anticoncept, influence, discourse, cognitive methods, construal, models of DEMOCRACY concept verbalization, political discourse, presidential speech, rhetoric.

СПИСОК ПУБЛІКАЦІЙ ЗДОБУВАЧА ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

1. Ликіна, В. В. (2018а). Вербалізація концепту ДЕМОКРАТІЯ в програмних виступах президента Обама і прем'єр-міністра Камерона: лінгвориторичний аспект. *Наукові записки [Центральноукраїнського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка]*. Серія: Філологічні науки, 164, 119-124.
2. Ликіна, В. В. (2019а). Вербалізація концепту ДЕМОКРАТІЯ в інавгураційній промові президента США Дональда Трампа: лінгвокогнітивний аспект. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*. Серія: Філологія, 39(2), 50-52.
3. Ликіна, В. В. (2020а). Вербалізація концепту DEMOCRACY/ ДЕМОКРАТІЯ в інавгураційних промовах президента США Джорджа Вокера Буша: лінгвокогнітивний аспект. *Вісник Запорізького національного університету*. Філологічні науки, 1, 124-130.
4. Ликіна, В. В. (2021а). Когнітивно-риторичні моделі втілення концепту ДЕМОКРАТІЯ в промовах президента Байдена. *Вчені записки Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського*. Серія: Філологія. Журналістика, 32(71)(3), 169-174. DOI <https://doi.org/10.32838/2710-4656/2021.3-1/29>
5. Ликіна, В. В. (2021b). Концепт ДЕМОКРАТІЯ в промовах Терези Мей і Дональда Трампа: когнітивно-риторичний аспект. *Науковий вісник Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка*. Серія: Філологічні науки (мовознавство), 15, 99-103.
6. Ликіна, В. В. (2020b). Вербалізація концептів та антиконцептів у публічних промовах (на матеріалі виступу Гордона Брауна). *Science and Education a New Dimension. Humanities and Social Sciences*. VIII(42), Issue: 242, 19-22. p-ISSN 2308-5258, e-ISSN 2308-1996
7. Ликіна, В. В. (2018b). Вербалізація концепту ДЕМОКРАТІЯ у промові Девіда Камерона: методика силової динаміки. В *Україна і світ: діалог мов та*

культур. Міжнародна науково-практична конференція, 16-18 квітня 2018 року (сс. 177-178). Київ: Видавничий центр Київського національного лінгвістичного університету.

8. Ликіна, В. В. (2019b). Вербалізація концепту демократія у промові прем'єр-міністра Великобританії на з'їзді консервативної партії (2016): когнітивно-риторичний ракурс. В *Ad orbem per linguas. До світу через мови*. Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції, 20-22 березня 2019 року (сс. 165-167). Київ: Видавничий центр Київського національного лінгвістичного університету.

9. Ликіна, В. В. (2020c). Когнітивний аспект вербалізації концепту ДЕМОКРАТІЯ у промові Терези Мей щодо "БРЕКЗИТУ". В *Ad orbem per linguas. До світу через мови*. Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції, 17-18 червня 2020 року (сс. 157-158). Київ: Видавничий центр Київського національного лінгвістичного університету.

10. Ликіна, В. В. (2021c). Вербалізація предметно-образного складника концепту ДЕМОКРАТІЯ / DEMOCRACY в промові президента США Д. Трампа на з'їзді республіканської партії (2020). В *Таврійські філологічні наукові читання*. Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції, 29–30 січня 2021 року (сс. 118-121). Київ: Таврійський національний університет імені В. І. Вернадського.

11. Ликіна, В. В. (2021d). Вербалізація ціннісного компонента концепту ДЕМОКРАТІЯ в американському президентському дискурсі початку XXI століття. В *Ad orbem per linguas. До світу через мови*. Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції, 13 травня 2021 року (сс. 200-202). Київ: Видавничий центр Київського національного лінгвістичного університету.

ЗМІСТ

ВСТУП	13
РОЗДІЛ I. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ КОГНІТИВНО-РИТОРИЧНОГО ВИВЧЕННЯ ВЕРБАЛІЗАЦІЇ КОНЦЕПТУ <i>ДЕМОКРАТІЯ</i> У СУЧАСНОМУ АНГЛОМОВНОМУ ПОЛІТИЧНОМУ ДИСКУРСІ	20
1.1. Дискурс як когнітивно-комунікативний феномен	20
1.1.1. Еволюція поняття "дискурс"	22
1.1.2. Підходи до диференціації різновидів дискурсу	26
1.1.3. Типологічні особливості політичного дискурсу	31
1.2. Концептуальна організація англomовного політичного дискурсу	35
1.2.1. Концепт як засіб репрезентації дійсності	37
1.2.1.1. Визначення концепту	40
1.2.1.2. Будова концепту	43
1.2.2. Структура концепту <i>ДЕМОКРАТІЯ</i>	46
1.3. Риторичний інструментарій конструювання концепту <i>ДЕМОКРАТІЯ</i> у сучасному англomовному політичному дискурсі.....	48
1.3.1. Канони текстопобудови	48
1.3.2. Способи впливу	53
Висновки до розділу 1	57
РОЗДІЛ II. МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ВИВЧЕННЯ ВЕРБАЛІЗАЦІЇ КОНЦЕПТУ <i>ДЕМОКРАТІЯ</i> В РАКУРСІ КОГНІТИВНОЇ РИТОРИКИ	61
2.1. Підходи до вивчення вербалізації концептів	61
2.2. Когнітивний аналіз концепту <i>ДЕМОКРАТІЯ</i>	63
2.2.1. Дефініційний аналіз значення лексеми <i>democracy</i>	63
2.2.2. Компонентний аналіз значення лексеми <i>democracy</i>	65
2.2.3. Методика відбору номінативних одиниць на позначення концепту <i>ДЕМОКРАТІЯ</i>	68
2.3. Когнітивно-риторичні прийоми встановлення моделей вербалізації концепту <i>ДЕМОКРАТІЯ</i>	69
2.3.1. Теорія силової динаміки	70

	11
2.3.2. Дослідницький апарат образ-схем	72
2.4. Етапи дослідження вербалізації концепту ДЕМОКРАТІЯ у сучасному англomовному політичному дискурсі	74
2.4.1. Ідентифікаційний	74
2.4.2. Класифікаційний	75
2.4.3. Інтерпретаційний	75
2.4.4. Зіставний етап	76
Висновки до розділу 2	80
РОЗДІЛ 3. КОГНІТИВНО-РИТОРИЧНІ МОДЕЛІ ВЕРБАЛІЗАЦІЇ КОНЦЕПТУ <i>ДЕМОКРАТІЯ</i> В ПРОМОВАХ АМЕРИКАНСЬКИХ ПРЕЗИДЕНТІВ	83
3.1 Одиарна модель вербалізації концепту ДЕМОКРАТІЯ в промовах американських президентів	83
3.2. Бінарні моделі вербалізації концепту ДЕМОКРАТІЯ в промовах американських президентів	89
3.2.1. Взаємодія предметно-образного і ціннісного складників	89
3.2.2. Взаємодія предметно-образного й поняттєвого складників	99
3.3. Тринарні моделі втілення концепту ДЕМОКРАТІЯ в промовах американських президентів	101
3.3.1. Домінування свободи як ціннісного складника в тринарних моделях інавгураційних промов	102
3.3.2. Взаємодія ціннісних складників свободи і справедливості в тринарних моделях промов	107
3.3.3. Композиційна роль поняттєвого складника в тринарній моделі	111
3.3.4. Сугестивна роль поняттєвого складника в тринарній моделі	115
3.3.5. Міжнародна роль поняттєвого складника в тринарній моделі	120
Висновки до розділу 3	123
РОЗДІЛ 4 КОГНІТИВНО-РИТОРИЧНІ МОДЕЛІ ВЕРБАЛІЗАЦІЇ КОНЦЕПТУ <i>ДЕМОКРАТІЯ</i> У ВИСТУПАХ БРИТАНСЬКИХ ПРЕМ'ЄР-МІНІСТРІВ	126

	12
4.1. Одинарна модель вербалізації концепту ДЕМОКРАТІЯ у промовах британських прем'єр-міністрів	128
4.2. Бінарні моделі втілення концепту ДЕМОКРАТІЯ у промовах британських прем'єр-міністрів	131
4.2.1. Взаємодія предметно-образних і ціннісних складників єдності і справедливості	131
4.2.2. Взаємодія предметно-образних компонентів та ціннісного складника свободи	136
4.2.3. Взаємодія предметно-образних компонентів і утилітарно-ціннісного складника свободи	139
4.2.4. Взаємодія предметно-образних компонентів і організаційно-ціннісного складника	142
4.3. Тринарні моделі втілення концепту ДЕМОКРАТІЯ в промовах британських прем'єр-міністрів	146
4.3.1. Домінування локально-утилітарних свобод	146
4.3.2. Домінування ціннісних складників	149
4.3.3. Домінування поняттєвого складника в композиційній функції	153
4.3.4. Домінування предметно-образних складників	157
4.3.5. Тринарна послідовна модель	162
Висновки до розділу 4	165
ЗАГАЛЬНІ ВИСНОВКИ	168
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	171
СПИСОК ДЖЕРЕЛ ДОВІДКОВОГО МАТЕРІАЛУ	197
СПИСОК ДЖЕРЕЛ ІЛЮСТРАТИВНОГО МАТЕРІАЛУ	197

ВСТУП

Феномен політичного дискурсу перебуває в центрі уваги сучасного мовознавства (Кондратенко, Стрій, & Билінська, 2019; Павлуцька, 2008, с. 218; Переверзев, 2008, с. 76; Weiss, 2003, р. 5), що зумовило формування окремої дисципліни – політичної лінгвістики (Алексієвець, 2012, с. 250; Ковальова, 2020, с. 103; Нагорна, 2005, с. 61; Landtsheer, 1991, р. 302). З одного боку, вважається, що цей різновид дискурсу зосереджений на формах публічної комунікації професійних політиків, метою яких є завоювання та втримання влади у тісному зв'язку з ідеологією (Водак, 2006, с. 123; Дейк, 2013, с. 85). З іншого боку, доводять, що він охоплює всі форми мовленнєвої діяльності, в яких будь-який елемент може бути пов'язаний зі сферою політики: суб'єкт, адресат чи зміст дискурсу (Водак, 2006, с. 123; Дейк, 2013, с. 85).

Розуміння політичного дискурсу базується на специфічних ключових концептах (Шейгал, 2004, с. 238), які тлумачаться як оперативно-змістові одиниці пам'яті, ментального лексикону, концептуальної системи та мови мозку, всієї картини світу, відбитої в людській психіці (Кубрякова, 1996, с. 90). До доміантних концептів політичного дискурсу зараховують такі: ВЛАДА, ПАРТІЯ, ФРАКЦІЯ, ДЕМОКРАТІЯ, УРЯД, ПАРЛАМЕНТ, ЗАКОН, НАРОД (Маслова, 2008, с. 43). Провідне місце серед них посідає концепт ДЕМОКРАТІЯ, оскільки саме ідеологія демократичного устрою як форми організації політичної ідеї та політичного життя суспільства є обов'язковим атрибутом будь-якої правової держави (Константинова, 2010, с. 7).

У переважній більшості праць вивчення концепту ДЕМОКРАТІЯ обмежується американським політичним дискурсом. Наприклад, розглянуто еволюцію його мовної репрезентації в інавгураційних промовах американських президентів, а також вербалізацію в кількох ракурсах: аксіологічному як найвищу цінність американського народу (Миронец, 2007); ідеологічному як історично зумовлену сутність (Лебедько, 2002); лінгвокультурологічному як соціально значущий концепт американської ментальності (Суслова, 2009; Филиппова, 2007).

Утім, такий підхід видається одностороннім, адже не враховує специфіку вербалізації концепту ДЕМОКРАТІЯ іншими англомовними спільнотами з дещо іншим суспільно-політичним ладом. Саме цей чинник зумовлює наше звернення до зіставлення способів ословеснення цього концепту в промовах американських і британських політиків задля виокремлення універсальних англосаксонських і специфічних національних особливостей його вербалізації в країнах з президентською і конституційно-монархічною системами правління.

Для вивчення мовного втілення концепту ДЕМОКРАТІЯ у промовах американських і британських лідерів залучаємо когнітивно-риторичний підхід. Він поєднує античні етапи текстобудови – інвенція, диспозиція, елокуція (Glenn, 1997) – і способи впливу – етос, логос, пафос (Арістотель, 2000) – з лінгвокогнітивними сило-динамічними відношеннями (Talmy, 2000, p. 409). Останні дозволяють виявити способи дискурсивної репрезентації різних суспільних сил, представлених досліджуваним концептом (Potapenko, 2016, p. 12).

Актуальність дослідження зумовлена увагою політичної лінгвістики до ключових концептів дискурсивного простору, у якому чільне місце посідає концепт ДЕМОКРАТІЯ; необхідністю зіставлення ролі різних варіантів вербалізованих дискурсивних практик у забезпеченні перебігу суспільних процесів окремих країн; переосмисленням античного риторичного вчення в нових комунікативних умовах і розвитком когнітивно-риторичного підходу, який виявляє роль вербалізованих ментальних структур в організації персуазивних текстів.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертація виконана в рамках наукової теми "Текст і дискурс у лінгвофілософському та когнітивно-семіотичному висвітленні" кафедри англійської філології, перекладу і філософії мови імені професора О. М. Мороховського Київського національного лінгвістичного університету (реєстраційний номер в УкрІНТЕІ 0117U00547). Тему ухвалено вченою радою Київського національного лінгвістичного університету 04 грудня 2017 року. Тему дисертаційної роботи затверджено вченою радою Київського національного лінгвістичного університету (протокол № 7 від 04 грудня 2017 року).

Метою дослідження є розкриття специфіки вербалізації концепту ДЕМОКРАТІЯ в промовах американських президентів і британських прем'єр-міністрів з позицій когнітивно-риторичного підходу.

Досягнення зазначеної мети передбачає розв'язання таких **завдань**:

– визначити теоретичні засади вивчення вербалізації концепту ДЕМОКРАТІЯ в когнітивно-риторичному ракурсі;

– реконструювати концепт ДЕМОКРАТІЯ на матеріалі англомовних лексикографічних джерел;

– розробити методику когнітивно-риторичного аналізу вербалізації концепту ДЕМОКРАТІЯ у промовах американських і британських лідерів;

– визначити когнітивно-риторичні моделі омовлення концепту ДЕМОКРАТІЯ в промовах американських президентів;

– встановити когнітивно-риторичні моделі омовлення концепту ДЕМОКРАТІЯ у виступах британських прем'єр-міністрів;

– зіставити когнітивно-риторичні моделі вербалізації концепту ДЕМОКРАТІЯ у промовах американських і британських лідерів.

Об'єктом дослідження є концепт ДЕМОКРАТІЯ, вербалізований у промовах американських президентів і британських прем'єр-міністрів початку ХХІ століття.

Предметом аналізу є когнітивно-риторична вербалізація концепту ДЕМОКРАТІЯ у досліджуваних промовах.

Методи дослідження, обумовлені його метою і завданнями, включають: компонентний аналіз, задіяний для лексикографічної реконструкції концепту ДЕМОКРАТІЯ; контекстуальний аналіз для виявлення відбору конкретних мовних одиниць омовлення концепту; дистрибутивний аналіз задля встановлення послідовності вживання одиниць на позначення концепту ДЕМОКРАТІЯ та його складників; лінгвокогнітивний аналіз, націлений на розкриття концептуальних структур, задіяних під час текстової вербалізації концепту ДЕМОКРАТІЯ; риторичні прийоми для виявлення моделей ословеснення концепту ДЕМОКРАТІЯ в розрізі етосу, пафосу й логосу.

Матеріалом дослідження слугують тексти виступів англомовних політиків початку XXI століття (рагальною кількістю 54797 слів): американських президентів Джорджа Вокера Буша (Bush, 2001, 2005), Барака Обами (Obama, 2008, 2009, 2013), Дональда Трампа (Trump, 2017, 2018, 2020), Джозефа Байдена (Biden, 2020, 2021a, 2021b), та британських прем'єр-міністрів Гордона Брауна (Brown, 2007, 2008), Девіда Камерона (Cameron, 2008, 2010a, 2010b), Терези Мей (May, 2016a, 2016b, 2018a, 2018b), і Бориса Джонсона (Johnson, 2019, 2020, 2021).

Наукова новизна отриманих результатів полягає у встановленні зв'язку когнітивно-риторичних моделей текстового втілення концепту ДЕМОКРАТІЯ з його трьома рівнями: предметно-образним, представленим номінативними одиницями на позначення народу, уряду й різних верств населення; поняттєвим, означеним іменником *democracy*; ціннісним, активованим одиницями англійської мови, що іменують свободу, рівність, єдність. Уперше виокремлено моделі когнітивно-риторичного втілення концепту ДЕМОКРАТІЯ в промовах американських і британських політиків: одинарні, що активують складники одного рівня концепту; бінарні, які спираються на складники двох концептуальних рівнів; тринарні, що поєднують складники всіх трьох рівнів, хоча і в різній перспективі. Встановлено, що найменш чисельні одинарні моделі, які спираються на складники предметно-образного рівня, представлені народом та урядом, очолюваним президентом США, з одного боку, і прем'єр-міністром Великої Британії, з іншого. Виявлено, що бінарні моделі поєднують складники предметно-образного рівня з поняттєвим в американському політичному дискурсі і ціннісним в політичній комунікації обох країн з акцентуванням утилітарних свобод у Британії. Доведено, що тринарні моделі втілення концепту ДЕМОКРАТІЯ в промовах американських лідерів спираються на домінування свободи або поняттєвого складника, що виконує композиційну, сугестивну та міжнародну ролі, а в виступах британських лідерів тринарні моделі супроводжуються домінуванням окремих складників концепту або їх послідовною активацією.

Практичне значення дослідження вбачається в можливості використання його результатів під час викладання стилістики англійської мови (теми "Функціональні стилі" та "Стилiстика тексту"), спецкурсiв iз когнiтивної лiнгвiстики, дискурсологiї, прагмалiнгвiстики, полiтичної лiнгвiстики, теорiї комунiкацiї, лiнгвориторики i в практицi проведення полiтичних кампанiй.

Апробацiя. Основнi положення дисертацiйного дослідження обговорено на мiжнародних конференцiях: "Україна i свiт: дiалог мов та культур" (Київ, 2018); "Ad orbem per linguas. До свiту через мови" (Київ, 2019, 2020, 2021); "Таврiйськi фiлологiчнi науковi читання" (Київ, 2021). Матерiали дисертацiї обговорювалися на наукових засiданнях кафедри англiйської фiлологiї, перекладу i фiлософiї мови iменi професора О.М. Мороховського Київського національного лiнгвiстичного унiверситету.

Публiкацiї. Основний змiст дисертацiйного дослідження вiдображено в 11 одноосiбних авторських публiкацiях загальним обсягом 5,5 др. арк.: 5 наукових статей у фахових виданнях України, 1 стаття в науковому перiодичному виданнi iншої держави, яка входить до Органiзацiї економiчного співробiтництва та розвитку Європейського Союзу, 5 тезах доповiдей на наукових конференцiях.

Загальний обсяг дисертацiї. Загальний обсяг дисертацiї разом iз бiблiографiєю складає 203 сторiнки, з них – 172 сторiнки основного тексту. Список використаних джерел включає 301 позицiю вiтчизняних i закордонних авторiв, у тому числi 63 iноземною мовою. Список iлюстративного матерiалу налiчує 24 найменування.

Структура роботи. Дисертацiйна робота складається з анотацiй, вступу, чотирьох роздiлiв з висновками до кожного з них, загальних висновкiв, спискiв використаних та iлюстративних джерел.

У **вступі** обґрунтовано актуальнiсть теми дослідження, сформульовано мету, визначено завдання, об'єкт, предмет, наукову новизну, описано методи дослідження, окреслено практичне значення результатiв, вказано форми апробацiї дисертацiйного дослідження, надано характеристику матерiалу, визначено

структуру роботи і короткий зміст кожного з розділів.

Перший розділ – "Теоретичні засади когнітивно-риторичного вивчення вербалізації концепту ДЕМОКРАТІЯ у сучасному англomовному політичному дискурсі" – присвячено формулюванню теоретичних і методологічних підвалин роботи; розглядаються підходи до виокремлення об'єкта когнітивної риторики; визначається структура концепту ДЕМОКРАТІЯ; з'ясовується роль риторичних рівнів текстотворення та способів впливу під час вербалізації концепту ДЕМОКРАТІЯ в промовах американських і британських лідерів.

Другий розділ – "Методологічні засади вивчення вербалізації концепту ДЕМОКРАТІЯ в ракурсі когнітивної риторики" – спрямовано на формулювання методологічних прийомів дослідження; розглядаються загальнонаукові й спеціальні методи: теорія силової динаміки, дефініційний аналіз, компонентний аналіз, дистрибутивний аналіз; визначаються етапи дослідження вербалізації концепту ДЕМОКРАТІЯ у сучасному англomовному політичному дискурсі.

Третій розділ – "Когнітивно-риторичні моделі вербалізації концепту ДЕМОКРАТІЯ в промовах американських президентів" – розкриває закономірності ословеснення концепту ДЕМОКРАТІЯ у промовах американських лідерів початку ХХІ століття: одинарна модель, або предметно-образна з імплікацією ціннісних складників; бінарні моделі, втілені через взаємодію предметно-образного складника з ціннісним або поняттєвим; тринарні моделі, втілені через домінування свободи як ціннісного складника в інавгураційних промовах, взаємодію ціннісних складників свободи і справедливості, та активацію поняттєвого складника у композиційній, сугестивній та міжнародній ролі.

Четвертий розділ – "Когнітивно-риторичні моделі вербалізації концепту ДЕМОКРАТІЯ у виступах британських прем'єр-міністрів" – висвітлює закономірності вербалізації концепту ДЕМОКРАТІЯ у промовах британських прем'єр-міністрів: одинарна модель, у якій активовано предметно-образний компонент у всіх комунікативних блоках промови; бінарні моделі, втілені через взаємодію предметно-образних і ціннісних складників єдності і справедливості,

ціннісного складника свободи, утилітарно-ціннісного складника свободи, та організаційно-ціннісного складника; тринарні моделі, в яких, окрім гармонійної репрезентації компонентів всіх рівнів, характерним є домінування локально-утилітарних свобод, ціннісних складників, поняттєвого складника в композиційній функції, та предметно-образних складників.

У **Загальних висновках** представлено результати здійсненого дослідження та окреслено перспективи подальших наукових пошуків.

РОЗДІЛ I

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ КОГНІТИВНО-РИТОРИЧНОГО ВИВЧЕННЯ ВЕРБАЛІЗАЦІЇ КОНЦЕПТУ *ДЕМОКРАТІЯ* У СУЧАСНОМУ АНГЛОМОВНОМУ ПОЛІТИЧНОМУ ДИСКУРСІ

Основним завданням аналізу політичного дискурсу є розуміння механізму складних відносин у системі не лише "мова-суспільство", а насамперед у системі "комунікація-влада" (Вишневська, 2012, с. 9). Саме задля здобуття останньої у політичному дискурсі, що являє собою будь-які мовленнєві утворення, суб'єкт, адресат або зміст яких корелює зі сферою політики (Шейгал, 2002, с. 23), дедалі частіше застосовують прийоми, які ґрунтуються на виборі релевантної інформації, дія якої може бути настільки сильною, що можна говорити про її маніпулятивний характер.

Задля отримання цілісної характеристики політичного дискурсу розглянемо його співвідношення з такими лінгвістичними поняттями як дискурс та політика, адже у лінгвістичній літературі можна знайти велику кількість підходів до їх визначення.

1.1. Дискурс як когнітивно-комунікативний феномен

На сьогодні у лінгвістиці існує декілька підходів до трактування дискурсу. Серед них виокремлюють процесуальні, результатні та процесуально-результатні підходи. Результатні підходи до розуміння поняття дискурсу передбачають його ототожнення з текстом з урахуванням умов його продукування та сприйняття (Алефиренко, 2005, с. 188; Андрейчук, 2019, с. 311-319; Безугла, 2012, с. 96-97; Залевская, 2005, с. 170; Кулик, 2010, с. 92; Сосюр, 1998, с. 39-45).

Процесуальний підхід до розуміння дискурсу розглядає останній як динамічний процес, продуктом якого є текст. Таке розуміння дискурсу межує з питанням протиставлення понять "дискурс" та "текст", які часто сприймаються вченими як процес та продукт відповідно (Бацевич, 2004, с. 138). Труднощі розмежування дискурсу й тексту можуть становити методологічні

проблеми вивчення особливостей дискурсу. Дискурс і текст є неподільними явищами, так само як нерозривними є процес та його продукт – продукт ніяк не може виникнути без процесу, так і процес неминуче зумовлює продукт (Гришкова, 2009, с. 188; Соколовська, 2013, с. 115).

Однак, і сам дискурс, аналогічно до тексту, визнається продуктом, адже він є прямим результатом мовленнєвої діяльності мовців. Поняття тексту ж є визначальним у дефініціях дискурсу. Наприклад, Н. Д. Арутюнова тлумачить дискурс, як зв'язний текст, який функціонує у контексті низки конституюючих і фонових чинників, таких як психологічні, соціокультурні та ін. (Арутюнова, 2002, с. 87). Саме Н. Д. Арутюновій (2002) належить одне з найбільш відомих визначень дискурсу як "мови, зануреної у життя" (с. 87).

Схожим є бачення дискурсу німецькими дослідниками, які розуміють його як заключну ланку у послідовності "звук – слово – речення – текст – дискурс" (Щербак, 2016, с. 4). Кожний елемент цієї послідовності складається із сукупності одиниць. Відповідно, і дискурс є сукупністю корпусів текстів певної тематики. Це можуть бути художні чи публіцистичні тексти, або тексти на політичну тематику. У цьому дослідженні ми розглядаємо саме останні (Горчакова, 2007, с. 483-550; Менджеріцкая, 2011, с. 54-60; Стецик, 2014, с. 293-296; Шейгал, 2000, с. 87; Randour, 2020, р. 428-440; Sloane, 2001, р. 326-338).

Процесуально-результатний підхід розглядає дискурс у комплексі, тобто трактує його не лише як текст, а й як мовленнєво-мисленнєву діяльність. У рамках цього підходу дискурс трактується як не лише твір, але і як діяльність, узята в сукупності процесу й результату, під час якої власне й породжується мовленнєво-мисленнєвий продукт (Кравченко, 2005, с. 103; Кубрякова, 1996, с. 15; Шейгал, 2004, с. 142-145).

Аналізуючи поняття політичного дискурсу, розглянемо також еволюцію поняття "дискурс" у сучасному мовознавстві з перспективи процесуально-результатного підходу, який вважаємо основним підходом до трактування дискурсу у цьому дослідженні.

1.1.1. Еволюція поняття "дискурс". Згідно обраного нами процесуально-результатного підходу, дискурс є складною єдністю мовної форми і змісту. Сьогодні дискурс найчастіше визначають як складну єдність мовної практики й екстралінгвістичних факторів (значима поведінка, що маніфестується в доступних чуттєвому сприйняттю формах), необхідних для розуміння тексту, тобто дають уявлення про учасників комунікації, їхні установки та цілі, умови продукування й сприйняття повідомлення (Маслова 2012, с. 67). Дискурс не обмежується рамками тексту або діалогу. Аналіз розмови з особливою очевидністю підтверджує наступне: "мовець говорить і слухає, їх особистісні та соціальні характеристики, інші аспекти соціальної ситуації, безумовно, належать до даної події" (Гришкова, 2009, с. 187-190).

Незважаючи на особливу популярність поняття дискурсу в останні десятиліття в гуманітаристиці, термін до сьогодні чітко не детермінований. Цьому заважає також часте уподібнювання дискурсу тексту або його частині. Визначаючи текст як одиницю мовлення, як явище системи комунікації, тобто соціально-мовленнєвого рівня, Б. Зільберт фактично ототожнює його з дискурсом (Зильберт, 2001, с. 97). Текстом або його частиною називає дискурс В. Кох (1978), але при цьому наголошує на вмотивованості останнього.

Часте ототожнення дискурсу і тексту відбувається через те, що в деяких мовах відсутній термін, еквівалентний французькому та англійському терміну *discours(e)*, а також через те, що в обсяг поняття дискурсу спочатку включалася лише мовна практика (Гонтаренко, 2019, с. 13-17; Перепелицина, 2014, с. 321-327; Пилипенко, 2007, с. 14-19). Із запровадженням у науку дискурсивного аналізу як спеціальної сфери досліджень було з'ясовано, що, крім усного та писемного мовлення, дискурс позначає також і позамовні семіотичні процеси, експлікує соціальний аспект (Маслова 2012, с. 67). У ході дослідження природи дискурсу вчені надали цьому поняттю багато значень, проте відійшли від ототожнення його з текстом (Маслова 2012, с. 67).

На думку В. Красних, дискурс можна найкраще пояснити за допомогою когнітивних структур, які є основою мовної компетенції. Учена вважає текст

елементарною, базовою, мінімальною одиницею дискурсу, яка є не лише лінгвістичним, але й екстралінгвальним явищем (Красных, 2003, с. 29). Структура тексту є формально-змістовною, вона дозволяє виокремити текст у складі дискурсу. Текст – це продукт і мовлення, і мислення. Вперше текст як продукт з'являється у момент створення його автором та у подальшому може зазнавати трансформацій при сприйнятті тексту реципієнтом (Кравченко, 2005, с. 99).

Про визначення дискурсу як особливого виду тексту, наголошуючи на комунікативному складнику, зазначає О. Т. Ішмуратов (Ішмуратов, 1994, с. 170). На його думку, дискурс – це текст, який містить міркування, тобто текст, у якому фіксується певний хід думки, а комунікативний дискурс – це текст, що містить взаємозалежні судження певних суб'єктів (Зозуля, Туренко, & Іванов, 2018, с. 171; Сидельникова, 2010, с. 382-385).

Ототожнюючи дискурс із текстом, слід зауважити, що мова, занурена в соціальний контекст: саме тому поняття дискурсу рідко вживається стосовно давніх текстів, зв'язки яких із життям не відновлюються безпосередньо (Арутюнова, 2002, с. 136).

На тому, що дискурс – це "істотний складник соціокультурної взаємодії", наголошував ще Т. ван Дейк (Дейк, 1989, с. 205). Загалом учений подає трактування дискурсу в широкому та вузькому значеннях. У широкому розумінні за Т. ван Дейком, дискурс – це комплексна комунікативна подія, у якій беруть участь мовець та слухач (спостерігач). Окрім того, ця дія відбувається у певному часовому, просторовому та інших типах контексту. Прикладами контексту можуть слугувати звичайна розмова з другом, читання газети тощо (Вашрова, 2019; Гришкова, 2009, с. 187). У вузькому значенні терміну дискурс трактується як текст або розмова, виокремлюючи при цьому лише вербальний складник комунікативного акту (Маслова 2012, с. 68). У цьому розумінні термін дискурс означає письмовий або мовленнєвий результат комунікативного акту, котрий інтерпретується реципієнтами (там само, с. 68).

Виходячи з різних трактувань природи дискурсу і тексту, можна констатувати, що якщо текст – це "абстрактна, формальна конструкція,

то дискурс – різні види її актуалізації, що розглядаються з огляду на ментальні процеси і у зв'язку з екстралінгвістичними факторами" (Арутюнова, 2002, с. 136-137; Кочерган, 2010, с. 215). Адже якщо текст вірша, виступу, енциклопедичного повідомлення можемо трактувати як певний дискурс, то цього не можна сказати про текст вправи з граматики, який є набором речень, правил, що ілюструють якесь граматичне явище. Як зазначає Г. Г. Почепцов, дискурс – це текст, що містить роздуми, тобто текст, у якому фіксується певний хід думок (Почепцов, 1998, с. 87).

Більшість дослідників дискурсу виокремлюють його два основних аспекти, як-то: мовленнєвий та комунікативний. О. П. Воробйова вказує, що мовленнєвий аспект дискурсу регулюється правилами міжфразового синтаксису, до якого входять прономінальна співвіднесеність, узгодження часів, функціональна перспектива, пресупозитивна залежність та ін. (Воробьева, 1993, с. 32). При цьому допускаються варіювання, обумовлені особливостями граматичної будови тієї чи іншої мови, характером дискурсивної залежності того чи іншого елемента і канонами побудови певного типу тексту (Воробьева, 1993, с. 35).

К. С. Серажим пропонує альтернативний підхід до вивчення організації дискурсу, базуючись на матеріалі газетного дискурсу. Дослідниця вказує, що дискурс має "видиму" та "невидиму" структуру. До "видимої" структури вона зараховує лінгвістичний аспект, тобто зв'язний текст чи його семантично значущий та синтаксично завершений фрагмент (Серажим, 2010, с. 9). Щодо "невидимого" аспекту, то це екстралінгвістичні елементи, такі як знання про світ, настанови та думки, мета адресанта, які необхідні для розуміння тексту (Серажим, 2010, с. 10). Ознакою дискурсу також є логічно обумовлена думка, метою якої є послідовне та систематичне її розгортання. Цю ознаку дискурсу вчені називають дискурсивністю (Ишмуратов, 1994, с. 170-173; Сидоров, 2008, с. 17). Дискурс – це послідовність висловлювань, яка, за твердженням Р. Барта, "проростає доверху, як зерно, але тягнеться вперед, як лінія" (Барт, 1983, с. 31).

Дискурс настільки багатогранне явище, що воно не може бути хаотичним утворенням, однак строго регулюється низкою закономірностей. Останні

застосовуються як до самих висловлювань, так і до відношень між діями, які реалізуються через ці висловлювання, тобто, у поточній мовній інтеграції мовленнєві акти співвідносяться з висловлюваннями, які не є виключно маніфестованими у реальних твердженнях. Звідси впливають три типи правил дискурсу: слідування, інтерпретації та породження (Белл, 1980, с. 134-135; Маркова, 2018, с. 52; Одарчук & Приварська, 2008, с. 45; Руда, 2010, с. 126-127; Blanca-Irimiea, 2017, р. 108-119).

Дискурс має інтерактивну, динамічну природу, у його основі лежить взаємодія та спільне конструювання смислів (Літяга, 2013, с. 48; Селіванова, 2008, с. 56-67). Така інтерактивна природа дискурсу дозволяє розглядати його як складне комунікативне явище, яке охоплює текст та екстралінгвістичні фактори, до яких відносяться знання про навколишній світ, думки та установки, цілі адресата (Карасик, 2005, с. 8).

У цьому дослідженні схиляємося до визначення дискурсу, яке дають І. С. Шевченко та О. І. Морозова (Шевченко & Морозова, 2003, с. 34; Шевченко, 2018). Дослідниці розуміють дискурс як мисленнево-комунікативну діяльність, яка є сукупністю процесу й результату та включає позалінгвальний та лінгвальний аспекти. Дискурс як мисленнево-комунікативна діяльність спрямований не тільки на передачу інформації, але й на здійснення перлокутивного впливу на реципієнта повідомлення (у ситуації політичного дискурсу таким реципієнтом виступає електорат) (Бурбело, 2002, с. 80-83; Какзанова, 2011, с. 50-52). У політичному дискурсі поширеним є застосування переконання, спонукання до дії через реалізацію низки стратегій і тактик (Шейгал, 2004, с. 15-18; Marume et al., 2016, р. 52-58).

Отже, дискурс є, перш за все, комплексним явищем, яке продукується завдяки взаємодії адресата й адресанта у конкретних комунікативних, прагматичних і соціальних умовах, ситуаціях, а тому відповідно може відрізнятися за видами, що обумовлює наше звернення до типології дискурсу, яку ми розглянемо далі.

1.1.2. Підходи до диференціації різновидів дискурсу. Для детального вивчення будь-якого явища необхідно створити його типологію. Це положення повною мірою стосується дискурсу. Дослідники пропонують свої варіанти класифікацій, засновані на різних критеріях, обумовлених особистою позицією кожного з них. Так, наприклад, Т. ван Дейк розглядає наступні різновиди дискурсу з позиції критичного дискурсивного аналізу: медіа-дискурс, політичний дискурс, медичний дискурс, судовий дискурс, освітній та науковий дискурси, корпоративний текст і мовлення [Дейк, 1989]. На думку В. І. Карасика, з позиції учасників спілкування, тобто соціолінгвістичного підходу, усі види дискурсу розподіляються на особистісно-орієнтований та статусно-орієнтований дискурс [Карасик, 2000, с. 7].

Сьогодні до критеріїв визначення типів дискурсу сучасні лінгвісти відносять ті, що пов'язані з категоріями дискурсу, а саме адресатністю, ситуативністю, інформативністю, інтенціональністю, когезією, когерентністю, інтертекстуальністю, і можуть бути розрізнені у термінах семіотичної моделі – формальних, функціональних, та змістових критеріїв [Шевченко, 2005, с. 15]. У нашому дослідженні ми вважаємо, що основними критеріями виділення типів дискурсу є наступні: адресатність, тип носія інформації, канал передачі інформації, ступінь формальності спілкування, а також інституційність.

Будь-який дискурс характеризується перш за все адресатністю, адже мовець та адресат – це головні компоненти формування дискурсу (Жихарева, 2018; Кусько, 2004, с. 92). З урахуванням характеру адресата, запропоновано поділити всі дискурси на два різновиди: безадресатні, або загально-адресатні / квазіадресатні, спрямовані на адресата як такого, адресата взагалі, а не на якусь конкретну особу, напр., художній, публіцистичний, науковий тощо, та адресатні, спрямовані на більш-менш визначеного адресата / інтерпретатора (Корольов, 2011, с. 109).

Відповідно до адресатності виділяють наступні різновиди дискурсу: персональний (особистісно-орієнтований), пов'язаний з ситуаціями, "коли учасники спілкування розкривають один одному все багатство свого

внутрішнього світу і сприймають один одного як особистості" (Карасик, 2000, с. 7), та статусно-орієнтований дискурс, що зумовлює мовленнєву взаємодію представників соціальних груп чи інститутів один з одним, з людьми, які реалізують свої статусно-рольові можливості в межах усталених суспільних інститутів (Карасик, 2000, с. 19; Карасик, 2002, с. 77).

Враховуючи різні типи носіїв інформації, виокремлюються відповідні їм типи дискурсу, наприклад – дискурс радіо, друкований дискурс, газетний дискурс, онлайн-дискурс, дискурс електронного листування, Інтернет-дискурс тощо (Касьян, 1983, с. 49). Усі різновиди дискурсу мають свої особливості, дослідження яких активно проводиться галузями сучасного дискурсивного аналізу (там само, с. 50).

Однак, навіть у цьому безперечному, на перший погляд, аспекті не все так однозначно. Досить часто в реальній комунікації усний і писемний дискурси переплітаються: в процесі спілкування комуніканти можуть робити якісь позначки, записи, передавати один одному окремі фрагменти інформації, оформлені в письмовому вигляді (Пилипенко, 2007, с. 32; Подшивайлова, 2009, с. 215). Все це дозволяє виділити також гібридний тип дискурсу, тобто усно-писемний, який поєднує ознаки усного та писемного різновидів (Касьян, 1983, с. 20).

До того ж, розвиток сучасних електронних засобів комунікації призвів до появи абсолютно нового способу спілкування, заснованого на електронному каналі передачі інформації. Сюди входить обмін повідомленнями в чатах, на форумах, спілкування за допомогою СМС і т. д. Електронний тип дискурсу, або Інтернет-дискурс, характеризується швидкоплинністю, неформальністю, застосуванням графічних способів передачі повідомлень (Демьянков, 2003, с. 130; Романюк & Заяць, 2012, с. 200-207).

Не менш важливий критерій створення типології дискурсу – інституційність. Зазвичай її розуміють як спеціалізованість і клішованість комунікації між людьми, які можуть не знати один одного, але повинні спілкуватися відповідно до норм соціуму (Карасик, 2000, с. 19; Скаб, 2008, с. 40-43).

Інституційний дискурс являє собою статусно-орієнтований різновид, який

зводиться до зразків вербальної поведінки, що склалася у суспільстві стосовно закріплених сфер спілкування і реалізується у контексті певної соціальної ситуації. Інституційний дискурс функціонує у великій кількості прагматичних різновидів, із-поміж яких достатньо дослідженими на матеріалі різних мов є політичний (Воробйова & Шевандіна, 1992, с. 165, Петрик та ін., 2011, с. 25), медичний (Литвиненко, 2015, с. 26-29), педагогічний (Мечковская, 2014, с. 37), науковий (Кравець, 2004b, с. 61, Кубрякова, 2004, с. 305-331, Chubur, 2015, р. 49-52), релігійний (Бобырева, 2007, с. 219, Жихарева, 2018, с. 25-37), медійний (Руда, 2012, с. 11-16, Семенюк & Паращук, 2010, с. 218), економічний (Олексюк, 2017, с. 346), правовий (Канфора & Миролубов, 2012, с. 25-35).

Головна ознака інституційного дискурсу – це взаємодія комунікантів у межах різноманітних суспільних інститутів, таких як медицина, наука, політика і т. д. Такий дискурс виконує обмежене коло функцій, які обумовлюються статусно-рольовими правилами поведінки, а також моделями суспільних та фахових знань. Інституційні типи дискурсу послуговуються низкою комунікативних стратегій і тактик (Лебедько, 2002, с. 26; Степанов, 2007, с. 293-296; Фока, 2019, с. 381). Спілкування, обумовлене функціями комунікантів, має регламентований характер за змістом та за формою. Таке спілкування відбувається у контексті офіційно-ділового, публіцистичного, наукового стилів мови.

До питання типології дискурсу звертається В. І. Карасик, який виокремлює різновиди дискурсу, базуючись на позиціях соціолінгвістики. Зокрема, вчений виокремлює такі типи дискурсу:

- 1) персональний (індивідуально-орієнтований);
- 2) інституційний (статусно-орієнтований) (Карасик, 2000, с. 6).

У рамках персонального типу дискурсу мовець постає як особистість, що має багатий внутрішній світ, індивідуальність. У випадку ж інституційного типу дискурсу мовець – це представник певної соціальної групи та інституту (Карасик, 2000, с. 6; Мацюк, 2009, с. 55-59).

У свою чергу, персональний дискурс включає також різновиди –

побутовий та буттєвий. Побутовий дискурс відображений у розмовному мовленні, тоді як буттєвий тип дискурсу включає тексти художньої літератури та переважно є монологічним. В інституційному дискурсі спілкування реалізується у межах статусно-рольових відносин, а тому його виділення базується на таких провідних ознаках, як мета та учасники спілкування (Ищенко, 1994, с. 119; Кадлубович, 2013; Карасик, 2000, с. 14).

Відповідно, у структурі інституційного дискурсу В. І. Карасик виокремлює такі типи дискурсу, як політичний, дипломатичний, юридичний, військовий, адміністративний, діловий, педагогічний, медичний, рекламний, науковий, спортивний, релігійний та містичний, сценічний і масово-інформаційний дискурси (Карасик, 2000, с. 18). Цей список може розширюватися, оскільки суспільні інститути є більш розгалуженими та суттєво відрізняються один від одного та не можуть розглядатися як однорідні явища (Антіпова, 2016; Бурцев, 2008; Колеснікова, 2014, с. 102-105; Лисиченко, 2004, с. 36-39; Петрик та ін., 2011, с. 338-341).

Системотвірними ознаками інституційного дискурсу вважаються учасники спілкування та їх цілі. Комуніканти інституційного дискурсу зазвичай утворюють реляційну пару "представник інституту" та "клієнт" (Маслова, 2013, с. 40). Представник інституту володіє правом давати розпорядження, спонукати інших учасників комунікації до дії. Цю роль може виконувати, наприклад, вчитель, лікар, суддя і т. д. Клієнтом же в інституційному дискурсі може виступати учень, пацієнт, підсудний тощо. Вони звертаються до представника соціального інституту, реалізуючи нормативно-ціннісні установки відповідної інституційної сфери спілкування (Бурцев, 2008b; Павлова, 2005; Телия, 1996).

Відповідно, пара комунікантів в інституційному дискурсі має нерівний соціальний статус. При цьому саме вони є тим ядром, навколо якого вибудовується спілкування між "представниками інституту" та "клієнтами". У нашому дослідженні також можна виділити реляційну пару, а саме "президент-народ" у США та "королева – прем'єр-міністр – народ" у Великобританії, які

є актуальними для політичного дискурсу як різновиду інституційного дискурсу (Литвиненко, 2010, с. 104-107; Ливицька, 2011, с. 382-384).

Інституційність не є ригідною, раз і назавжди заданою характеристикою. При визначенні інституційності дискурсу, на нашу думку, слід враховувати основну рису соціального інституту – "владну інстанцію", тобто ключовим поняттям є "влада" як "форма соціальних стосунків, що характеризується здатністю впливати на характер і напрямок діяльності і поведінки людей, соціальних груп і класів за допомогою економічних, ідеологічних та організаційно-правових механізмів, а також за допомогою авторитету, традицій, насильства, права" (Бабушкин, 1997, с. 10; Ткаченко, 2008, с. 155-156; Штерн, 1998, с. 38-40). Саме інституційний аспект дискурсу є актуальним для нашого дослідження, оскільки допомагає пояснити особливості промов політичних лідерів США та Великобританії, які спрямовані на утримання влади та нав'язування народу певних ідей.

Важливою ознакою інституційного дискурсу є можливість і необхідність застосування влади в масштабах, які є значущими для суспільства. Визначальним критерієм інституційного дискурсу є поняття "влада", "владна інстанція" (Акімова, 2006, с. 36; Кожина, 2002, с. 91-93; Aschale, 2013, р. 108), з чого випливає примусовий характер інституційних дискурсів. Відповідно, у нашому дослідженні вербалізація концепту ДЕМОКРАТІЯ також відтворюється в контексті влада-народ, в якому уряд апріорі виконує примусову роль, а народ в свою чергу знаходиться під впливом.

Серед ознак дискурсу А. М. Приходько називає континуальність, тобто дискурс не має просторово-часових меж, початку та кінця, недискретність, тобто синтез когнітивного і комунікативного, контекстуальність, або ситуативність, і принципову відкритість, за якої дискурс розглядається як континуум, що не накладає жодних обмежень щодо свого наповнення реальними текстами, жанрово-мовленнєвими формами тощо (Приходько, 2007, с. 68).

Інші варіанти типології дискурсу стосуються розрізнення перформативного й неперформативного різновидів за критерієм "факт – фікція" (Вільчинська,

2008, с. 73-77; Карасик, 2000, с. 16), тобто якщо змістом спілкування є інформація, яку можна верифікувати, то таке спілкування є перформативним, наприклад, юридичний дискурс, а в іншому випадку говорять про неперформативне спілкування. Вважається, що майже завжди офіційне спілкування можна називати перформативним, водночас до неперформативного спілкування можна віднести розмову між двома знайомими (Карасик, 2000, с. 10; Фоменко, 1998, с. 268-277; Howlett & Cashore, 2014, р. 18). У нашому дослідженні публічні промови політичних лідерів США та Великобританії одночасно належать до перформативного та інституційного різновидів дискурсу, тобто утворюють так званий інституційний перформатив, адже промови політичних лідерів завжди характеризуються офіційністю та спрямовані на утримання влади.

Досліджуючи політичний дискурс, будемо, перш за все, спиратися на його інституційність, оскільки промови політичних лідерів передусім стосуються впливу уряду на суспільство. У ракурсі нашого дослідження також актуальними критеріями є адресатність дискурсу, що розкриває ролі його учасників, та перформативність, що передає його офіційний характер.

1.1.3. Типологічні особливості політичного дискурсу. Зв'язок між мовою та політикою очевидний: "жоден політичний режим не може існувати без комунікації" (Корольов, 2011, с. 112). Більше того, "на відміну від інших сфер людської діяльності, специфіка політики полягає в її переважно дискурсивному характері: багато політичних дій за своєю природою є мовними" (Корольов, 2011, с. 114; J. Poulakos & T. Poulakos, 1999, р. 428-443). Іншими словами, ідеться не просто про мову як важливий чинник політики, а про "мову політики". Політичний дискурс – це знакова система, в якій відбувається модифікація семантики і функцій різних типів мовних одиниць і стандартних мовних дій (Шейгал, 2004, с. 202), тобто уже власне мова є "політично навантажена" (Корольов, 2011, с. 117), оскільки слугує знаком солідарності з іншими членами суспільства, які послуговуються тією ж мовою.

Термін "політичний дискурс" вживається багатьма авторами останніх років, кожен з яких вкладає в нього різний зміст. Одні дослідники користуються цим терміном як даним апріорі (Павлюк, 2007, с. 187), інші відмовляють йому в наявності лінгвістичного змісту (Шевченко, 2020, с. 142), прихильники третьої точки зору стверджують, що політичному дискурсу, навпаки, властивий специфічний зміст, а не форма (Аскольдов, 1997, с. 267), інші використовують поняття політичного дискурсу поряд з термінами "мова політики", "політична комунікація", "політична мова" (Воробйова & Шевандіна, 1992; Петрикта ін., 2011).

Зазначені проблеми виникають через відсутність визначення поняття політики, до якого ми звернемося перед тим, як розглядати політичний дискурс і його особливості. Політика тлумачиться як особливий спосіб регулювання відносин між великими соціальними спільнотами (класами, країнами, націями), заснований на писаних законах і державній владі (Косериу, 1977, с. 69). Політика нерозривно пов'язана з такими сутностями, як "державна", "державна влада", "управління державою (суспільством)", хоча заняття політикою – функція не тільки держави (там само, с. 72).

Виходячи із критеріїв типологізації дискурсу, спираємося на два основні підходи до розуміння політичного дискурсу. Перший розглядає його як інституційний, утворений через сукупність мовленнєвих актів, що використовуються у політичній комунікації, політичних дискусіях. Окрім того, у політичному дискурсі задіяні правила публічної поведінки, основу яких становлять традиції, перевірені досвідом (Баранов, 1997).

Другий же підхід кваліфікує інституціональність як системотвірну ознаку політичного дискурсу. У рамках цього підходу дискурс охоплює ширше коло мовних явищ, до яких можуть входити явища не лише інституційної сфери спілкування, але також і неінституційної. Сфера політики при цьому повинна включати щонайменше один із трьох складників – суб'єкт, адресат чи зміст спілкування (Бутова, 2009).

Першим етапом формування політичного дискурсу було поняття

політичної мови, хоча її існування піддається сумніву: "Те, що зазвичай мається на увазі під мовою політики, в нормі не виходить за рамки граматичних, а загалом, і лексичних норм відповідних "національних" мов – російської, англійської, німецької, арабської і т. д." (Павлюк, 2007, с. 181-207). Тому пропонується "вважати передчасними і, більше того, неправомірними поширені узагальнені твердження щодо структурних властивостей "політичної мови" взагалі (Павлюк, 2007, с. 67-75). На практиці об'єктом дослідження політичного дискурсу є конкретні ідіополітичні дискурси – способи говоріння, характерні для індивідуальних, колективних або метафоричних суб'єктів політичної дії" (Арутюнова, 1988, с. 24).

Терміни "політичний дискурс" і "політична мова" зазвичай вживають як синоніми, хоча їх варто розрізняти. *Політичний дискурс* визначається А. Н. Барановим як сукупність мовленнєвих актів та правил публічної політики, які застосовуються у дискусіях та які сформовані згідно існуючих традицій і отримали перевірку досвідом (Баранов, 1997). Натомість, *політична мова* утворює особливу знакову систему, призначену саме для політичної комунікації. Поняття політичної мови все ж має право на існування. Як об'єкт лінгвістичного дослідження мовна діяльність у політиці розглядалася в різних аспектах: як різновид статусно-орієнтованого спілкування (Арутюнова, 1988, с. 217; Карасик, 2002, с. 45-65); як сфера переважного вживання деяких мовних форм і мовних прийомів (Аскольдов, 1997, с. 269). *Політична мова* призначена для формування суспільного консенсусу, прийняття і обґрунтування політичних і соціально-політичних рішень в умовах множинних суспільних інтересів істинно плюралістичного суспільства, в якому кожна людина є не об'єктом ідеологічного впливу і маніпулювання, а суб'єктом "політичної дії" (Баранов, 1997, с. 108).

Більше того, мову політики можемо трактувати як "структуровану сукупність знаків, що утворюють семіотичний простір політичного дискурсу" (Шейгал, 2004, с. 217-234), до якого включаються "спеціалізовані знаки, як вербальні (політичні терміни, антропоніми та ін.), так і невербальні (політичні символи та ін.), а також неспеціалізовані знаки, які спочатку номінативно не орієнтовані на певну сферу спілкування, однак, внаслідок стійкого

функціонування в ній, отримують семантичну специфіку" (Шейгал, 2002, с. 22). Тому вважаємо, що поняття політичної мови є основоположним етапом формування політичного дискурсу.

Незважаючи на неоднозначність визначення політичного дискурсу, на разі існує два підходи до його тлумачення: широкий і вузький. Широкий підхід спирається на два рівні трактування політики: на першому вона тлумачиться як набір деяких дій, спрямованих на розподіл влади й економічних ресурсів у будь-якій країні і світі між країнами (Вдовиченко, 2015, с. 27). Другий рівень політики у межах широкого трактування – особистісний, він передбачає сам спосіб актуалізації першого рівня в індивідуальній свідомості, як він виявляється в особистості, в сім'ї, у взаєминах людей, в професійній діяльності, а також у сприйнятті людиною творів літератури і мистецтва" (Вдовиченко, 2015, с. 23).

При вузькому розумінні політичний дискурс обмежується лише інституційними формами спілкування (наприклад, інавгураційна промова, указ, звітна доповідь, партійна програма, послання президента про становище в країні і т. д.), тобто такими, які здійснюються в громадських інститутах, де спілкування є складовою частиною їх організації (Вдовиченко, 2015, с. 28). У цьому разі йдеться про певний стандарт поведінки, якому, в свою чергу, властивий набір типових для даної сфери моделей мовної діяльності при виконанні тих чи інших соціальних ролей, типової тематики спілкування.

Особливої уваги заслуговує політичний дискурс у своєму широкому розумінні, тобто як сукупність концептуально-вербальних структур, що використовуються у процесі регулювання суспільних відносин та здійснюють вплив на свідомість аудиторії в аспекті її участі у перебігу політичних подій певної країни, адже виступи політиків призначені для впливу на всі верстви населення (Косьянова, 2013, с. 20). Саме політичний дискурс вважається одним із найбільш маніпулятивних, у якому маніпулятор складає психологічний портрет аудиторії без вивчення психологічних особливостей кожного адресата, покладаючись на свої ораторські здібності та дотримуючись усіх риторичних

канонів (Гнезділова, 2021, с. 14).

Крім двох вищезгаданих трактувань, політичний дискурс має два виміри: реальний і віртуальний (Шейгал, 2004, с. 117). Під реальним виміром розуміють мовленнєву діяльність у певному соціальному просторі, а також мовленнєві твори (тексти), які формуються внаслідок цієї діяльності в аспекті взаємодії лінгвістичних, паралінгвістичних і екстралінгвістичних чинників. Віртуальний вимір дискурсу – це семіотичний простір, що включає вербальні і невербальні знаки, сукупним денотатом яких є світ політики, тезаурус висловлювань, набір моделей мовних дій і жанрів, специфічних для спілкування в даній сфері (Баранов, 1997, с. 108). У нашому дослідженні ми будемо враховувати реальний вимір дискурсу, оскільки в ньому відображені всі фактори, які становлять політичний дискурс.

Політичний дискурс є специфічним, оскільки відбиває способи завоювання й утримання політичної влади (Павлюк, 2007, с. 181-207). Йому характерний набір системотвірних ознак, які належать до двох груп – спільні для всіх різновидів дискурсу і специфічні, які включають (а) мету спілкування, (б) учасників спілкування, (в) спосіб спілкування – обрані стратегії і тактики (Дейк, 1989, с. 120; Шутова, 2019).

Отже, політичний дискурс визначаємо як сукупність концептуально-вербальних структур, що використовуються у процесі регулювання суспільних відносин та здійснюють вплив на свідомість аудиторії в аспекті її участі у перебігу політичних подій певної країни. Політичний дискурс складається з публічних виступів політичних діячів, які певним чином упорядковують вербалізовані концепти. При вивченні втілення концепту ДЕМОКРАТІЯ у виступах політичних лідерів США та Великобританії нас перш за все цікавить набір вербалізованих концептуальних структур на позначення концепту ДЕМОКРАТІЯ, які формують англomовний політичний дискурс.

1.2. Концептуальна організація англomовного політичного дискурсу

Дослідники сходяться на думці, що будь-який дискурс слід вважати "концептуальним" за своєю природою (Косьянова, 2015, с. 64; Горіна, 2020, с. 12-17). Так, інституціональний дискурс, до якого ми зараховуємо політичний різновид, слугує доменом для безлічі концептів, адже "основу будь-якого різновиду інституціонального дискурсу утворює базовий концепт, який імплікується на рівні макроінтенції мовців, а також локальні концепти, породжувані вже в самому дискурсі" (Будаев, 2009, с. 89; Паршин, 2001, с. 181-206). Водночас у кожному різновиді інституціонального дискурсу пропонується розрізняти три різновиди концептів: генеративні (центральні, дискурсотвірні), дериваційні (похідні) та нейтральні (Канфора, 2012, с. 85).

В аспекті ієрархії концепти політичного дискурсу класифікуються за різними підставами. Так, А. Вежбицька поділяє концепти на філософські та політичні (PARLIAMENT, OATH, DEMOCRACY), з одного боку, і неспеціальні, які включають FREEDOM, JUSTICE, TRUTH, з іншого (Вежбицькая, 2001, с. 195). На думку вченої, концепти другої групи є культурно специфічними, оскільки в них закодовані певні способи концептуалізації світу, а не картина дійсності (там само, с. 76). У політичному дискурсі, як різновиді інституційного, виокремлюють ядрові й периферійні концепти, а як синонім слова ядровий концепт використовують термін фундаментотвірний концепт (Михалева, 2009, с. 125).

У межах іншої класифікації концептів виокремлюють дискурсотвірні сутності, які складають змістовно-тематичне ядро і формують жанрову основу дискурсу, а власне концепти класифікуються з точки зору основних аспектів філософського осмислення політичного світу: політичної онтології, ідеології та аксіології (Шевченко, 2020, с. 136).

У нашому дослідженні ми дотримуємось думки А. Вежбицької, оскільки концепт ДЕМОКРАТІЯ належить до спеціальних політичних концептів. Проте, якщо розглядати складники концепту ДЕМОКРАТІЯ, можна виокремити ряд неспеціальних культурно специфічних елементів. Очевидно, що для будь-якого розуміння політичного дискурсу характерний набір ключових концептів

(Шейгал, 2002, с. 138), які вважаються однією з основних категорій когнітивної лінгвістики (Кубрякова, 2012, с. 19), адже в концепті відображається зв'язок мови та мислення. До доміантних концептів політичного дискурсу зараховують такі: ВЛАДА, ПАРТІЯ, ФРАКЦІЯ, ДЕМОКРАТІЯ, УРЯД, ПАРЛАМЕНТ, ЗАКОН, НАРОД (Масенко, 2010, с. 43). Провідне місце серед них посідає концепт ДЕМОКРАТІЯ, оскільки саме ідеологія демократичного устрою як форма організації політичної ідеї та суспільного життя є обов'язковим атрибутом будь-якої правової держави (Гонтаренко, 2019, с. 10; Кондратьєва, 2011, с. 270). Концепт ДЕМОКРАТІЯ в американському політичному дискурсі має настільки сильний потенціал для впливу на аудиторію, що лідери постійно звертаються до нього, щоб виправдати власні дії чи дискредитувати противника, об'єднати народ чи скерувати його проти опонента чи потенційного "ворога", приховати власні помилки чи налаштувати аудиторію на позитивне сприйняття свідомо неправильних рішень, які збирається впровадити політичний діяч чи політична сила. Яскравим прикладом такого впливу може бути промова Джорджа Вокера Буша з нагоди ювілею Національного Фонду на підтримку Демократії, в якій президент намагається скерувати народ проти уряду Ірака: *Securing democracy in Iraq is the work of many hands. American and coalition forces are sacrificing for the peace of Iraq and for the security of free nations. Aid workers from many countries are facing danger to help the Iraqi people. The National Endowment for Democracy is promoting women's rights, and training Iraqi journalists, and teaching the skills of political participation* (Bush, 2003). У наведеному уривку іменник *democracy* позначає Агоніста із тенденцією до руху, на що вказує дієслово *securing* "оберігати" та словосполучення *the work of many hands* "робота багатьох рук", а протиставлений Антагоніст, позначений іменником *Iraq*, має тенденцію до спокою. У другому реченні Агоніста позначає словосполучення *American and coalition forces* "американські та коаліційні сили", тенденцію до руху якого підтверджує дієслово *sacrifice* "жертвувати", а мир в Іраку в свою чергу виступає у ролі Антагоніста з тенденцією до спокою, адже заради нього доводиться жертвувати. Так само у третьому реченні, *aid workers from many*

countries "гуманітарні працівники з різних країн" виступають у ролі Агоніста із тенденцією до руху, на що вказує присудок *are facing danger* "стикаються із небезпекою", в той час як Антагоніста із тенденцією до спокою позначає народ Іраку. Отже, Агоніст, який позначає сили спрямовані на врегулювання ситуації в Іраку, постає в активній позиції, в той час як Антагоніст, що репрезентує Ірак та його народ, виступає із тенденцією до спокою.

Оскільки концептуальні характеристики виявляються через значення мовних одиниць, що репрезентують окремий концепт, їх словникові тлумачення, мовні контексти, в нашій роботі ми досліджуватимемо вербалізований у публічних промовах англійських політиків концепт ДЕМОКРАТІЯ шляхом аналізу лексичних одиниць, які позначають його складники, та їх дистрибуції.

1.2.1 Концепт як засіб репрезентації дійсності. Термін "концепт" задіяний у багатьох науках, таких як філософія, логіка, філологія, де він вивчається в лінгвістичному, когнітивному та культурологічному аспектах (Лівицька, 2011, с. 382). Концепт є одним із ключових понять сучасної когнітивної лінгвістики і широко використовується в науковій літературі. Однак, вчені дотепер не дійшли єдиної думки щодо визначення концепту, а тому він трактується по-різному (Cosenza, 2020, р. 499-515; Lemmens, 2015, р. 117; Paz, 2013).

Найбільш поширені дефініції концепту утворюють дві основні групи – наївну та лінгвістичну. Наївні, або інтуїтивні, трактування концепту компенсують відсутність його загальноприйнятого наукового розуміння і швидше дають уявлення про смаки дослідника, ніж уяву про нього (Потапенко, 2011). У цьому руслі концепти співвідносять з хмарою, сніжною кучугурою, крапельками ртуті, яйцем, в якому жовток – базовий, чуттєвий досвід, а білок – інтерпретаційне поле (Попова & Стернин, 2007, с. 104). Оскільки підстави цих метафор вимагають пояснення, наведені дефініції мало допомагають досліднику при аналізі мовного матеріалу, про що свідчить відсутність даних щодо їх застосування в конкретних роботах.

Лінгвістичні дослідження концепту, в свою чергу, поділяються на системно-мовні і функційні, співвідносні в ширшому плані з двома домінуючими в лінгвістиці типами мислення (Кубрякова & Александрова, 1997, с. 17). Ця диференціація закладена в поширеному визначенні концепту як оперативної змістовної одиниці пам'яті, ментального лексикону, концептуальної системи і мови мозку (*lingua mentalis*), всієї картини світу, відображеної в людській психіці (там само, с. 20). Наведена дефініція трактує концепт у двох ракурсах: як оперативну одиницю, тобто в зв'язку з його функцією в різних видах діяльності, і як одиницю зберігання знань, тобто в аспекті пам'яті (Кубрякова & Александрова, 1997, с. 22). Саме остання інтерпретація виявилася домінуючою на пострадянському просторі: концепти досліджуються за рахунок моделювання їх внутрішньої організації за допомогою більш елементарних когнітивних структур, таких як наочно-чуттєвий образ, схема, поняття, сценарій, прототип, пропозиційна структура, фрейм, гештальт (Болдырев, 2000, с. 43-48). Концепт розглядається як багатшарове явище, що складається з образного і поняттєвого компонентів (там само, с. 24), або співвідноситься з однією з когнітивних структур – найчастіше з фреймом (Жаботинская, 2004, с. 81).

Останнім часом значної популярності набуває ідея про мислення для мови (*thinking for speaking*), що пов'язує мову лише зі станом свідомості, який передує комунікації (Slobin, 1991, р. 5). Вказана гіпотеза дає підстави для висновку про те, що існуючі методики дослідження не стільки описують концепти, що зберігаються в нашій пам'яті, скільки розглядають мовне значення, представляючи його на більш високому рівні абстракції, ніж семантичні теорії (Slobin, 1991, р. 7).

Зв'язок когнітивної лінгвістики з дослідженнями мовного мислення підтверджується поширеним у західній когнітивістиці визначенням концептів як ментальних репрезентацій, що співвідносяться з семантичною складовою мовних виразів (Dewey, 2004, р. 39), тобто розглянуті в безпосередньому зв'язку із засобами вираження.

Всі підходи сходяться на тому, що концепт є елементом свідомості

людини. На відміну від поняття, концепт включає не тільки описово-класифікаційні, але також і чуттєво-вольові та образно-емпіричні характеристики (Лівицька, 2011, с. 383). Концептами можна не лише мислити, але й їх можна переживати. Більшість лінгвістів вважають концепт, як мінімум, тривимірним утворенням і виділяють три його виміри, а саме предметно-образний, поняттєвий і ціннісний (там само, с. 384).

Предметно-образний компонент концепту охоплює зорові, слухові, тактильні, нюхові та смакові властивості предметів чи явищ, які зберігаються у людській пам'яті (Карасик, 2000, с. 17). Натомість, поняттєва сторона концепту – це його фіксованість у мові, його значення, опис та структура, дефініція, а також порівняльні характеристики концепту в співвідношенні з іншими концептами (там само, с. 12). Нарешті, ціннісна або інтерпретаційна сторона концепту розкриває важливу роль його як відображення певних цінностей мовців. Концепт є цінним не лише для однієї людини, але і для всього мовного колективу (Карасик, 2000, с. 12; Хасанова, 2014, с. 268-269).

Розглянуті підходи до визначення концепту відображають його багатогранну природу, а тому при його тлумаченні враховуємо його всі грані, а саме: розглядаємо його як явище, на яке спирається значення мовного знака, що узгоджується з когнітивним підходом. Визначено, що на сьогодні всі існуючі мовознавчі підходи до трактування поняття концепт базуються переважно на лінгвокогнітивному та лінгвокультурологічному тлумаченні, поєднуючи усі грані концепту як складного й багатогранного утворення.

1.2.1.1. Визначення концепту. Концепт розуміється вченими як ментальне утворення, яке існує у свідомості людини (Аскольдов, 1997, с. 270). Втім, він не обмежується лише певною свідомістю індивіда, а тісно пов'язаний із концептосферою соціуму, тобто із культурою народу (там само, с. 271). Відповідно, концепт можна розглядати і як одиницю культури, оскільки він фіксує у собі колективний досвід, переводить його у стан набутку певного індивіда (там само, с. 272).

С. Аскольдов, який є одним із засновників учення про концепт, визначає

його як мисленнєве утворення, що у процесі думання заміщує неозначену множинність предметів одного роду (Аскольдов, 1997, с. 269). Втім, концепт не обов'язково є заміником реальних предметів, він може замінити й лише певні його частини, а також елементи реальних подій (там само, с. 273).

На думку В. І. Карасика, наведені тлумачення відрізняються векторами стосовно індивіда: лінгвокогнітивне розуміння концепту – це напрямок від індивідуальної свідомості до культури, а лінгвокультурне тлумачення – це напрямок від культури до індивідуальної свідомості. Протиставлення руху назовні і всередину є лише дослідницьким прийомом. Насправді цей рух є цілісним багатовимірним процесом (Карасик, 2005, с. 117).

Проте варто звернути увагу і на низку інших запропонованих визначень концепту. Так, зокрема, у працях Н. Арутюнової поняття концепту набуває власного окремого статусу. Дослідниця пов'язує вживання цього терміну з розширенням предметного поля лінгвістики за рахунок її активної взаємодії з філософією і психологією в останні роки (Арутюнова, 2008, с. 163). Окрім того, підвищується й інтерес вчених до проблеми "людина в мові", що знаменує антропоцентричний підхід у мовознавстві. З огляду на це, на думку Н. Арутюнової, концепт слід розуміти як "сенс, який існує в людині і для людини, на інтер- і інтрапсихічні процеси, на означування й комунікацію" (Арутюнова, 2008, с. 164-167).

Звертається до трактування концепту В. Телія, визначаючи його як "все те, що ми знаємо про об'єкт в усій екстензії цього знання" (Телія, 1996, с. 55). А. Залевська визначає концепт як спонтанно функціонуюче в пізнавальній і комунікативній діяльності індивіда базове перцептивно-когнітивно-афективне утворення динамічного характеру. На думку дослідниці, концепт підпорядковується закономірностям життя людини. Через низку певних параметрів концепт відрізняється від значень як продуктів наукового опису з позиції лінгвістичної теорії (Залевская, 2005, с. 239). Отже, підсумовуючи, можемо стверджувати, що концепт ототожнюється з різними аспектами мисленнєвої діяльності.

Ми вважаємо, що у ракурсі нашого дослідження доцільним є також звернення до різних дефініційних моделей, запропонованих А. Приходьком, що застосовуються до наукового тлумачення терміна "концепт". Розглянемо наступні моделі:

1) "концепт – епістемічне утворення". В основі цієї моделі лежить усвідомлення інформаційних джерел людських знань та досвіду, які постають у вигляді синтезу логічних, когнітивних та гносеологічних аспектів діяльності;

2) "концепт – (психо)ментальне утворення". Концепт розуміється як продукт людської свідомості, яка виступає у ролі вищої форми відображення дійсності людською психікою;

3) "концепт – (етно)культурне утворення". Це уявлення про концепт засноване на основі усвідомлення ролі етнокультури в житті соціального колективу. Концепт розуміється як точка перетину культури та індивідуальних смислів;

4) "концепт – (прагма)регулятивне утворення". Моделі базуються на інтенціональному характері дискурсивного використання ментальних сутностей. Вважається, що мова йде про здатність ментальних сутностей до регуляції і спрямування комунікативної поведінки, визначення етноспецифічних норм, стратегій та стереотипів спілкування;

5) "концепт – аксіологічне утворення". Ця дефініційна модель виникла на основі феномену "духовна цінність", який формується оцінними уявленнями членів соціуму про морально-етичні категоріальні константи (такі, як "добро / зло", "любов / ненависть", "правда / кривда", "краса / потворність", "справедливість / несправедливість" тощо) (Приходько, 2007, с. 68).

Застосування декількох підходів до визначення концепту демонструє перш за все його варіативність, що зумовлює суб'єктивність його характеру (Приходько, 2007, с. 69). У свою чергу, через вивчення способів вербалізації концепту можливо розкрити його оцінний характер, що і становить одне із завдань нашого дослідження.

Концепти як ідеальні сутності кодуються у свідомості людини одиницями універсального предметного коду, структура якого включає предметно-

образний, чуттєвий компонент як основу (Приходько, 2008, с. 172). Такий код притаманний усім носіям мови, що обумовлює його універсальність. У такому предметному кодi відображений суб'єктивний чуттєвий досвід кожного окремого носія мови, так само, як і мовного колективу в цілому (Клюев, 1999, с. 170-175; Убина & Нармухаметова, 2019, с. 104; Шевченко, 2018, с. 62-65). Одиницею універсального предметного коду є образ, як найбільш наочна та яскрава частина концепту. Такий образ може бути випадковим, він зазвичай має особистісну, індивідуальну природу. Його задача – виконувати, кодуючи, знакові функції (Радченко, 2004, с. 371-389; Убина & Нармухаметова, 2019, с. 105; Чальцева, 2017b, с. 340-369).

У цьому дослідженні концепт розглядаємо як ментальне утворення, яке є базовою одиницею розумового коду людини, як результату пізнавальної діяльності особистості та суспільства. Концепт несе комплексну, енциклопедичну інформацію про відображуваний предмет або явище, а також інтерпретацію цієї інформації суспільною свідомістю та розкриває відношення суспільної свідомості до явища або предмета, позначеного концептом.

Отже, можемо диференціювати три напрями в розумінні концепту: системно-мовний, при відмежуванні досліджуваного матеріалу, наприклад, аналіз дефініцій концепту ДЕМОКРАТІЯ та відбір його компонентів; лінгвокультурний, при розгляді концепту як змісту ключового слова, наприклад, при вивченні концепту ДЕМОКРАТІЯ важливим є врахування специфічних культурних обставин США та Великобританії; лінгвокогнітивний, при інтерпретації концепту як фрагмента свідомості або картини світу, наприклад, під час аналізу промов політичних лідерів США та Великобританії.

1.2.1.2. Будова концепту представлена кількома складниками: пластами, змістом, компонентами у вигляді концептуальних ознак (Поляруш, 2019, с. 71). Структура концепту, на думку вчених, включає образний компонент, інформаційний зміст, а також інтерпретаційне поле (Попова & Стернин, 2007, с. 209).

Ядром концепту вважають чуттєво-наочний образ, який формується

на основі особистісного досвіду мовців і тому гранично конкретний (Бабушкин, 1997, с. 16). Чуттєво-наочний образ має двоскладову структуру – він включає перцептивний і когнітивний образи. Образний компонент вміщує зорові, смакові, тактильні, звукові та нюхові образи, тоді як когнітивний (або метафоричний) образ – це когнітивний чуттєво-наочний образ, він наповнює абстрактний концепт конкретним образним змістом, закріплюючи його в універсальному предметному коді мислення (Поляруш, 2019, с. 72).

Чуттєво-наочний образ як основа концепту виконує функцію кодування, і при цьому, якщо певна реакція на образ повторюється багаторазово, то вона відображає усталену сполучуваність, що впорядковує концептуальне утворення (Бабушкин, 2005, с. 5). У ядрі концепту представлені ознаки, функціонально значущі для відповідного типу дискурсу. Повний опис того чи іншого концепту, значимого для певного дискурсу, можливий тільки при дослідженні найбільш повного набору засобів його відтворення певній мові (там само, с. 8).

Навколо ядра групуються базові пласти концепту, у яких ознаки розміщуються у послідовності від менш до більш абстрактних, тобто від ядра до периферії. Хоча кількість і зміст цих ознак можуть помітно відрізнятися в межах однієї мовної спільноти: залежно від індивіда в них переважають загальнонаціональні змістові ознаки, що лежать в основі взаєморозуміння в процесі спілкування (Бабушкин, 2005, с. 11).

Інформаційний зміст концепту передбачає мінімум когнітивних ознак, які визначають основні, найважливіші риси концептуалізованого предмета чи явища. Інформаційний зміст концептів, як правило, близький до змісту словникової дефініції ключового слова концепту (Поляруш, 2019, с. 74).

Інтерпретаційне поле концепту включає когнітивні ознаки, які інтерпретують основний інформаційний зміст концепту. Ці ознаки впливають з інформаційного змісту, становлячи певне підсумкове знання або оцінюючи його (Поляруш, 2019, с. 73).

Інтерпретаційне поле – неоднорідне, воно включає шість зон:

1) оцінна зона, яка об'єднує когнітивні ознаки, виражаючи загальну,

естетичну, інтелектуальну, емоційну оцінку тощо;

2) енциклопедична зона охоплює когнітивні ознаки, які характеризують ознаки концепту, засновані на досвіді, знаннях;

3) утилітарна зона включає когнітивні ознаки, які передають прагматичне, утилітарне ставлення носіїв мови до денотату концепту. Ця зона включає знання, пов'язані з можливістю їх використання для практичних цілей;

4) регулятивна зона включає когнітивні ознаки, які регулюють правила й норми, вказують на те, що потрібно, а що не треба робити у сфері, охопленій відповідним концептом;

5) соціально-культурна зона охоплює когнітивні ознаки, у яких розкривається зв'язок концепту з побутом і культурою народу. Сюди входять традиції та звичаї носіїв мови, культурні та мистецькі здобутки народу тощо;

6) пареміологічна зона, яка об'єктивується прислів'ями, приказками та афоризмами (Попова & Стернин, 2007, с. 180-184).

Ці оцінки відображаються, наприклад, у використанні певних висловлювань, що відбивають інтерпретацію окремих концептуальних ознак. На відміну від ядра концепту як його базового пласта, що містить кодувальний образ, інтерпретаційне поле концепту складає його периферію (Полюжин, 2015, с. 214). Дослідженню підлягають і ядро, і периферія, хоча важливо диференціювати їх у процесі опису, оскільки їх статус і роль у структурі свідомості та процесах мислення різні (Бабушкин, 1997, с. 67).

На думку низки вчених, метафорична репрезентація концепту схожа за своєю будовою на хмарину (за З. Д. Поповою та Й. А. Стерніним) (Попова & Стернин, 2007). Наприклад, концепт АВТОБУС можуть конституювати такі ознаки: жовтий колір, трясє, часто ламається у дорозі. Концепт МИСТЕЦТВО може спиратися на такі ознаки: картини, музика, гра на музичних інструментах, акторське мистецтво тощо. Концепт РЕЛІГІЯ утворюється такими ознаками: церква, конфесія, обряд, священик, служба, парафіяни. Сформований образ входить до системи умовних знаків або сигналів для передачі, обробки й зберігання інформації. Відповідно, подібна низка образів концепту виступає

своєрідним шифром, що кодує концепт для мисленневих операцій. Відповідно, якщо концепт уявити у вигляді ягоди, то базовий чуттєвий образ буде виступати кісточкою ягоди (Попова & Стернин, 2007, с. 197).

Базовий образ концепту може вичерпувати його зміст, якщо він виражає конкретні відчуття та уявлення, породження свідомості людей. У більш складних концептах присутні додаткові когнітивні ознаки, які нашаровуються на базовий образ, утворюючи "м'якоть плода" концепту. Чисельність концептів обумовлює можливість утворювати автономні й більш абстрактні пласти, які нашаровуються на конкретні, когнітивні шари. Ці шари є когнітивними, оскільки вони відображають певний результат пізнання людиною зовнішнього світу, а отже вони є наслідком процесу когніції. Когнітивні пласти утворені за рахунок концептуальних ознак (Полюжин, 2004, с. 32).

Сукупність базового пласта, когнітивних пластів та додаткових ознак і становить обсяг концепту. Численних когнітивних нашарувань концепт може не мати, однак базовий когнітивний пласт із чуттєво-образним ядром обов'язково присутній у будь-якому концепті. Якщо ж такий базовий пласт буде відсутній, то концепт не зможе фіксуватися в універсальному предметному коді як дискретна одиниця мислення, та, відповідно, не може й функціонувати у якості цілісної мисленневої одиниці.

Досліджуваний нами концепт ДЕМОКРАТІЯ належить до суспільно-політичних концептів, основою якого є демократична місія США та Великобританії. Оскільки вербалізація суспільно-політичних концептів здійснюється шляхом використання широкого діапазону мовних засобів, у процесі аналізу концепту ДЕМОКРАТІЯ у цій роботі, ми будемо спиратися на три основні складники концепту – предметно-образний, поняттєвий і ціннісний.

1.2.2. Структура концепту ДЕМОКРАТІЯ. Вивчення вербалізації концептів передбачає визначення їх структури, досить складної й неоднозначної. Цим пояснюється існування двох основних підходів до вирішення цієї проблеми:

системно-ієрархічного й когнітивно-епістеміологічного (Павлова, 2005, с. 66). Прихильники першого підходу вважають базовим для розгляду структури концепту розташування його елементів у певній ієрархії від вищого до нижчого (там само, с. 68). Другий підхід розглядає структуру концепту з урахуванням знань та інформації, які він репрезентує (Карасик, 2002, с. 104). У цьому руслі ми спираємося на запропоновану В. І. Карасиком тривимірну структуру концепту, яка включає поняттєвий, предметно-образний і ціннісний складники (там само, с. 105).

Предметно-образний складник, який становить ядро концепту, має невербальні витоки і піддається лише відносному опису: його розуміють як цілісне узагальнене уявлення індивіда про об'єкт, що асоціюється з яким-небудь предметом, подією, якістю тощо. Предметно-образний складник спирається на зорові, слухові, тактильні або смакові якості, які сприймаються індивідом і репрезентують властивості предметів, явищ, подій, відображених у нашій свідомості, тобто це релевантні ознаки практичного знання (Карасик, 2002, с. 108). Поняттєвий складник концепту пов'язаний з його фіксацією у вербальній формі (там само, с. 109). Ціннісний складник виявляється в існуванні в його структурі інформації про зв'язок з найбільш важливими феноменами суспільної свідомості для індивіда й усієї мовної спільноти (там само, с. 110). Саме завдяки цьому елементу концепти, які мають дискурсотвірний статус, відрізняються від інших ментальних утворень, адже формують ціннісну картину світу.

Для виокремлення складників концепту ДЕМОКРАТІЯ спираємося на словникові дефініції іменника *democracy*, які представляють наївну картину світу: *a state governed under a system of democracy* "держава, керована відповідно до принципів демократичної системи"; *control of an organization or group by the majority of its member* "контроль організації або групи, здійснюваний більшістю її членів"; *the practice or principles of social equality* "практика або принципи соціальної рівності"; *a system of government by the whole population or all the eligible members of a state, typically through elected representatives* "система

управління, здійснювана всім населенням або всіма уповноваженими членами держави, як правило, за допомогою обраних представників" (LDOCEO; MWD; OED, p. 57).

Тривимірну структуру концепту, яка включає поняттєвий (фактуальний), предметно-образний і ціннісний складники, враховуємо під час встановлення способів вербалізації концепту ДЕМОКРАТІЯ. Концепт ДЕМОКРАТІЯ ословеснюється через мовні одиниці, що іменують різні аспекти відповідного явища, позначені одиницями, які відбивають рух від ядра до периферії концепту. Відповідно до словникової дефініції (LDOCEO) поняттєвий компонент концепту позначений найбільш загальним іменником англійської мови *democracy* "демократія".

Предметно-образний компонент, або ядро, концепту ДЕМОКРАТІЯ, пов'язане з сенсомоторним досвідом, позначається одиницями *people* "народ" та *government* "уряд", з якими мовна особистість взаємодіє у своїй повсякденній практичній діяльності.

Ціннісний складник концепту ДЕМОКРАТІЯ охоплює властивості, розміщені в порядку зростання ступеня абстракції: *equality* "рівність", *human rights* "права людей", *prosperity* "процвітання", *freedom / liberty* "свобода", *fairness/justice* "справедливість", *unity* "єдність", *peace* "мир", *sovereignty* "суверенітет".

Отже, досліджуючи вербалізацію концепту ДЕМОКРАТІЯ, у запропонованій роботі спираємося на відповідні мовні одиниці, які позначають поняттєвий, предметно-образний та ціннісний складники.

1.3. Риторичний інструментарій конструювання концепту ДЕМОКРАТІЯ у сучасному англomовному політичному дискурсі

У політичному дискурсі представлені абсолютно всі реєстри персуазивного використання мови. Мовні засоби, взяті окремо, наділені переконуючим потенціалом, який може (або не може) розкритись лише

у системі тексту відповідно до комунікативної інтенції адресанта. Навіть у найнейтральнішій одиниці, яка включена до тексту, можливі семантичні прирощування (Караулов, 2010, с. 167).

Персуазивна комунікація – це ментально-мовленнєва взаємодія мовців, що реалізує спробу впливу адресанта на ментальну сферу реципієнта з метою зміни його поведінки, спираючись на низку прийомів та технік риторики та способів впливу (Гнезділова, 2021). Риторичний інструментарій вивчення концептів у політичному дискурсі включає канони текстобудови і способи впливу.

1.3.1. Канони текстобудови. У межах тенденції до конвергенції між мовознавством та риторикою ми схильні вважати, що переконуюча роль мовних структур, що втілюються в промові для позначення певного концепту, повинна вивчатися в рамках традиційної риторичної структури, яка включає в себе текстові канони і засоби переконання, що включають етос, пафос і логос (Leith, 2012, р. 36).

Розглянемо п'ять канонів риторичної побудови тексту: інвенція, диспозиція, елокуція, запам'ятовування, та проголошення (J. Poulakos & T. Poulakos, 1999, р. 47).

Інвенція – це перший розділ класичної риторики, у якому присутні етапи задуму, намірів, ідей, а також формулювання гіпотези майбутнього виступу. На цьому початковому етапі мовець систематизує свої знання про реальні предмети, явища або абстракції в тій чи іншій області. Ці знання стануть предметом висловлювання. Окрім того, вони можуть бути зіставлені зі знаннями інших учасників, що дозволяє визначити, який предмет та в якому обсязі мовець може представити у висловлюванні. Основне в інвенції – це вдало та доречно вибрати предмет мовлення та намір його представити та розкрити так, щоб досягти здійснення задуму (Timmerman, 2010, р. 14).

Отже, інвенція – це систематичне виявлення риторичних прийомів та практик. У грецькій та римській традиціях до риторичних прийомів загалом,

але не завжди, відносять саме аргументи, тобто певні докази (Timmerman, 2010, р. 16). Арістотель, Цицерон і Квінтіліан приділяли значну увагу розробці та формалізації інвенції як однієї з п'яти риторичних канонів. За Арістотелем двома важливими поняттями в рамках етапу інвенції були *topoi* та *stasis* (Арістотель, 2000, с. 101).

Topoi. У класичній риторичі вважається, що аргументи можливо отримати з різних джерел інформації, або *topoi* (грецьке "місця"), також відомі за латинською назвою *loci*. Топої – це категорії, які допомагають розмежувати зв'язки між ідеями; Арістотель розділив їх на "загальні" та "спеціальні" групи. У загальній групі можна виокремити такі категорії, як закони, свідки, договори, присяги, визначення понять, поділ речей (на цілі / часткові, наприклад), причини та наслідки та інші факти, які можна було б проаналізувати, дослідити або задокументувати (Арістотель, 2000, с. 156).

Сучасні письменники та науковці також використовують ці категорії при виявленні аргументів, хоча сьогодні більше акцентується увага на таких достовірних джерелах інформації, як наукові факти, статистичні дані та інші "перевірені" докази (Leith, 2012, р. 90). Проте класичні риторичні спиралися на більш різноманітні сфери аргументації. Так, наприклад, деякі *topoi* охоплювали такі поняття, як справедливість чи несправедливість, чесність, добро та гідність. Знову ж таки, всі ці джерела аргументації, які сьогодні багато хто сприймає як характеристики інших видів мистецтв, у період з грецьких часів до епохи Відродження вважалися невід'ємними у вивченні та практиці риторичі. У нашому дослідженні ця категорія важлива для того, щоб реконструювати концепт ДЕМОКРАТІЯ за допомогою визначень з різних джерел та простежити, як політичні лідери США та Великобританії використовують їх у своїх виступах.

Stasis є ще однією важливою частиною етапу інвенції. *Stasis* зазвичай охоплює методики побудови запитань, які є важливими для з'ясування основних проблем дебатів. Загалом є чотири типи стазису: дефініційний, гіпотетичний, перехідний та якісний.

Завдяки застосуванню цього процесу, а також використовуючи відповідні

топої, оратор може побудувати не просто елегантні аргументи, а ті, які будуть обґрунтованими та добре дослідженими (Timmerman, 2010, p. 33). У нашому дослідженні враховуємо *topoi* та *stasis*, щоб простежити, яким чином політичні лідери висловлювали свої демократичні ідеї у виступах та як їх аргументували, щоб переконати народ розділити одну думку та прагнути до одних і тих же ідеалів.

Ще одним із п'яти канонів риторичної побудови тексту є диспозиція (від лат. *dispositio, dispono* – "розташовую, розміщую").

Диспозиція – це послідовність викладу обраного матеріалу (Sloane, 2001, p. 208). Зокрема, Аристотель визначив, що існує дві обов'язкові частини будь-якої промови: констатація справи та доказ справи (Аристотель, 2000, с. 101). Наприклад, у юридичному дискурсі прокурор повинен спочатку оголосити звинувачення проти відповідача та надати відповідні факти; потім він повинен представити докази, що підтверджують провину (там само, с. 102). Проте, Аристотель допустив, що на практиці більшість дискурсів вимагає також вступу та висновку (Аристотель, 2000, с. 104).

Пізніше видатні оратори римської риторики, такі як Цицерон і Квінтіліан ще більше вдосконалили цю організаційну схему, так що в кінцевому підсумку сформувалось шість частин промови: вступ (*exordium*); констатація фактів (*narratio*), поділ (*partitio*), доказ (*confirmatio*), спростування (*refutatio*), висновок (*peroratio*) (Perelman & Zyskind, 1979, pp. 102-104).

Диспозиція також розглядалася як інтерактивний процес, особливо у поєднанні з інвенцією. Сам процес організації аргументів може бути поштовхом до необхідності виявлення та дослідження нових фактів, важливих для конкретної промови. Оратор вдосконалює свої аргументи та їх організацію, допоки вони не будуть належним чином упорядковані (J. Poulakos & T. Poulakos, 1999, p. 88). Отже, диспозиційний етап аналізу публічного виступу перш за все пов'язаний із виокремленням текстових розділів, у яких планові ефекти виражаються усно, що є важливою частиною нашого аналізу виступів політичних лідерів для того, щоб виділити конкретні блоки в межах конкретної

промови.

Елокуція – третій розділ класичної риторики, в якому розкриваються закони мовного означування предмета спілкування (Perelman & Olbrechts-Tyteca, 1971, p. 290). Головними критеріями вибору мовних засобів вважають доречність, ситуативну обґрунтованість тональності, ясність висловлювання. Основний зміст елокуції перейшов із класичної риторики в сучасну стилістику та використовується сьогодні (Cooper, 1960, p. 129).

Розробка двох перших етапів – інвенції та диспозиції – набуває в елокуції певного фігурального мовного вираження та, як наслідок, додаткових змістових, емоційних, оцінних та вольових ефектів. Перший та другий етапи підготовки промови підпорядковуються суворій логіці операцій. Третій же етап елокуції переводить зміст промови в область паралогіки, тут вже допускається використання слів і виразів у їх непрямому, переносному (фігуральному) значенні. Спричинені цим порушення та зміщення логіки (паралогіка) утворюють нові смисли. Такий прийом риторики володіє дуже потужним впливом на слухача, порівняно з прямими висловлюваннями, які не мають фігуральних значень (Leith, 2012, p. 116).

Виділяють також і підрозділ елокуції – елоквенцію, яка характерна політичному красномовству. Саме ця частина риторики присвячена вивченню тропів та риторичних фігур мовлення – це серцевина красномовства. У класичній давньогрецькій, римській, бароковій та шкільній риториці тропи та фігури виконують переважно прикрашальну функцію. Вважалося, що використання таких засобів усолоджує промову, але часто використовується аби прикрити примітивний зміст (Cooper, 1960, p. 132). Таке негативне ставлення до елоквенції спричинило різку критику красномовства у XIX – XX ст., коли спостерігалися іронічні напади на риторику, яку називали тоді порожньою красивою забавкою (Кравець, 2004b; Филиппов, 2007, с. 30).

Наступний розділ риторики – меморія (від лат. *memoria* – "пам'ять, згадка"). Призначення цього розділу полягає у тому, щоб допомогти оратору запам'ятати зміст промови таким чином, щоб не втратити фактичну інформацію та образні, цікаві деталі. Меморія – це своєрідне тренування пам'яті. Основний

зміст цього розділу складає мнемотехніка – або система прийомів, "секретів" запам'ятовування тексту, а також його швидкого відтворення. Меморія також відповідає за розвиток оперативної пам'яті, вона залучає вміння оратора користуватися набором енциклопедичних знань з відповідної галузі та всіх суміжних галузей, якими володіє мовець (Кислицына & Новикова, 2017, с. 28). Сьогодні меморія не є важливим етапом у виголошенні промови, оскільки президенти та прем'єр-міністри не запам'ятовують тексти своїх виступів.

П'ятий розділ класичної риторики – це акція (лат. *actio* – "дія, дозвіл"). Цей розділ відповідає за те, щоб підготувати оратора до виступу як зовнішньо, так і внутрішньо. Цей розділ є не менш вагомим, ніж попередні, оскільки на ньому лежить відповідальність за те, щоб під час виголошення промови було реалізовано тривалу попередню підготовку. Саме акція має привести мовця до очікуваної ним мети промови (Кислицына & Новикова, 2017, с. 29; Олешков, 2009, с. 18).

Античні етапи запам'ятовування та проголошення злилися в одну – перформативну – стадію внаслідок розвитку технологій запису та відтворення мовлення (Потапенко, 2011, с. 103), що безпосередньо полегшують процедури підготовки та відтворення самого виступу.

1.3.2. Способи впливу. Будь-який публічний виступ оратора посилюється за допомогою способів впливу: етос, пафос і логос (Leith, 2012, р. 92). У нашому дослідженні перш за все ми спираємося на етос, оскільки саме цей спосіб впливу якнайкраще представляє мовців, а саме політичних лідерів.

1.3.2.1. Етос включає засоби впливу на слухача, які апелюють до морально-ціннісних установок та принципів, до загальноприйнятих норм людської поведінки (Perelman & Olbrechts-Tyteca, 1971, р. 302). У давньогрецькій мові слово *ethos* означає "звичай, звичка, характер, норів". Саме від цього слова походить і поняття етики. У риториці це поняття закріпилося як моральний принцип ораторського мистецтва. Етос становить базис для формування риторичного ідеалу (Perelman & Zyskind, 1979, р. 105). Сильний етос здатний послаблювати логос, а от якщо етос оратора слабкий, то він має більше покладатися на логос та розробляти якісну аргументацію промови.

Оратор має розглядатися аудиторією як гідна людина, слухач має мати повагу до мовця, бажати вислухати його уважно. Слухачі мають визнавати й право мовця висловитися, тобто вважати його гідним того, щоб говорити перед публікою. Особисті етичні якості мовця здатні впливати на позитивне його сприйняття аудиторією. Якщо ж ці якості негативні, то й сприйняття аудиторією такого оратора буде негативним (Perelman & Zyskind, 1979, p. 112).

Ефективність етосу як елементу риторики визначається рівнем впевненості аудиторії в ораторі (Perelman & Zyskind, 1979, p. 116). Чим більш переконана аудиторія, тим більш ефективним є її сприйняття промови оратора та самої його постаті. Якщо етос дуже потужний, то аргументація може бути навіть зайвою, адже слухачі будуть і без чіткого обґрунтування вірити мовцю на слово, заздальгідь погоджуватися зі сказаним. Про такий рівень впливу на аудиторію мріє багато ораторів, особливо – політиків (Sloane, 2001, p. 161).

Важливим елементом етосу є зразкова суспільна та індивідуальна морально-етична поведінка мовця. Оратор має володіти такими особистісними якостями, які зможуть дозволити йому ефективніше переконувати аудиторію у своїй правоті. Харизматичність, артистичність оратора відіграють у цьому неабияку роль (Sloane, 2001, p. 164). Недарма найбільш успішні політики-любленці публіки та народу – це яскраві особистості, які володіють даром переконання. Часто навіть відсутність у промовах потужної аргументативної бази не стає на заваді тому, що до них дослухаються. У той же час політики, які не володіють значною харизмою, навіть будучи достойними кандидатами, маючи потужну аргументацію, часто залишаються поза увагою широких мас населення. Слухачі уважно стежать за оратором, складають про нього своє уявлення, враження. Основним матеріалом для оцінки якостей, етосу оратора є промова (там само, р. 167).

Без етосу сама риторика не працює, вона самознищується, перетворившись на самообман, втрачає статус істини думок та почуттів. Ще Аристотель писав у своїх працях про те, що оратор має бути впізнаваним, він має промовляти від власного серця для того, щоб дістатися сердець та розуму слухачів.

Аристотель вважав, що "істина й справедливість за своєю природою сильніші за свої протилежності" (Аристотель, 2000, с. 138). Мислитель впевнений, що саме цьому їх слід невинно та неухильно дотримуватися.

Антична риторика приділяє велику увагу поняттю етосу, важливим вважається виховання високої моралі оратора, такі як справедливість, чесність, гідність та порядність. Феофан Прокопович, який займався розвитком античної риторики, вказував, що етос включає декілька видів чеснот, серед яких поміркованість, мудрість, хоробрість та справедливість (Прокопович, 1979, с. 10). Кожна з цих чеснот є цілісним комплексом рис, правил поведінки, які мають вести оратора до самовдосконалення та вдосконалення ним своїх ораторських здібностей, особистої моралі та етики.

Етос як технологія мовлення може використовуватися як на благо людей, так і на зло. Оратор може формувати свій імідж як чесна та порядна людина, насправді таким не являючись – це вводить слухачів в оману, а в умовах політичної комунікації – порушує принцип демократії, адже обманує виборців. Риторична наука і практика споконвіків декларує та відстоює високу моральність оратора, яка вважається непорушним законом та великим благом риторики та оратора зокрема (Cooper, 1960, p. 28).

Отже, етос служить основою для формування ефекту риторики, яка розкриває переконливу привабливість виступів, спрямованих на створення конкретного враження на певну тему. Промови такого типу в основному охоплюють урочисті виступи, зокрема у нашому дослідженні такі промови становлять інавгураційні виступи новообраних політичних лідерів.

1.3.2.2. Пафос апелює до почуттів слухачів, він є інтелектуальним, вольовим та емоційним устремлінням оратора, яке проявляється у процесі мовної комунікації, а також у продукті комунікації – тексті (Timmerman, 2010, p. 39).

Сутність явища пафосу полягає у тому, що оратор має викликати у аудиторії почуття, що забезпечує й вплив на думки слухачів (там само, р. 29). Щодо почуттів, як основи пафосу, то в основі класичної патетики вважається, що існує дві головні пристрасті – любов та ненависть. Всі ж інші почуття походять від цих двох базових. Саме ж цієї пари протилежностей,

які виражають бажане й небажане для людини, можна вичленувати й всі інші почуття, такі як радість, смуток, бажання, гнів тощо (там само, р. 30).

З приводу пристрастей Аристотель писав, що докази у ході промови значною мірою залежать від самих слухачів, адже якщо аудиторія зворушується у ході виступу, то під впливом задоволення від прослуховування вона може приймати необхідні оратору рішення (Аристотель, 2000, с. 145).

Г. Гегель у своїх "Лекціях з естетики" визначав пафос, як всезагальні сили, що "живуть у людських грудях та рухають людську душу в її найпотаємніших глибинах..." (Мацько, 2003, с. 21). Пафос зачіпає струни душі та серця глядача / слухача, знаходить відгук, хвилює (Вандишев, 2003, с. 145; Виноградова & Силян, 2018, с. 117), а отже має сильний вплив на аудиторію. Промови колишнього президента США Барака Обама вважаються емоційно-забарвленими, адже Обама часто апелює до почуттів аудиторії, прирівнюючи себе до простого народу. Таким чином, промови президента Обама стають переконливими для слухачів.

Пафос є безперечним фактом життя. Зокрема, певні справи, погляди, ідеї можуть настільки оволодівати особистістю людини, що стають пристрастю (пафосом) її життя, творчості чи суспільної або виробничої діяльності. Все це проявляється у пафосі промови спонтанно, незалежно від волі автора. Втім, пафос може бути й зумисним, коли в нього вкладена певна настанова від оратора на досягнення відповідного стилістичного ефекту. Мовець може таким чином будувати свій виступ, щоб викликати у слухачів співчуття, захоплення або переживання (Аристотель, 2000, с. 148).

Проблема пафосу як елемента риторики постає у розмежуванні пафосу мовця, його власних почуттів і пафосу промови, який досягається мовними засобами, йде від тексту до слухача, а не від мовця до слухача. У мовця пафос може виникати під впливом тексту, а також від власної промови. Цей стан мовця здатний передаватися й слухачам, надихати їх. Важливо, щоб оратор вмів керувати власним пафосом, адже надмірна пишнотворчість, трагічність мовця може викликати у аудиторії непорозуміння та навіть сміх. Для цього

техніка риторики містить низку прийомів, мовних засобів та вимог до поведінки оратора (Кикоть, 2013; Кравець, 2004а).

1.3.2.3. Логос пов'язаний із засобами впливу, що апелюють до розуму (Арістотель, 2000, с. 150). Згідно з Арістотелем, логічні засоби тісно пов'язані з промовою оратора: "...сама промова переконує нас в тому випадку, коли оратор виводить дійсну або уявну істину із доводів, що є у наявності для кожного даного питання" (там само, с. 152).

У давньогрецькій мові слово *logos* позначало дві групи понять:

- а) слово, мова та мовлення;
- б) поняття, думка, розум – єдність цих понять як всезагальна закономірність (Арістотель, 2000, с. 154).

Оскільки словесне наповнення промов політичних лідерів США та Великобританії несе в собі певну інформацію, яка спрямована на переконання аудиторії, логічність виголошеної промови є важливим фактором у досягненні цієї мети.

Зазначені закономірності логосу відбилися й на семантиці сучасних слів різних мов з коренем "лог-", які переважно стосуються області логіки та мовознавства: логічна граматики, логічний наголос, логічне мовлення, логічний суб'єкт, логотип, логічне судження, логічний предикат, логограма тощо. Логос є основною категорією класичної риторики, яка має представляти слово та думку як єдине ціле. У класичній риторичі вважається, що слово має зміст та думку, воно має йти від розуму та водночас апелювати до нього (Sloane, 2001, р. 57).

Арістотель вбачає логос як розділ, направлений передусім на переконання:

- 1) силогізм (висновок від загального до часткового);
- 2) ентимема (скорочений силогізм, у якому міркування та висновок показані не повністю, а ніби вже є готовий висновок – троп) (Арістотель, 2000, с. 34).

Ентимема є тропом, тоді як троп з погляду логіки – це скорочений силогізм. Перший із вказаних способів реалізується у розділі диспозиції, де зосереджені правила розташування матеріалу і логічних процедур з ним, всі види силогізмів, типи аргументацій. Другий же спосіб являє коротке стисле

міркування та розвивається у розділі елокуції та особливо в її підрозділі елоквенції. Він виступає як система засобів фігурального мовлення та включає в себе фігури слова та фігури думки (Арістотель, 2000, с. 35-47).

На сьогоднішній день логос переважно тлумачиться як аргументи, тобто положення промови, які включають доводи, резони, основи (Timmerman, 2010, р. 39). За допомогою цих елементів оратор прагне впливати на аудиторію, щоб спонукати її прийняти певні твердження чи наміри, що особливо характерно політичним промовам.

Підсумовуючи, зазначимо, що будь-який успішний політичний промовець обов'язково дбає про розроблення самої промови з урахуванням правил належного аргументування, тобто модусу логосу, створення власного позитивного іміджу в аудиторії, тобто модусу етосу, та емоційного сприйняття інформації для закріплення в слухачів бажаного враження, тобто модусу пафосу.

Висновки до розділу 1

Розглянувши процесуальні, результатні та процесуально-результатні підходи до трактування дискурсу, ми дійшли висновку, що для запропонованого дослідження релевантним є розуміння дискурсу як інтерактивного мовленнєвого явища, яке має різні форми вияву (усну, усно-електронну, писемну, паралінгвальну), і відбувається в межах конкретної сфери спілкування, що зумовлює відповідну тематику та регулюється синтезом когнітивних, мовних і позамовних чинників. Еволюцію розуміння дискурсу у сучасному мовознавстві розглядаємо саме у перспективі процесуально-результатного підходу, який вважаємо основним у цьому дослідженні.

При віднесенні дискурсу до того чи іншого типу виходимо з інтегральної природи дискурсу та тексту, розглядаючи останній як предметно-знакову модель супутніх комунікативних дій мовців, в яких відображені основні аспекти дискурсивної діяльності. Виокремлюючи типи дискурсу у нашому дослідженні, за основні критерії ми взяли адресатність, канал передачі інформації, тип носія інформації, ступінь формальності спілкування,

протиставлення усного й письмового дискурсу, та інституційність.

Інституційний дискурс, різновидом якого є політичний, – це взаємодія комунікантів у межах різноманітних суспільних інститутів. Важливою ознакою інституційного дискурсу є можливість і необхідність застосування влади в масштабах, які є значущими для суспільства. Оскільки визначальним критерієм інституційного дискурсу є поняття "влада", "владна інстанція", у нашому дослідженні вербалізація концепту ДЕМОКРАТІЯ відтворюється в контексті влада-народ, де уряд виконує примусову роль, а народ знаходиться під його впливом.

Політичний дискурс розглядаємо як комунікацію в певному соціально-психологічному контексті, в якому відправник і одержувач наділяються соціальними ролями відповідно до їх участі в політичному житті, яке і є предметом комунікації. Саме дискурсивний підхід до сфери політичної комунікації видається плідним, тому що задає той ракурс дослідження, який дозволяє осмислити важливу, сутнісну сторону цієї галузі функціонування мови – специфіку здійснюваної в ній концептуалізації світу, яка породжує широкий спектр форм мовленнєвого впливу.

У нашому дослідженні ми розглядаємо концепт як явище, на яке спирається значенням мовного знака, що узгоджується з когнітивним підходом. Визначено, що на сьогодні всі існуючі мовознавчі підходи до трактування поняття "концепт" базуються переважно на лінгвокогнітивному та лінгвокультурологічному тлумаченнях, поєднуючи усі грані концепту як складного й багатогранного утворення мовного знака в руслі лінгвістичного, і як змістовий аспект знака, представлений у ментальності, що узгоджується з когнітивним підходом.

Позаяк концепт є елементом свідомості людини, включає не тільки описово-класифікаційні, але й образно-емпіричні характеристики, у запропонованій роботі концепт розглядаємо у трьох ракурсах: системно-мовному, через аналіз дефініцій концепту ДЕМОКРАТІЯ та відбір його компонентів; лінгвокультурному, через врахування специфічних культурних

обставин США та Великобританії при вивченні концепту ДЕМОКРАТІЯ; лінгвокогнітивному, при інтерпретації концепту як фрагмента свідомості або картини світу. Виходячи з того, що концепт є тривимірним утворенням, ми обрали предметно-образний, поняттєвий і ціннісний компоненти для дослідження вербалізації концепту ДЕМОКРАТІЯ.

Відповідно до словникових дефініцій було встановлено складники концепту ДЕМОКРАТІЯ та враховано їх під час визначення моделей вербалізації концепту ДЕМОКРАТІЯ засобами англійської мови.

Поняттєвий рівень концепту позначений найбільш загальним іменником англійської мови *democracy* "демократія". Предметно-образний компонент, або ядро, концепту ДЕМОКРАТІЯ, пов'язаний з сенсомоторним досвідом, позначається одиницями *people* "народ" та *government* "уряд", з якими мовна особистість взаємодіє у своїй повсякденній практичній діяльності. Ціннісний складник концепту ДЕМОКРАТІЯ охоплює властивості, розміщені в порядку зростання ступеня абстракції: *equality* "рівність", *human rights* "права людей", *prosperity* "процвітання", *freedom / liberty* "свобода", *unity* "єдність", *peace* "мир", *sovereignty* "суверенітет".

Досліджуючи політичний дискурс, ми враховуємо персуазивну комунікацію як ментально-мовленнєву взаємодію комунікантів, що спирається на низку прийомів риторики, а також три способи впливу. До риторичного інструментарію вивчення концептів у політичному дискурсі відносимо канони текстопобудови (інвенція, диспозиція, елокуція, запам'ятовування, та проголошення) та способи впливу (етос, пафос і логос).

Основні положення цього розділу відображені у таких публікаціях: Ликіна, 2018a, 2018b, 2020a, 2020c, 2021b.

РОЗДІЛ 2

МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ВИВЧЕННЯ ВЕРБАЛІЗАЦІЇ КОНЦЕПТУ *ДЕМОКРАТІЯ* В РАКУРСІ КОГНІТИВНОЇ РИТОРИКИ

Дискурсивне вивчення вербалізованих концептів спирається на різні методики. У нашому дослідженні ми використовуємо методику концептуального аналізу, що охоплює дефініційний і компонентний розгляд лексеми *democracy*, методику контекстуального виявлення номінативних одиниць на позначення концепту ДЕМОКРАТІЯ у публічних промовах політичних лідерів, а також риторичні прийоми для виявлення моделей ословеснення концепту ДЕМОКРАТІЯ в розрізі етосу, пафосу й логосу.

2.1. Підходи до вивчення вербалізації концептів

Концепт – це факт суспільної свідомості, виражений у мовній формі, це одиниця людського знання про світ, що стоїть за семантикою мовного знака (Вільчинська, 2014, с. 65; Вишнеvsька, 2012, с. 14; Жайворонок, 2007, с. 117; Лисиченко, 2004, с. 39; Скаб, 2008, с. 323). Вербалізація у широкому сенсі означає словесний опис переживань, почуттів, думок, поведінки (Алефіренко, 2003, с. 7). Н.Ф. Алефіренко відзначає слово, фразеологізм, словосполучення, структурну схему пропозиції і навіть текст, "якщо в ньому розкривається сутність будь-якого концепту" як найбільш поширені засоби вербалізації концепту (Алефіренко, 2003, с. 8).

На сьогоднішній день в лінгвістиці можна виділити основні підходи до розуміння змісту концепту, які розкривають смислові взаємини і взаємозв'язки мови і культури: лінгвокогнітивний, лінгвокультурологічний та когнітивно-риторичний. Відмінності в підходах до концепту когнітивної семантики і лінгвокультурології в достатній мірі умовні і варіативні, пов'язані з технікою виділення об'єкта дослідження і методикою його опису (Воркачев, 2003, с. 11;

Гришкова, 2009). Оскільки у нашому дослідженні розглядається концепт ДЕМОКРАТІЯ, який відноситься до концептів політичного дискурсу, ми залуцаємо лише лінгвокогнітивний та когнітивно-риторичний підходи.

Прихильники лінгвокогнітивного підходу розглядають концепт як "первинну оперативну одиницю когнітивної семантики – семантичний ембріон, або смисловий ген значення мовного знака", як "квант структурованого знання, що формується в нашій свідомості головним чином на основі перцепції, наочно-чуттєвих образів", як "дискретну змістовну одиницю колективної свідомості, яка відображатиме предмет реального або ідеального світу, що зберігається в національній пам'яті людини у вигляді субстрату", як "одиницю ментальних або психічних ресурсів нашої свідомості; оперативну змістовну одиницю пам'яті, ментального лексикону, концептуальної системи і мови мозку, всієї картини світу, відображеної в людській психіці" (Бабушкин, 1996, с. 22; Вільчинська, 2014, с. 68), як "ментальний світ, складові категоріальної основи всієї людської діяльності, і перш за все – мови" (Кубрякова, 1997).

Когнітивний підхід до вивчення політичного дискурсу дозволяє розглядати відповідний набір номінативних одиниць як результат когнітивної діяльності автора, що відображає рівень пізнання даної наукової області, і одночасно як інструмент її розвитку (Шевченко & Морозова, 2003, с. 34).

За лінгвокогнітивного підходу продуктивним є вивчення вербалізації поняттєвої частини концепту через з'ясування семантичного наповнення ядерних лексем і їх дериватів (Вандишев, 2003, с. 157). Поряд з ним має місце і такий підхід до вивчення мовної представленості поняттєвої компоненти концепту, як реконструкція поняттєвої складової концепту в рамках вертикального контексту (Маркова, 2018, с. 56). Звідси досить перспективним видається такий підхід до вивчення репрезентації поняттєвої частини в англomовному дискурсі, як звернення до аналізу семантичного наповнення ядерних лексем і їх синонімів з опорою на дані тлумачних словників з подальшим виділенням функційних ознак цього концепту, розділивши їх на ядерні та периферійні (Жинкин, 1998, с. 70).

Завдяки переосмисленню античного риторичного вчення в нових комунікативних умовах, сформувався когнітивно-риторичний підхід, який виявляє роль вербалізованих ментальних структур в організації персуазивних текстів. Релевантним для вивчення мовного втілення концепту вважається залучення когнітивно-риторичного підходу, який поєднує античні етапи текстобудови – інвенція, диспозиція, елокуція, перформація – і способи впливу – етос, логос, пафос – з лінгвокогнітивними сило-динамічними відношеннями, які дозволяють виявити способи дискурсивної репрезентації різних суспільних сил, представлених досліджуваним концептом.

2.2. Когнітивний аналіз концепту ДЕМОКРАТІЯ

Поняття когнітивного аналізу як моделювання й опису концептів широко використовується в багатьох працях когнітивістів (Селіванова, 2008, с. 261). Його головною метою вважають реконструкцію когнітивних механізмів індивідуальної чи колективної свідомості, які опосередковують формування й упорядкування знань про об'єкти дійсності та результати внутрішнього рефлексивного досвіду (Леута, 2012; Селіванова, 2008, с. 262; MWD). У нашому дослідженні концептуальний аналіз доповнюється методами дистрибутивного, контекстуального та компонентного аналізу.

2.2.1. Дефініційний аналіз значення лексеми *democracy*. Дефініція являє собою складний і багатогранний феномен, який протягом багатьох років був об'єктом вивчення логіки, філософії, а останнім часом і термінознавства, про що свідчить наявність декількох підходів до визначення поняття дефініції як:

- 1) значення лексеми (Косьянова, 2015, с. 63);
- 2) особливий тип тексту, структуру якого становить лексема і визначає його вираз (Мечковская, 2014, с. 38);
- 3) структура знання, що репрезентує етапи концептуалізації (Косьянова, 2015, с. 64).

Виступаючи як особливий спосіб репрезентації професійно-наукового

(політичного та суспільно-громадського) знання, дефініція слова *democracy* формується внаслідок концептуалізації і категоризації політичного знання.

На базі тлумачних, перекладних, ідеографічних словників і словників синонімів було встановлено, що поняттєва частина концепту ДЕМОКРАТІЯ в англійській мові вербалізована субстантивом *democracy*, а також синонімами – *representative government* (CED), *elective government* (MWD), *constitutional government* (LDOCEO), *popular government* (MWD), *self-government* (ODO), *government by the people* (ODO), *autonomy*, *republic*, *commonwealth* (CED).

Завдяки яскраво вираженим якісним характеристикам концепту ДЕМОКРАТІЯ відсубстантивний відносний прикметник *democratic* у деяких випадках вживається як якісний прикметник (Каліщук, 2017, с. 31). Слід зазначити, що якісного значення прикметник *democratic* набуває у ланцюжку однорідних визначень, виражених, як правило, якісними прикметниками позитивної оцінки. Наприклад, прикметник *democratic* можна вжити у словосполученні *democratic regime* "демократичний устрій" і це буде означати, що у певній країні (або ж на її певній території) панує демократичний політичний лад, який має вже певні характеристики:

- проголошуються і реально забезпечуються права і свободи людини і громадянина;
- рішення приймаються більшістю з урахуванням інтересів меншості;
- передбачається існування правової держави і громадянського суспільства;
- виборність і змінюваність центральних і місцевих органів державної влади, їх підзвітність виборцям;
- силові структури (збройні сили, поліція, органи безпеки і т. п.) знаходяться під демократичним контролем суспільства;
- домінують методи переконання, компромісу;
- політичний плюралізм, в тому числі багатопартійність, змагання політичних партій, існування на законних підставах політичної опозиції;
- гласність; засоби масової інформації є вільними від цензури (Канфора,

2012, с. 47-53).

Проте *democratic* також може стати якісним прикметником, якщо, наприклад, вжити його у словосполученні *democratic price* "демократична ціна" (Каліщук, 2017, с. 26). Відтак це буде означати, що ціна є низькою, такою, що доступна для більшості населення.

При цьому означення *democratic* позначає якусь абстрактну позитивну ознаку і служить не для характеристики особливого типу суспільних відносин, а для посилення загального емоційно-оцінного заряду висловлювання.

Розглянемо різноманітні дефініції лексеми *democracy*:

1) *a system of government in which every citizen in the country can vote to elect its government officials* "система управління, за якої кожен громадянин країни може голосувати за обрання своїх урядових чиновників" (Letts, 2009);

2) *the belief in freedom and equality between people, or a system of government based on this belief, in which power is either held by elected representatives or directly by the people themselves* "віра у свободу та рівність між людьми, або в систему правління, засновану на цій вірі, в якій владу мають або виборні представники, або безпосередньо сам народ" (CED);

3) *a system of government in which people vote in elections to choose the people who will govern them* "система управління, в якій люди голосують на виборах, щоб вибрати людей, які будуть ними керувати" (MWD).

На підставі виділених сем представимо послідовний ряд денотатів, тобто суміщених сутностей предметних значень і обсягів відповідних понять.

2.2.2. Компонентний аналіз значення лексеми *democracy*. Компонентний склад значення розглядається не як проста сукупність елементів, а організована структура, що застосовує певну метамову, яка складається з набору сем: інтегральної як ознаки тематичної групи або лексико-семантичного поля та диференційної, що відрізняє певне значення від слів того самого класу (Селіванова, 2008, с. 526; Загнітко, 2007, 2014, с. 213).

Концепт ДЕМОКРАТІЯ є складним ментальним утворенням, що пронизане ідеологемними смислами, що дозволяє віднести його до особливого типу

ментальних утворень – ідеологічних концептів. Відтак, поняттєва, образна і ціннісна складові концепту можуть бути уточнені на трьох рівнях – етимологічному, базовому та асоціативно-розширеному (Селіванова, 2008, с. 533).

Основний ідеологічний потенціал лексеми *democracy*, на наш погляд, характеризується наступними ознаками:

1. градуальністю (різним ступенем ідеологічності);
2. вертикальною будовою (спочатку формується у сфері офіційної ідеології, а потім вже поширюється у масову свідомість);
3. символічністю (лексема не стільки виражає поняття, скільки слугує символом-паролем прихильності певній ідеології) (Каліщук, 2017, с. 27).

У рамках представлених ознак концепт ДЕМОКРАТІЯ має вертикальну будову і високий ступінь ідеологічності, про що свідчить наявність ідеологічних конотацій у всіх компонентах його структури.

Перший (початковий) рівень поняттєвого змісту концепту – це етимологічна ознака "демократія як влада демоса у Стародавній Греції" (Головатий, 2011, с. 29; Канфора, 2012, с. 113). Слово *демократія* сформовано з грецьких слів *demos* (народ) і *kratos* (влада) (Головатий, 2011, с. 30). Енциклопедичні джерела відмічають, що у демос входили лише вільно народжені чоловіки, віком від 20 років, водночас раби, жінки, а також переселенці з інших регіонів, хоча й вільні, проте такі, що не мали громадянства, народом (тобто демосом) не вважалися (Dewey, 1976, p. 66).

Аналіз образної складової етимологічного компонента – це опис того, яким чином втілювалась у життя влада народу в Стародавній Греції. Відомо, що влада в Афінах належала народному зібранню, у якому брав участь демос. Громадяни Афін зустрічались кожного місяця і обговорювали державні справи, питання як внутрішньої, так і зовнішньої політики, що безпосередньо стосувались Стародавньої Греції. При цьому уряд не міг прийняти жодного рішення, перед цим не спитавши думки народного зібрання. У той же час у самому народному зібранні була прийнята практика остракізму, тобто вони виганяли зі свого зібрання того, хто інакше мислив, і чия думка була прийнята

як "небезпечна", якщо так вважала більшість (Зозуля, Туренко & Іванов, 2018, с. 114; Кормич, 2009, с. 46; Ткаченко, 2008, с. 16).

Оцінний зміст етимологічного компонента досліджуваного концепту можна вивести зі ставлення до демократії у Стародавній Греції, враховуючи сучасний стан у розвинених країнах. Так, наприклад, Перикл і Геродот були захисниками демократії, завдяки якій, як вони вважали, громадяни Афін насолоджувались високим рівнем свободи і рівноправ'я, могли самі вирішувати долю своєї держави (Dewey, 1976, р. 70). Сократ різко критикував демократію за те, що у влади були найгірші, найбільш недосвідчені і найбільш невідготовлені люди, яких тільки можна було обрати (Dewey, 1976, р. 72). Таким чином, демократичне правління спиралося на владу більшості, при цьому повністю не враховуючи права меншості. Варто відмітити, що ідеологічні конотації відслідковуються у всіх складових етимологічного компоненту концепту «демократія».

Другий рівень поняттєвого змісту концепту – базовий – також відтворюється нами на основі двох складових концепту, а саме: уряд (*government*) та народ (*people*). У попередньому підрозділі ми наводили дефініції концепту ДЕМОКРАТІЯ на базі декількох словників англійської мови, тобто нами було встановлено поняттєву складову концепту. Основною ознакою демократії називають вибори, і якщо певні кандидати є обраними народом, вони несуть перед ним відповідальність (Головатий, 2011, с. 34).

Третій рівень концепту ДЕМОКРАТІЯ – асоціативно-розширений – складається з групи культурних і ціннісних характеристик демократії, які надалі визначаються на основі словникових дефініцій іменника *democracy* (Каліщук, 2017, с. 30).

Образно-перцептивні ознаки демократії дозволяють стверджувати, що концепт ДЕМОКРАТІЯ є культурно-специфічним, а за шкалою "свій/чужий" демократія ідентифікується зі "своїм", тобто такий, що властивий кожному окремому громадянину певного суспільства або ж соціальної групи.

Ціннісний рівень концепту ДЕМОКРАТІЯ становлять одиниці

на позначення моральних цінностей та ідеалів, які притаманні демократичному суспільству. Складниками цього ідеалу можуть бути свобода, рівність, права людей, суверенітет, незалежність тощо, які встановлюються на основі дефініцій досліджуваного концепту.

2.2.3. Методика відбору номінативних одиниць на позначення концепту ДЕМОКРАТІЯ. Оскільки дефініція мовної одиниці на позначення концепту вивчається у взаємозв'язку з діяльністю людини, то визначення необхідно розглядати в інтегративному об'єкті – дискурсі – "складному комунікативному явищі, що включає, крім тексту, ще й екстралінгвальні фактори (знання про світ, думки, установки, цілі адресата), необхідні для побудови тексту" (Лівицька, 2018, с. 105). Саме там дефініція може набувати семантично нових значень, що залежить від контекстуального оформлення, а також загальної ідеї тексту.

У дискурсі безпосередньо відбувається формування та вербалізація концепту – "всієї сукупності знань з певної проблеми" (Удовіченко, 2014, с. 104). Когнітивно-риторичний підхід, таким чином, дозволяє вивчати дефініцію інтегративно з урахуванням всіх підходів до її визначення, що буде актуально в сучасній когнітології.

Однією з проблем інтегративного підходу вивчення дефініції є різноманітність інтерпретацій концепту ДЕМОКРАТІЯ. До них належать управління громадськістю, управління представниками громадськості, управління народною партією (Чальцева, 2017а), максимальна політична участь (Чальцева, 2017б, с. 114;), змагання між елітами за голоси громадськості, багатопартійна система (S.K. Foss, K.A. Foss & Trapp, 2002, p. 17-33), політична та соціальна більшість (Madsen, 2016, с. 882), рівні права громадянства, громадянські та політичні свободи, вільне суспільство, громадянське суспільство, вільна ринкова економіка, все, що відбувається у Великобританії (або в США), кінець історії та все, що позитивно оцінюється у суспільстві (J. Poulakos & T. Poulakos, 1999).

Для того, щоб щось можна було визначити як демократію, повинен постійно розвиватися процес встановлення основних цінностей. Однак, якщо розглянути письмовий та розмовний контекст вжитку подібного контексту, то видно, що демократія є дуже важливою культурою і ця культура має значущі цінності.

Концепт ДЕМОКРАТІЯ неодноразово розглядався в рамках американської лінгвокультури (Касьян, 1983, с. 43), крім того він включає вітальні, політичні, моральні, релігійні та інші цінності. До постійних концептуальних ознак відносять свободу (*freedom*), рівність (*equality*) та єдність (*union*) (Каліщук, 2017; Шевченко, 2018, с. 62-68).

Звісно, що по суті структурно-семантична організація даного концепту є універсальною (Левенкова, 2011, с. 11), йдеться переважно про об'єктивність в оцінці реалізації демократичних цінностей в рамках тієї чи іншої політичної культури. Найбільш частотними є такі смисли:

1. Демократія – це, перш за все, влада народу, що самостійно визначає свій шлях подальшого розвитку (Sant, 2019, р. 655).

2. Демократія передбачає обговорення всіх проблем і спільне рішення всіх питань, але розмови не повинні бути безпідставними.

3. Автори відзначають, що важливим аспектом у цьому зв'язку є повага до будь-якої нації (там само, 2019, р. 656).

4. Цей порядок передбачає відсутність хаосу, повагу до законів і системи права.

5. Реальне функціонування демократичного суспільства завжди пов'язане з рівнем культури мешканців країни (там само, 2019, р. 657).

Таким чином, номінативні одиниці на позначення концепту ДЕМОКРАТІЯ встановлюємо в залежності від контекстуального оформлення та загальної ідеї промови.

2.3. Когнітивно-риторичні прийоми встановлення моделей вербалізації концепту ДЕМОКРАТІЯ

Назва когнітивної риторики свідчить, що її методики мають синтезувати здобутки двох підходів – риторичного й лінгвокогнітивного.

З огляду на те, що три різновиди риторики засновані на способах впливу, у нашому дослідженні ми звертаємось до когнітивної лінгвістики, яка накопичила значний арсенал різних концептуальних моделей, що відтворюють розумову діяльність мовної особистості. Враховуючи відмінності у способах впливу, задіяних окремими риториками, на сучасному етапі їхнього розвитку розробляємо специфічні процедури аналізу, які з часом можуть утворити єдиний – когнітивно-риторичний – метод (Потапенко, 2011, с. 105). Відповідно, у нашому дослідженні ми будемо спиратися на теорію силової динаміки.

2.3.1. Теорія силової динаміки. Силова динаміка відноситься до семантичної категорії того, як взаємодіють суб'єкти відносно сили. Будь-яка політична діяльність перш за все пов'язана із боротьбою за здобуття або утримання державної влади, що зумовлює наше звернення до основоположних принципів силової взаємодії, які були сформульовані Леонардом Талмі (Talmy, 2000, р. 413).

Силова динаміка – це узагальнення традиційного лінгвістичного поняття причини: вона аналізує "спричинення" тонкіших примітивів і встановлює це в рамках, що також включають у себе такі поняття, як "дозволити", "перешкоджати", "допомогти" і таке інше (Vandenberghe, 2002, р. 367). Крім того, на основі силових динамічних параметрів численні лексичні елементи потрапляють у систематичні смислові структури, і у них спостерігається паралелізм між фізичною та психосоціальною референцією. Відтак, концепт ДЕМОКРАТІЯ можна розглядати як суто фізичний вияв об'єкта, коли він набуває певних якостей політичного устрою, або ж може бути асоційований з його певними ознаками. При цьому психосоціальна референція цього концепту буде безпосередньо пов'язана з таким атрибутом демократії, як свобода (відсутність перешкод у діях).

З дослідження відношення семантичної структури до загальної когнітивної структури, виявляється, що поняття силової взаємодії, кодовані

мовою, паралельні поняттям, які з'являються як в ранній науці, так і в базовій фізиці та психології. Загалом, силова динаміка формується як основна поняттєва система, яка структурує концептуальні матеріали, що стосуються насильницької взаємодії загальним чином у лінгвістичному діапазоні: фізичній, психологічній, соціальній, інфекційній, дискурсивній та розумовій моделях сфери відліку та концепції (Гонтаренко, 2019, с. 14; Манько & Юрковська, 2018).

Крім того, силова динаміка відіграє структурувальну роль на різних мовних рівнях. По-перше, вона має пряме граматичне подання. Англійською мовою така репрезентація з'являється не лише у підмножинах сполучників, прийменників та інших елементів закритого класу, які контекстуально супроводжують концепт ДЕМОКРАТІЯ, але й також представлена як семантична категорія, що найбільш унікально характеризує граматичну категорію модальних слів у цілому, як в їх основних, так і в епістемічних формах.

За Л. Талмі, двома принциповими об'єктами або структурними елементами сило-динамічних схем є Агоніст, тобто фокальна сила, і Антагоніст, тобто сила, що протидіє. Зазвичай Агоніст та Антагоніст характеризуються природним прагненням або до спокою (бездіяльності), або до руху (зміни стану) (Talmy, 2000, p. 450). На Агоніста може впливати Антагоніст, в результаті чого схильність Агоніста до спокою долається, або ж Агоніст протидіє силі Антагоніста і його стан не змінюється. У найпростішому випадку мовна схема взаємодії Агоніста та Антагоніста має постійний динамічний контур (*steady-state relationship*). Тут існує чотири можливих варіанти:

a) *The ball kept rolling because of the wind blowing on it.*

"Вітер долає природне прагнення м'яча до спокою".

b) *The log kept lying on the incline because of the ridge there.*

"Купина долає природне прагнення колоди до руху".

c) *The shed kept standing despite the wind blowing against it.*

"Вітру не вдається подолати прагнення навісу до спокою".

d) *The ball kept rolling despite the stiff grass.*

"Траві не вдається подолати прагнення м'яча до руху" (Talmy, 2000, p. 460).

Більш складні схеми виникають, у таких випадках: 1) Антагоніст (раптово) вступає в контакт з Агоністом, впливаючи на нього безпосередньо; 2) Антагоніст перестає чинити силовий вплив на Агоніста; 3) Антагоністу не вдається вступити в контакт з Агоністом і впливати на нього (Talmy, 2000, р. 461). Наступні приклади демонструють саме складні випадки:

a) *The ball's hitting it made the lamp topple from the table.*

"М'яч вступає у взаємодію з лампою, долаючи її природне прагнення до спокою".

b) *The plug's coming loose made the water flow from the tank.*

"Пробка залишається у тому стані, з якого вона могла протидіяти прагненню води до руху".

c) *The fan's being broken let the smoke still hang in the chamber.*

"Через несправність вентилятор не може вплинути на дим".

Останні три приклади характеризуються досить незвичайною синтаксичною структурою, що є результатом спроби Л. Талмі уявити силові відносини в мові з найбільшим ступенем очевидності. Відповідно, у складних випадках взаємодії Агоніста та Антагоніста, коли рух передається від другого до третього об'єкта, відбувається інерційний рух. Такий рух можна порівняти з більярдом - коли рух від одного шарика передається другому та третьому. Так, наприклад, коли людина йде по вулиці це буде власне рух, а коли людину штовхнули, це буде інерційний рух. У звичайних випадках Антагоніст може лише матися на увазі (*The shed kept standing*), тобто не бути названим безпосередньо. Крім того, в них може бути присутнім людина-агент, що забезпечує силову взаємодію Агоніста та Антагоніста. В цьому випадку у динамічній схемі з'являється новий рівень і забезпечується значна варіативність синтаксичного вираження (*I let the water out of the tank by loosening the plug; I loosened the plug so that the water could flow out*) (Talmy, 2000, р. 470).

Таким чином, відношення між компонентами концепту, які відбивають специфіку втілення концепту ДЕМОКРАТІЯ в тексті, встановлюємо за допомогою методики силової динаміки (Talmy, 2000, р. 409), яка пояснює силові процеси

через взаємодію Агоніста як фокальної сили і протиставленого йому Антагоніста (Talmy, 2000, р. 404). Названі сутності відзначаються природним прагненням до спокою / бездіяльності або до руху / зміни стану (Talmy, 2000, р. 409). Агоніст перебуває під впливом Антагоніста, внаслідок чого тенденція Агоніста до спокою долається або він протидіє Антагоністові, а тому його стан не змінюється (Talmy, 2000, р. 412). Саме тому теорія силової динаміки дозволяє встановити, як взаємодіють силові сутності (Talmy, 2000, р. 411), що в свою чергу розкриває текстове втілення концепту ДЕМОКРАТІЯ в цілому та в ракурсі його складників.

2.3.2. Дослідницький апарат образ-схем. Когнітивні дослідження показують, що в процесі повсякденного рефлексування над фактами і явищами об'єктивної дійсності будь-який носій мови регулярно користується різноманітними образ-схемами, тобто повторювальними динамічними моделями перцептивної взаємодії і моторних програм, які забезпечують зв'язність і структурованість досвіду людини (*recurring, dynamic patterns of our perceptual interactions and motor programs that give coherence and structure to our experience*) і їх смислових трансформацій (Johnson, 1987, р. 12).

У повсякденному житті людина оперує близько дванадцятьма такими схемами. Їх динамічний ракурс представлений силовими структурами: ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ МОЖЛИВОСТІ (*ENABLEMENT*), що характеризується наявністю потенційного силового вектора; ПОЗБАВЛЕННЯ МОЖЛИВОСТІ (*DISABLEMENT*), що відбиває неспроможність виконати дію через відсутність необхідних здібностей; ПРИМУШЕННЯ (*COMPULSION*), пов'язане з примусом; ПЕРЕШКОДА (*BLOCKAGE*), що передбачає наявність бар'єру; УСУНЕННЯ ПЕРЕШКОДИ (*RESTRAINT REMOVAL*), що характеризується подоланням перепони (Johnson, 1987, р. 18).

Образ-схеми покривають величезну кількість експерієнціальних структур (*experiential structures*), які мають особливе маркування в ментальній складовій процесу вербалізації будь-якої ідеї, яка вибудовується на основі досвідних

даних, а також мають виразно окреслену внутрішню конфігурацію і можуть бути переосмислені метафорично з тим, щоб наше розуміння специфіки більш абстрактних сутностей було максимально точним і вичерпним (Johnson, 1987, p. 22).

Образ-схеми володіють експланаторною силою, тобто пояснюють закономірності нашого мислення, а також особливості роботи нашої уяви, створюючи базис для формування інших концептів (Johnson, 1987, p. 26). Будучи ментальною репрезентацією зовнішнього досвіду, образ-схеми в когнітивній науці сприяють подоланню картезіанського дуалізму, в рамках якого постулюється роздільне функціонування розуму і тіла, іншими словами, сам факт існування образ-схем доводить переважання в нашій свідомості як соматичного, так і просторового кодів культури (Johnson, 1987, p. 27). Через те, що образ-схеми слугують основою для формування концептуальної метафори, вони є яскравим підтвердженням факту креативності метафори в цілому, оскільки не тільки впорядковують досвідні дані, а й забезпечують вмотивованість мовного знака, репрезентуючи етапи формування структурних змін людського менталітету і розкриваючи при цьому спосіб поєднання поняття зі звуком (Johnson, 1987, p. 29).

На нашу думку, у більшості проаналізованих нами промов американських та британських політиків недоцільним є використання поняття "образ-схема" для виявлення моделей вербалізації концепту ДЕМОКРАТІЯ, оскільки образ-схема слугує абстракцією від конкретних "матеріальних" сутностей, а не від абстрактних, до яких належить концепт ДЕМОКРАТІЯ та його складники.

Саме тому у нашому дослідженні ми не використовуємо образ-схеми, оскільки це ускладнює виокремлення різновидів моделей вербалізації концепту ДЕМОКРАТІЯ у промовах політичних лідерів.

2.4. Етапи дослідження вербалізації концепту ДЕМОКРАТІЯ у сучасному англomовному політичному дискурсі

Актуальність вивчення вербалізації концепту ДЕМОКРАТІЯ у промовах англомовних лідерів перш за все зумовлена увагою політичної лінгвістики до ключових концептів, що формують дискурсивний простір, необхідністю зіставлення ролі різних варіантів дискурсивних практик у забезпеченні перебігу суспільних процесів окремих англомовних країн; переосмисленням античного риторичного вчення в нових комунікативних умовах і розвитком лінгвориторичного підходу, який виявляє роль вербалізованих ментальних структур в організації персуазивних текстів. Таким чином, дослідження вербалізації концепту ДЕМОКРАТІЯ складається з певних етапів, а саме: ідентифікаційного, класифікаційного, інтерпретаційного та зіставного.

2.4.1. Ідентифікаційний етап спрямований на реконструкцію концепту ДЕМОКРАТІЯ на матеріалі англомовних лексикографічних джерел, для виокремлення предметно-образного, поняттєвого та ціннісного компонентів.

Так, для характеристики компонентів концепту ДЕМОКРАТІЯ спираємося на словникові дефініції відповідного слова у лексикографічних джерелах: *a state governed under a system of democracy* "держава, керована відповідно до принципів демократичної системи"; *control of an organization or group by the majority of its member* "контроль організації або групи, здійснюваний більшістю її членів"; *the practice or principles of social equality* "практика або принципи соціальної рівності"; *a system of government by the whole population or all the eligible members of a state, typically through elected representatives* "система управління, здійснювана всім населенням або всіма уповноваженими членами держави, як правило, за допомогою обраних представників" (LDOCEO; MWD; OED, p. 57).

2.4.2. Класифікаційний етап передбачає відбір текстів для аналізу вербалізації концепту ДЕМОКРАТІЯ. Спираючись на цілі нашого дослідження, вибираємо промови політичних лідерів двох англомовних країн США

та Великобританії, аналізуємо і зіставляємо, яким чином вербалізується концепт, спираючись на компоненти концепту ДЕМОКРАТІЯ та теорію силової динаміки. Під час відбору публічних промов президентів США та прем'єр-міністрів Великобританії враховуємо часовий проміжок між виступами політиків та наявність у них мовних одиниць на позначення концепту ДЕМОКРАТІЯ. Отже, для дослідження ми взяли тексти виступів англомовних політиків початку XXI століття: американських президентів Джорджа Вокера Буша, Барака Обами, Дональда Трампа і Джозефа Байдена, та британських прем'єр-міністрів Гордона Брауна, Девіда Камерона, Терези Мей і Бориса Джонсона (Biden, 2020, 2021a, 2021b; Brown, 2007, 2008; Bush, 2001, 2005; Cameron, 2008, 2010a, 2010b; Johnson, 2019, 2020, 2021; May, 2016a, 2016b, 2018a, 2018b; Obama, 2008, 2009, 2013; Trump, 2017, 2018, 2020).

2.4.3. Інтерпретаційний етап пов'язаний з аналізом концепту ДЕМОКРАТІЯ відповідно до риторичних канонів, що включають інвенцію, диспозицію, елокуцію. Інвенція – це перший розділ класичної риторики, в якому розробляється етап задуму, намірів, ідей, формулювання гіпотези майбутнього виступу (Клюев, 1999, с. 87). На цьому етапі промовець має систематизувати власні знання про реальні предмети, явища чи абстракції в обраній галузі, що стануть предметом промови, потім зіставити їх зі знаннями, якими володіють інші учасники і визначитись, який предмет і в якому обсязі промовець може представити у промові. Диспозиція – це послідовність викладу обраного матеріалу (там само, 1999, с. 91). Елокуція – третій розділ класичної риторики, в якому розкриваються закони мовного означування предмета спілкування (там само, 1999, с. 92). Розробки першого і другого етапів – інвенції і диспозиції – в елокуції набувають мовного фігурального вираження і в результаті – додаткових змістових, оцінних, емоційних, вольових ефектів. Якщо перший і другий етапи підготовки промови підпорядковані суворій логіці операцій, то на третьому етапі – елокуції – зміст промови входить у зону паралогіки, яка допускає використання слів і виразів у переносному (фігуральному) значенні (там само, 1999, с. 95).

На інвенційному етапі аналізу публічного виступу політичного лідера встановлюємо фрагменти промови, присвячені ідеї ДЕМОКРАТІЇ, спираючись на номінативні одиниці на позначення концепту та його складників, а саме поняттєвого, предметно-образного, та ціннісного. Наприклад, на інвенційному етапі аналізу інавгураційної промови Барака Обама 2009 року встановлюємо, що у всьому виступі втілення концепту ДЕМОКРАТІЯ відбувається за рахунок вживання мовних одиниць, які становлять поняттєвий та ціннісний складники концепту, тобто промовець рухається від менш абстрактних до більш конкретних пластів концепту: *democracy* “демократія”, *freedom* “свобода”, *liberty and equality* “свобода та рівність”, *unity* “єдність”, *peace* “мир” (Obama, 2009).

На диспозиційному етапі аналізу промов, виявляємо композиційні блоки, у яких позначається концепт ДЕМОКРАТІЯ або його складники: вступ, нарація, тобто виклад фактів, протиставлення аргументів за і проти, аргументація, спростування аргументів протилежної сторони, висновки (Aschale, 2013; Lausberg, Orton, & Anderson, 1997, p. 81-104). Таким чином, на диспозиційному етапі аналізу промови Барака Обама виявляємо одиниці, які позначають поняттєвий та ціннісний компоненти концепту ДЕМОКРАТІЯ, в наступних комунікативних блоках: 1) звернення до американської нації; 2) звернення до міжнародної спільноти; 3) звернення до конкретних груп людей американського суспільства (Obama, 2009).

2.4.4. Зіставний етап аналізу вербалізації концепту ДЕМОКРАТІЯ передбачає порівняння промов політичних лідерів, які є представниками двох різних країн, у нашому випадку США та Великобританії, що відрізняються президентською та конституційною монархією, формами правління.

Продемонструємо реалізацію цього етапу на прикладі промови Барака Обама, виголошеної з нагоди перемоги на виборах у 2008 році та виступу прем'єр-міністра Камерона, виголошеного на конференції Консервативної партії у 2008 році.

На інвенційній фазі аналізу промови Барака Обама (Obama, 2008) встановлюємо, що впродовж всього виступу концепт ДЕМОКРАТІЯ втілюється такими номінативними одиницями: поняттєвий компонент позначений іменником *democracy*; ціннісні складники репрезентовані іменниками *elections* "вибори", *liberty* "свобода"; предметно-образний складник позначений іменником *people* "народ".

На диспозиційній фазі аналізу промови виявляємо, що вказані одиниці позначають певні аспекти концепту в наступних комунікативних блоках: 1) вступ, присвячений демократії; 2) комунікативний блок про вибори; 3) комунікативний блок, присвячений міжнародним відносинам.

Концепт ДЕМОКРАТІЯ позначений іменником *democracy* у вступі:

If there is anyone out there who still doubts that America is a place where all things are possible, who still wonders if the dream of our founders is alive in our time, who still questions the power of our democracy, tonight is your answer (Obama, 2008).

У наведеному уривку займенник *anyone* "будь-хто" позначає Агоніста із тенденцією до руху, на що вказують дієслова *doubts/questions* "сумніватися" та *wonders* "запитувати". Протиставлений Антагоніст, позначений іменником *democracy*, також має тенденцію до руху, оскільки поєднується із іменником *power* "сила".

У комунікативному блоці, присвяченому виборам, поєднання предметно-образного компонента, активованого дейктиком *we*, та ціннісного складника, репрезентованого іменником *elections* "вибори", свідчить про високу значимість проведених виборів для країни, що становить один із аспектів демократії:

It's been a long time coming, but tonight, because of what we did on this date in this election at this defining moment change has come to America (Obama, 2008).

У наведеному прикладі дейктик *we* охоплює президента та американців, які його підтримують, що в свою чергу, є сенсомоторною рисою демократії, та позначає Агоніста схильного до руху, що підтверджується словосполученням *at this defining moment* "у цей вирішальний момент". У той час як іменник

America позначає Антагоніста із тенденцією до інерційного руху, на що вказує іменник *change* "зміна".

Комунікативний блок, присвячений міжнародним відносинам, актуалізує поняттєвий і ціннісний компоненти концепту, позначені одиницями *democracy* "демократія" та *liberty* "свобода" відповідно:

And to all those who have wondered if America's beacon still burns as bright: tonight we proved once more that the true strength of our nation comes not from the might of our arms or the scale of our wealth, but from the enduring power of our ideals – democracy, liberty, opportunity and unyielding hope (Obama, 2008).

У наведеному уривку дейктик *we* репрезентує всіх американців та президента та описує Агоніста схильного до руху, що підтверджується присудком *proved once more* "знову довели". У той час як іменники *democracy* та *liberty* позначають Антагоніста із тенденцією до руху, на що вказує словосполучення *enduring power* "витривала сила".

Очевидно, що концепт ДЕМОКРАТІЯ у виступі президента Обама втілюється за рахунок залучення всіх компонентів концепту ДЕМОКРАТІЯ із опертям на поняттєвий складник, що говорить про відкрите проголошення ідеї демократії президентом Бараком Обамою. Робимо висновок, що ця промова є прикладом тринарної моделі вербалізації концепту ДЕМОКРАТІЯ.

Під час аналізу втілення концепту ДЕМОКРАТІЯ у промові прем'єр-міністра Камерона, виголошеній на конференції Консервативної партії (Cameron, 2008), на фазі інвенції встановлюємо, що британський прем'єр спирається на чуттєвий досвід аудиторії, звертаючись більшою мірою до предметно-образного складника концепту за допомогою номінативних одиниць *people* "народ" та *government* "уряд", поєднуючи його із оцінним компонентом, позначеним іменником *freedom* "свобода". Таким чином, у цій промові репрезентована бінарна модель вербалізації концепту ДЕМОКРАТІЯ.

Крім вступу, зверненого до членів партії, промова містить комунікативні блоки, а саме: 1) фінансова криза в країні; 2) комунікативний блок про Афганістан; 3) комунікативний блок про обов'язки уряду.

У комунікативному блоці, відведеному фінансовій кризі, Камерон активує предметно-образний компонент, позначений іменником *government* "уряд":

It is our political duty and if we had a written constitution, I would say constitutional duty to hold the government to account, to explain where they went wrong, and how we would do things differently to rebuild our economy for the long-term (Cameron, 2008).

У наведеному уривку дейктики *we* та *I*, що стоять в позиції підмета, позначають Агоніста з тенденцією до руху, на що вказують дієслова *to hold smb to account* "нести відповідальність", *to explain* "пояснити", *to rebuild* "перебудувати". Водночас економіка (*economy*) виступає у ролі Антагоніста також схильного до руху, оскільки вона має змінитися у майбутньому завдяки діям уряду.

У комунікативному блоці про Афганістан іменник *freedom* "свобода" позначає ціннісний компонент:

In Afghanistan today, our armed forces are defending our freedom and our way of life as surely and as bravely as any soldiers in our nation's history. Let us be clear about why they are there: if we fail in our mission, the Taliban will come back (Cameron, 2008).

У наведеному висловленні Агоніста позначає словосполучення *our armed forces* "наші збройні сили", тенденцію до руху якого підтверджує дієслово *defend* "захищати", а свобода в свою чергу виступає у ролі Антагоніста з тенденцією до спокою, адже її захищають.

Комунікативний блок про обов'язки уряду апелює до предметно-образного складника концепту за допомогою номінативної одиниці *government* "уряд":

A good government thinks for the long term. If we win, we will inherit a huge deficit and an economy in a mess. We will need to do difficult and unpopular things for the long term good of the country. I know that. I'm ready for that (Cameron, 2008).

У першому реченні наведеного уривку іменник *government* позначає Агоніста із тенденцією до руху, на що вказує присудок *thinks for the long term* "думає наперед". У наступних реченнях Агоніст позначений дейктиком *we*,

який об'єднує Камерона та членів його партії, а іменник *country* позначає Антагоніста із тенденцією до руху, оскільки дії уряду будуть спрямовані на зміни в країні.

На відміну від президента Обама, втілення концепту ДЕМОКРАТІЯ у промові прем'єр-міністра Камерона має більш конкретний характер, що виявляється у вживанні одиниць на позначення предметно-образного компонента концепту у всіх блоках промови. Таким чином, порівнюючи з промовою Барака Обама, яка спирається на тринарну модель, виступ Девіда Камерона є прикладом бінарної моделі вербалізації концепту ДЕМОКРАТІЯ.

Матеріал промови президента Обама та прем'єр-міністра Камерона засвідчив, що американський президент активує всі компоненти концепту ДЕМОКРАТІЯ, акцентуючи його як суто американську цінність, застосовуючи тринарну модель. Натомість прем'єр-міністр Камерон вербалізує концепт ДЕМОКРАТІЯ одиницями, що відносяться до предметно-образного компонента концепту ДЕМОКРАТІЯ, тобто позначають його сенсомоторні характеристики, пов'язуючи його із владою уряду, оскільки уряд зображений як сильний Агоніст. Отже, прем'єр-міністр Камерон застосовує бінарну модель.

Таким чином, на етапі зіставлення встановлюємо спільні та відмінні риси у способах вербалізації концепту ДЕМОКРАТІЯ політичних лідерів двох країн з різним політичним устроєм.

Висновки до розділу 2

Під час дослідження вербалізації концепту ДЕМОКРАТІЯ важливо обрати релевантний підхід та ефективну методіку. У сучасній лінгвістиці основними підходами до розуміння змісту концепту, що розкривають смислові

взаємини і взаємозв'язки мови і культури, є лінгвокогнітивний, лінгвокультурологічний та когнітивно-риторичний. Дотичним до нашого дослідження вважаємо лінгвокогнітивний підхід, за якого вивчення вербалізації поняттєвої частини концепту відбувається через з'ясування семантичного наповнення ядерних лексем та їх дериватів, а також звернення до аналізу семантичного наповнення ядерних лексем і їх синонімів з опорою на дані тлумачних словників з подальшим виділенням функційних ознак цього концепту, розділивши їх на ядерні та периферійні.

У нашому дослідженні ми звертаємось до кількох аналізів: дефініційного аналізу значення лексеми *democracy* для виявлення послідовного ряду сем, тобто суміщених сутностей предметних значень і обсягів відповідних понять; компонентного аналізу значення лексеми *democracy*, для визначення його структури; контекстуального аналізу для визначення екстралінгвальних факторів (знання про світ, думки, установки, цілі адресата), що необхідні для побудови тексту. Комбінування різних різновидів аналізу уможливорює більш ефективно вивчення концепту ДЕМОКРАТІЯ. Водночас, ми залучаємо когнітивно-риторичний метод, який об'єднує засновані на способах впливу три різновиди риторики із концептуальними моделями, що відтворюють розумову діяльність мовної особистості.

До однієї із груп концептуальних відношень належить теорія силової динаміки, яка структурує концептуальні поняття за допомогою сило-динамічних тенденцій до руху чи спокою, або в більш загальних термінах – до діяльності або бездіяльності Агоніста та протиставленого йому Антагоніста.

Під час встановлення моделей вербалізації концепту ДЕМОКРАТІЯ, ми залучаємо дослідницькою апарат силової динаміки шляхом аналізу лексичних одиниць, які позначають предметно-образний, поняттєвий та ціннісний компоненти концепту.

Методика дослідження вербалізації концепту ДЕМОКРАТІЯ складається із чотирьох етапів: ідентифікаційного, класифікаційного, інтерпретаційного та зіставного.

Ідентифікаційний етап спрямований на реконструкцію концепту ДЕМОКРАТІЯ на матеріалі англомовних лексикографічних джерел, шляхом виокремлення предметно-образного, поняттєвого та ціннісного компонентів.

На етапі класифікації відбираємо тексти і їх фрагменти, присвячені концепту ДЕМОКРАТІЯ, виокремлюючи одиниці на позначення концепту ДЕМОКРАТІЯ та його складників. Матеріалом нашого дослідження є тексти виступів англомовних політиків початку ХХІ століття: американських президентів Джорджа Вокера Буша, Барака Обама, Дональда Трампа і Джозефа Байдена, та британських прем'єр-міністрів Гордона Брауна, Девіда Камерона, Терези Мей і Бориса Джонсона.

Інтерпретаційний етап передбачає аналіз способів вербалізації концепту у термінах силової динаміки. На завершальному – зіставному етапі – проводимо аналіз спільних та відмінних рис у способах вербалізації концепту ДЕМОКРАТІЯ політичних лідерів двох країн з різним політичним устроєм, а саме США та Великобританії.

Основні положення цього розділу відображені у таких публікаціях: Ликіна, 2018а, 2018с, 2020а, 2020с, 2021а, 2021б.

РОЗДІЛ 3

КОГНІТИВНО-РИТОРИЧНІ МОДЕЛІ ВЕРБАЛІЗАЦІЇ КОНЦЕПТУ *ДЕМОКРАТІЯ* В ПРОМОВАХ АМЕРИКАНСЬКИХ ПРЕЗИДЕНТІВ

Когнітивно-риторичні прийоми і техніки допомагають виявити моделі вербалізації концепту *ДЕМОКРАТІЯ* в промовах американських президентів початку ХХІ століття. Моделі виокремлюються з опертям на компоненти концепту, а взаємодія між ними в ракурсі домінування або залежності встановлюється із залученням методики силової динаміки, що дозволяє виокремити три головні моделі втілення концепту *ДЕМОКРАТІЯ* в промовах президентів початку ХХІ століття: одинарні, бінарні і тринарні.

Одинарні моделі спираються на один складник концепту, а саме предметно-образний, що характерно для інавгураційної промови президента Трампа. Проте при зверненні до міжнародної спільноти він залучає інші складники концепту.

Бінарні моделі поєднують два складники концепту, здебільшого предметно-образний та аксіологічний, який різниться оцінними уподобаннями окремих очільників Америки. Проте предметно-образний компонент також поєднується з поняттєвим при обговоренні неполітичних питань.

Тринарні моделі синтезують всі три складники концепту, що супроводжується різними функціями одиниць на позначення окремих компонентів.

3.1. Одинарна модель вербалізації концепту *ДЕМОКРАТІЯ* в промовах американських президентів

Одинарна – предметно-образна – модель втілення концепту *ДЕМОКРАТІЯ* найменш поширена в промовах американських президентів: якнайкраще така модель репрезентована в інавгураційному зверненні колишнього президента

США Дональда Трампа (Trump, 2017), який упродовж усієї промови протиставляє націю та уряд, присвячуючи кілька абзаців єдності нації, побіжно згадуючи свободу та натякаючи на рівність.

Апеляція до народу й уряду, позначених одиницями *people* та *government*, здійснюється в чотирьох частинах: вступі і висновках, зверненні до нації, та двох основних комунікативних блоках про стосунки між американським народом і урядом: перформативному та інтенсифікуючому.

У вступі, адресованому народу, лексичними одиницями виокремлюються різні групи громадян у такій послідовності: комунікативні (*we, you*), загальні (*citizens, people*), малі (*families all across America*) та статусні (*rulers*).

Вступ аналізованого тексту спирається на позитивно-негативну антитезу, яка протиставляє народ та істеблішмент.

Позитивний ефект у першій частині вступної антитези створюється сполученням дейктика *we* з дієсловами *join* "об'єднуватися", *rebuild* "перебудувати", *restore* "відновлювати", *determine* "визначати", *transfer* "передавати", *give back* "віддавати", які зображають американців разом з президентом як Агоніста, схильного до різноспрямованого руху:

(1) *We, the citizens of America, are now joined in a great national effort to rebuild our country and restore its promise for all of our people. Together we will determine the course of America and the world for many, many years to come. (...) We are transferring power from Washington, D.C., and giving it back to you, the people* (Trump, 2017).

Наведений уривок передає домінування громадян разом з президентом у кілька способів. На початку першого висловлення вони позначені займенником *we* і прикладкою *the citizens of America* "громадяни Америки", будучи співвіднесеними з активним Агоністом, на що вказує дієслово *join*, а іменник *people* іменує решту нації як Антагоніста, схильного до спокою, хоча і в різних ракурсах. У кінці першого висловлення конструкція *all of our people* "усі наші люди" акцентує значний ступінь охоплення народу громадянами-

активістами, на що вказує сполучення квантифікатора *all* з присвійним займенником *our*, а означена група *the people* у третьому висловленні у поєднанні з займенником *you* виокремлює лише ту частину аудиторії, яка контактує з президентом у момент комунікації. В цьому ж твердженні дейктик *we* у сполученні з дієсловами *transfer* і *give back* зображає американців разом з президентом як Агоніста, схильного до дії, а влада, позначена іменником *power*, постає як Антагоніст із інерційним рухом, залежним від суб'єктів діяльності, ідентифікованих одиницями *citizens* і *people*.

Негативний складник вступу-антитези протиставляє американський істеблішмент як Агоніста з тенденцією до руху народів як Антагоністу, схильному до спокою:

(2) *A small group in our nation's capital has reaped the rewards of government while the people have born the cost. Washington flourished, but the people did not share in its wealth. Politicians prospered, but the jobs left and the factories closed* (Trump, 2017).

Схильність істеблішменту-Агоніста до руху передається в наведеному уривку дієсловами *reap*, *flourish*, *prosper*, а тенденція народу-Антагоніста до спокою відбивається словосполученнями *have born the cost* "заплатили ціну", *did not share in its wealth* "не отримали частку багатства", *jobs left and the factories closed* "покинуті місця роботи та зачинені фабрики".

Наступний – *перформативний* – фрагмент звернення передає набуття народом-Антагоністом тенденції до руху завдяки президентові:

(3) *That all changes starting right here and right now because this moment is your moment. It belongs to you. It belongs to everyone gathered here today and everyone watching all across America. This is your day. This is your celebration, and this, the United States of America, is your country* (Trump, 2017).

У наведеному уривку інавгурація зображена як Агоніст з тенденцією до руху-передачі певних сутностей, на що вказує займенник *your* у висловленнях *this is your day* "це ваш день"; *this is your celebration* "це ваше святкування"; *this, the United States of America, is your country* "це, Сполучені Штати Америки,

ваша країна". Набуття народом ролі рухомого Антагоніста передається сполученням займенників *your* та *everyone* з дієсловами *belong* "належати", *gather* "збиратися" й іменниками *celebration* "святкування" та *country* "країна" у складі словосполучень *your moment* "ваш момент"; *belongs to you* "належить вам"; *belongs to everyone gathered here today and everyone watching all across America* "належить кожному, хто зібрався тут сьогодні та кожному, хто дивиться по всій Америці"; *your country* "ваша країна".

Перформативний комунікативний блок посилюється протиставленням двох предметно-образних складників концепту ДЕМОКРАТІЯ, які включають народ, позначений іменником *people*, та уряд, ідентифікований субстантивом *government*:

(4) *What truly matters is not which party controls the government, but whether our government is controlled by the people. (...) The forgotten men and women of our country will be forgotten no longer* (Trump, 2017).

Дієслово *control* "контролювати" в наведеному уривку співвідносить уряд, названий іменними групами *the government* та *our government*, з Антагоністом і Агоністом відповідно із тенденцією до спокою. Це дозволяє підкреслити домінування людей, позначених означеною групою *the people* і співвіднесених з Антагоністом із тенденцією до руху, оскільки їм підзвітний уряд. Вказане протиставлення підсумовується тезою *the forgotten men and women of our country will be forgotten no longer* "забуті чоловіки та жінки нашої країни більше не будуть забуті", у якій заперечення *no longer* вказує на припинення ролі народу-Агоніста із тенденцією до спокою, позначеною дієприкметником *forgotten* "забуті".

Статус народу-Агоніста, схильного до руху, посилюється в наступному висловленні:

(5) *You came by the tens of millions to become part of a historic movement, the likes of which the world has never seen before* (Trump, 2017).

У наведеному фрагменті президент звертається до народу через дейктик *you*, сполучення якого з групою присудка *came by tens of millions* "прийшли

десятки мільйонів" наголошує на активності народу-Агоніста, зображеної дієсловом *came*. Мета нації підкреслена обставиною *to become part of a historic movement* "стати частиною історичного руху", у складі якої іменник *movement* "рух" зображає історію як Антагоніста з посиленою тенденцією до дії, тобто народ-Агоніст та історичний рух-Антагоніст формують єдине ціле, створюючи враження значної динаміки.

В інтенсифікуючому комунікативному блоці, зверненому до людей і уряду США, протиставляються два інші предметно-образні складники концепту ДЕМОКРАТІЯ, позначені одиницями *I* та *Americans* на тлі єдності народу:

(6) *We are one nation and their pain is our pain. Their dreams are our dreams and their success will be our success. We share one heart, one home and one glorious destiny. The oath of office I take today is an oath of allegiance to all Americans* (Trump, 2017).

На фоні висловлення *We are one nation* "ми – одна нація" особовий дейктик *I* у сполученні з групою присудка *take the oath of allegiance* "прийняти присягу вірності" виокремлює президента-Агоніста з тенденцією до руху, значний ступінь якого передається квантифікатором *all* у складі додатку *all Americans* "всі Американці".

Важливість вказаної єдності нації аргументується посиланнями на Біблію:

(7) *The Bible tells us how good and pleasant it is when god's people live together in unity. We must speak our minds openly, debate our disagreements honestly, but always pursue solidarity. When America is united, America is totally unstoppable* (Trump, 2017).

Крім національної єдності, позначеної конструкцією *in unity* "в єдності", словосполучення *speak our minds openly* "відкрито висловлювати наші думки" додатково імплікує іншу демократичну цінність – свободу.

Взаємодія в різних ракурсах єдності, рівності й свободи імплікується в наступному абзаці конструкцією *heal our divisions* "зцілити наші роз'єднання", висловленням *we all bleed the same red blood of patriots* "ми усі стікаємо однаково червоною кров'ю патріотизму" та есплікується іменником *freedom*:

(8) *A new national pride will lift our sights and heal our divisions. It's time to remember that old wisdom our soldiers will never forget, that whether we are black or brown or white, we all bleed the same red blood of patriots. We all enjoy the same glorious freedoms, and we all salute the same great American flag* (Trump, 2017).

Єдність, імплікована в наведеному фрагменті словосполученням *heal our divisions*, зображена як Антагоніст з тенденцією до спокою, підпорядкована Агоністові, представленому національною гордістю (*national pride*). Висловлення *we all bleed the same red blood of patriots* і *we all enjoy the same glorious freedoms* відповідно зображають людей як Агоніста з тенденцією до руху в напрямку рівності й свободи.

Заключна частина промови повертається до гуртування нації навколо президента п'ятиразовим повторенням інклюзивного займенника *we*, який вказує на єднання всіх американців:

(9) *Together, we will make America strong again. We will make America wealthy again. We will make America proud again. We will make America safe again. And yes, together we will make America great again* (Trump, 2017).

У наведеному прикладі підмет, виражений займенником *we*, у сполученні з групою присудка *will make ... again* "зробимо ... знову" зображає президента разом з нацією як Агоніста з тенденцією до руху, а Антагоніст, позначений іменником *America*, виявляє схильність до інерційного руху, який дозволить зробити країну могутньою "*strong*", заможною "*wealthy*", безпечною "*safe*" та величною "*great*".

Таким чином, в інавгураційній промові президента Трампа домінує предметно-образна модель активації концепту ДЕМОКРАТІЯ з імплікаціями ціннісних складників, що реалізується трьома способами. По-перше, це зображення єдності президента з народом, позначених дейктиком *we*, як Агоніста з тенденцією до руху, що відкриває промову і завершує її. По-друге, це дві антитези. Одна з них протиставляє народ, позначений іменником *people*, як Агоніста з тенденціями до спокою і руху, а друга - уряд як Агоніста та

Антагоніста з тенденціями до руху і спокою. По-третє, це зображення сильного президента, здатного реалізувати обіцяне. Із-поміж ціннісних складників експлікується єдність, імплікується рівність і побіжно згадується свобода без надання їй будь-яких тенденцій.

3.2. Бінарні моделі вербалізації концепту ДЕМОКРАТІЯ в промовах американських президентів

Бінарні моделі вербалізації концепту ДЕМОКРАТІЯ спираються на взаємодію предметно-образного складника з ціннісним або поняттєвим, таким чином утворюючи дві підмоделі.

3.2.1. Взаємодія предметно-образного і ціннісного складників концепту ДЕМОКРАТІЯ відтворена президентами протилежних ідеологічних таборів: в інавгураційному зверненні президента Обама (Obama, 2009) та у виступі президента Трампа на національному з'їзді Республіканської партії (Trump, 2020).

3.2.1.1. Поєднання предметно-образного і ціннісного складників в інавгураційному зверненні президента Обама (Obama, 2009) зумовлене необхідністю вплинути на аудиторію через цінності американського суспільства. Вказана взаємодія виявляється в першій інавгураційній промові президента Обама у вживанні мовних одиниць, які з одного боку, позначають населення, а з іншого, свободу й рівність, що, зокрема, супроводжується трикратним уживанням іменника *freedom*, який більше ніж 24 рази, задіяний лише в промові Дж. Буша (Bush, 2005).

Одиниці на позначення предметно-образного й ціннісного складників концепту розподіляються у п'яти блоках виступу: вступ; звернення до ієрархії цінностей; звернення до історії країни; звернення до інших народів; висновок-заклик до нації.

На відміну від інавгураційного звернення президента Трампа вступ цієї промови базується на позитивно-негативній антитезі, що протиставляє тенденції до спокою, який межує з розрухою, і можливостями для подальшого розвитку країни завдяки ціннісному складникові концепту ДЕМОКРАТІЯ. Тенденція до спокою передається через сполучення одиниць на позначення предметно-образного складника концепту з предикатами відповідної семантики:

(10) *Homes have been lost, jobs shed, businesses shuttered. Our health care is too costly, our schools fail too many – and each day brings further evidence that the ways we use energy strengthen our adversaries and threaten our planet* (Obama, 2009).

У наведеному прикладі іменники *homes, jobs, businesses*, а також дейктик *we* і відповідний присвійний займенник *our* зображають націю як Агоніста із тенденцією до спокою, позначеного одиницями *lost* "загублені", *shed* "скорочені", *shuttered* "закриті", *use* "використовувати", що вказують на невдачі американців, слабкі місця в економіці країни та в урядуванні. Натомість іменник *adversaries* зображає ворогів як сильного Антагоніста із тенденцією до руху, що передається дієсловами *strengthen* "підсилювати" та *threaten* "загрожувати".

У позитивній частині вступу тенденція нації до руху позначена одиницями *equal* "рівноправний" і *free* "вільний", що вказують на ціннісний складник концепту ДЕМОКРАТІЯ:

(11) *The time has come to reaffirm our enduring spirit; to choose our better history; to carry forward that precious gift, that noble idea passed on from generation to generation: the God-given promise that all are equal, all are free, and all deserve a chance to pursue their full measure of happiness* (Obama, 2009).

У цитованому уривку наростання тенденції нації-Агоніста, позначеної інклюзивним займенником *all* "всі", до руху передається одиницями *reaffirm* "запевнити", *better (history)* "краща історія" *to carry forward (that precious gift)* "нести цінний дар" з поступовим переходом до ціннісного складника, позначеного прикметниками *free* "вільний", та *equal* "рівний". Решта вступу спирається на домінування ціннісного складника, позначеного одиницями *freedom* "свобода", *liberty* "свобода":

(12) *God's grace upon us, we carried forth that great gift of freedom and delivered it safely to future generations...This is the meaning of our liberty and our creed - why men and women and children of every race and every faith can join in celebration across this magnificent mall* (Obama, 2009).

Займенник *we* у першому висловленні наведеного прикладу єднає президента з американським народом і зображає їх як Агоніста з тенденцією до руху, на яку вказують присудки *carried forth* "несли вперед" та *delivered* "передавали" зі значенням активності. Надалі ця роль приписується ціннісному компоненту концепту, позначеному іменником *liberty*, оскільки значення свободи пов'язане з її святкуванням, що передається фразою *join in celebration across this magnificent mall* "приєднатися до святкування на цій чудовій алеї".

Вступ завершується закликом до народу нарощувати тенденцію до руху:

(13) *Starting today, we must pick ourselves up, dust ourselves off, and begin again the work of remaking America* (Obama, 2009).

Займенник *we* продовжує підтримувати в наведеному уривку єдність народу з президентом, що належать до предметно-образного складника концепту. На цьому тлі предикати зображають поступове нарощування сили: від самопримушення, позначеного модальним дієсловом *must* у сполученні з дієсловами *pick (ourselves) up* "піднятися", *dust (ourselves) off* "очиститися від пилу", *begin again* "знову почати", до відновлення загальної тенденції до руху, на що вказує конструкція *remaking America* "перетворюючи Америку".

Початок комунікативного блоку, зверненого до ієрархії цінностей, підпорядкованих Всевишньому, знову спирається на негативно-позитивну антитезу між минулим і теперішнім:

(14) *It must be earned. Our journey has never been one of short-cuts or settling for less. It has not been the path for the faint-hearted, for those that prefer leisure over work, or seek only the pleasures of riches and fame. Rather, it has been the risk-takers, the doers, the makers of things – some celebrated, but more often men and women obscure in their labor – who have carried us up the long rugged path towards prosperity and freedom* (Obama, 2009).

Іменники *journey* та *path* зображають в наведеному уривку минуле американського суспільства, позначеного присвійним займенником *our* як Агоніста зі стійкою тенденцією до руху. На цьому тлі протиставлено дві групи людей: одні, схильні до спокою, позначені одиницями *faint-hearted, those that prefer leisure over work, seek only the pleasures of riches and fame*, а інші – істинні американці – виявляють тенденцію до руху, яка передається одиницями *risk-takers, doers, makers of things, men and women obscure in their labor*. Саме останні постають як джерело зміцнення свободи в завершальному висловленні цілого абзацу: *who have carried us up the long rugged path towards prosperity and freedom*.

Частина комунікативного блоку, присвяченого сучасності, спирається на свою власну антитезу, яка протиставляє циніків з негативним ставленням до успіхів американців, і людей, які відстоюють здобутки нації:

(15) *Now there are some who question the scale of our ambitions, who suggest that our system cannot tolerate too many big plans. Their memories are short, for they have forgotten what this country has already done, what free men and women can achieve when imagination is joined to common purpose, and necessity to courage* (Obama, 2009).

Специфіка реалізації силової динаміки в наведеному уривку полягає в пониженні статусу циніка-Агоніста, що сумнівається в успіхах американців, неозначеним займенником *some* "деякі", попри їх тенденцію до руху, позначену дієсловами *question (the scale of our ambitions), who suggest (that our system cannot tolerate too many big plans)*. Неозначений Агоніст з тенденцією до руху протиставлений чоловікам і жінкам, позначеним словосполученням *free men and women*: вони постають як Антагоніст з тенденцією до руху, переданою присудками *can achieve* "можуть досягнути", *(imagination) is joined*, та одиницями *common purpose* "спільна мета" і *courage* "відвага".

Інша цінність американської нації – рівність – розкривається висловленням *We are a nation of Christians and Muslims, Jews and Hindus, and non-believers*. Займенник *we* зображає президента разом з аудиторією

як Агоніста з тенденцією до руху в напрямку єднання різних релігійних груп, позначених одиницями *Christians and Muslims, Jews and Hindus, and non-believers*.

Наступні комунікативні блоки виступу зосереджуються на цінностях, пов'язаних зі свободою. Одні з них спрямовані на її захист, про що йдеться в уривку про співвітчизників, які служать на далеких кордонах:

(16) *We honor them not only because they are guardians of our liberty, but because they embody the spirit of service; a willingness to find meaning in something greater than themselves* (Obama, 2009).

Із наведеного зрозуміло, що захисники, позначені конструкцією *guardians of our liberty*, виконують роль вартових свободи завдяки внутрішній енергії, що забезпечує їм роль Агоніста з тенденцією до руху, позначеною конструкціями *the spirit of service, a willingness*, а також прикметником у вищому ступені порівняння *greater* у складі конструкції *greater than themselves*.

Низка цінностей, які можуть забезпечити успіх країни, включає наполегливу працю (*hard work*), чесність (*honesty*), сміливість (*courage*), чесність (*fair play*), толерантність (*tolerance*), допитливість (*curiosity*), відданість (*loyalty*) і патріотизм (*patriotism*):

(17) *Our challenges may be new. The instruments with which we meet them may be new. But those values upon which our success depends – hard work and honesty, courage and fair play, tolerance and curiosity, loyalty and patriotism – these things are old. These things are true. They have been the quiet force of progress throughout our history* (Obama, 2009).

Національні цінності, перераховані в наведеному уривку, зображені як Агоніст з тенденцією до руху кількома засобами. По-перше, наведений фрагмент наближає названі цінності до адресата через заміну вказівного займенника *those* в словосполученні *those values* займенником *these* у складі конструкції *these things*, яка повторюється двічі. По-друге, роль названих цінностей підкреслюється завершальним висловленням уривку: *They have been the quiet force of progress throughout our history*. У його складі на визначальну

роль цінностей, зображених в аспекті динаміки, вказує взаємодія предиката *have been force of progress* з обставиною *throughout our history*, яка окреслює історичний період їх домінування.

Вияви свободи і рівності підкреслюються двома прикладами можливостей, що відкриваються для звичайних американців, включаючи участь в інавгураційній церемонії і обрання Барака Обама президентом:

(18) *This is the meaning of our liberty and our creed: why men and women and children of every race and every faith can join in celebration across this magnificent mall, and why a man whose father less than sixty years ago might not have been served at a local restaurant can now stand before you to take a most sacred oath* (Obama, 2009).

Наведений уривок ілюструє торжество свободи через зображення двох Агоністів з тенденцією до руху: з одного боку, це чоловіки, жінки і діти, що представляють всі раси і вірування (*men and women and children of every race and every faith*), які беруть участь в інавгураційній церемонії (*can join in celebration*), а з іншого боку, президент Обама, який приносить клятву народу Америки (*take a most sacred oath*). Його роль як Агоніста з тенденцією до руху акцентується зображенням його батька як Антагоніста зі схильністю до спокою, позначеного присудком у заперечній формі у підрядному реченні *whose father less than sixty years ago might not have been served at a local restaurant*. Більше того, для представлення президента використана неозначена група *a man*, яка імплікує, що будь-хто може опинитися на його місці.

Звернення до свободи як найвищої цінності, яка має передаватися прийдешнім поколінням, завершує перший інавгураційний виступ президента Обама:

(19) *Let it be said by our children's children (...) we carried forth that great gift of freedom and delivered it safely to future generations* (Obama, 2009).

Займенник *we* єднає в наведеному уривку президента з американським народом, зображаючи їх як Агоніста з тенденцією до руху, яку передають

присудки *carried forth* "несли" та *delivered* "передавали", зображаючи свободу як сутність з тенденцію до інерційного руху, підпорядкованого діяльності людей.

Таким чином, бінарна модель вербалізації концепту ДЕМОКРАТІЯ в першій інавгураційній промові президента Обама спирається на поєднання предметно-образного й ціннісного складників у різних комунікативних блоках тексту. Задля акцентування останніх початкові блоки побудовані на негативно-позитивних антитезах, які протиставляють Агоніста з тенденцією до спокою або невиправданої активності ціннісним складникам, представленим вільними і рівноправними людьми. Друга половина виступу зосереджується на окремих ціннісних складниках концепту, передусім, свободі та рівноправ'ї з домінуванням першого з них, про що свідчить звернення до свободи у заключній частині. На відміну від президента Трампа, який зосереджується на ідеї величі країни, Обама закінчує промову зверненням до свободи, яка дозволила йому стати президентом.

3.2.1.2. Поєднання предметно-образного і ціннісного складників у виступі Трампа на національному з'їзді Республіканської партії. Промова Дональда Трампа на національному з'їзді Республіканської партії (Trump, 2020) не була такою радикальною, як його інавгураційна промова, котру характеризують як "американська бійня" (Rosenthal, 2017).

Домінування предметно-образних складників концепту відображене значною кількістю вживання займенників *we*, який зустрічається 176 разів, та *I*, ужитого 66 разів, що підкреслює переважання в промові об'єднавчих мотивів.

В аспекті апеляції до концепту ДЕМОКРАТІЯ цей виступ утворює чотири комунікативні блоки: вступ, адресований всій американській нації; внутрішні проблеми країни; плани на наступний президентський термін; заключна частина.

Вступ ділиться на дві частини, які активують два різні предметно-образні складники концепту ДЕМОКРАТІЯ: звернення до аудиторії і єднання з народом, хоча перший – звертальний – фрагмент також починається з дейктика:

(20) *We are one national family, and we will always protect, love and care for each other. Here tonight are the people who have made my journey possible and filled my life with so much joy* (Trump, 2020).

Займенник *we* та предикатив *one national family* підкреслюють у першому висловленні вступу єднання народу з президентом, зображених як Агоніст із тенденцією до руху, яку відтворює низка дієслів на позначення різного роду дій: *protect* "захищати", *love* "любити", *care for* "піклуватися". Народ-Агоніст, позначений у другому висловленні іменником *people*, також наділений тенденцію до руху групами присудка, вказують на примушення: *made my journey possible* "уможливили мою подорож" і *filled my life with so much joy* "наповнили моє життя радістю". Водночас президент, позначений присвійним займенником *my* у складі додатка *my journey*, постає як Антагоніст із тенденцією до інерційного руху, що поєднує енергію народу, який привів президента до влади і діятиме разом з ним.

Єднальний фрагмент вступу зображає президента разом з нацією як Агоніста з тенденцією до руху:

(21) *We will defend America against all threats and protect America against all dangers. We will lead America into new frontiers of ambition and discovery, and we will reach four new heights of national achievement. We will rekindle faith in our values, new pride in our history and a new spirit of unity that can only be realized through love for our great country* (Trump, 2020).

На президента і народ, позначених займенником *we*, як Агоніста із тенденцією до руху вказують дієслова на позначення протидії негараздам з боку нації, підкреслюючи її успіхи: перешкода (*defend* "захищати", *protect* "захищати"), притягання (*lead* "вести"), рух уперед (*reach* "досягати"), започаткування (*rekindle* "запалювати"). Завдяки вказаним дієсловом словосполучення *all threats* та *all dangers* зображають загрози і небезпеки як Антагоніста із тенденцією до руху. Анафоричний повтор предикативної групи *we will* акцентує залучення всіх американців-Агоністів до вирішення проблем.

Другий комунікативний блок, відведений внутрішнім проблемам США, починається з посилення предметно-образного складника, позначеного

займенником *we*, анафоричним повтором у поєднанні з паралельними конструкціями, акцентуючи єдність народу з урядом як головну характеристику демократичної держави:

(22) *And we will also provide tax credits to bring jobs out of China back to America, and we will impose tariffs on any company that leaves America to produce jobs overseas. We will make sure our companies and jobs stay in our country, as I've already been doing for quite some time, if you have noticed* (Trump, 2020).

У наведеному уривку займенник *we* зображає народ з президентом як Агоніста з тенденцією до руху низкою дієслів на позначення дій, що передбачають отримання результату: *provide* "забезпечувати", *bring* "приносити", *impose* "нав'язувати", *produce* "виробляти", *make sure* "впевнитися". Водночас Антагоніст з тенденцією до спокою позначений іменниками *jobs* "роботи" та *company* "компанія", на що вказують дієслова з семантикою припинення: *leave* "покидати", *stay* "залишатися".

Під час розгортання цього комунікативного блоку предметно-образний складник, позначений займенником *we*, поєднується з ціннісними компонентами, названими іменниками *Independence* та *election*. Важливість для мовця незалежності як ціннісного складника підкреслюється написанням іменника *Independence* з великої літери:

(23) *We must reclaim our Independence from the left's repressive mandates. Americans are exhausted, trying to keep up with the latest lists of approved words and phrases, and the ever more restrictive political decrees* (Trump, 2020).

Займенник *we* разом з дієсловом дії *reclaim* "вимагати повернення" зображає в наведеному блоці народ разом з президентом як Агоніста із тенденцією до руху. В свою чергу, Антагоністом зі схильністю до спокою постає ціннісний компонент концепту, позначений іменником *Independence*, оскільки вона перебуває під впливом лівих сил: *the left's repressive mandates*. Негативні наслідки цієї тенденції підкреслює останнє висловлення наведеного уривку, яке вказує на виснаженість народу: *Americans are exhausted*.

Важливість виборів як ціннісного компонента підкреслюється предикативом *most important election* "найважливіші вибори" у висловленні *This is the most important election in the history of our country*. Вказаний предикатив зображає ціннісний аспект концепту ДЕМОКРАТІЯ як Агоніста із тенденцією до руху, яка відображена прикметником у найвищому ступені порівняння *the most important* на тлі Антагоніста з тенденцією до руху, позначеного обставиною *in the history of our country*. Очевидно, що в цьому висловленні вплив здійснюється завдяки співвіднесенню двох рухомих сутностей – виборів, узятих в аспекті їх важливості, й історії, яка складається з низки послідовних подій.

У третьому комунікативному блоці, присвяченому планам на майбутнє, сильна позитивна емоційна реакція аудиторії скерована мовною репрезентацією патріотизму, який можна віднести до аксіологічного рівня досліджуваного концепту, у сполученні з предметно-образним складником, представленим нацією і президентом:

(24) *We will fully restore patriotic education to our schools and always protect – we will always, always protect free speech on college campuses. The Republican Party will remain the voice of the patriotic heroes who keep America safe and salute the American flag* (Trump, 2020).

Займенник *we*, що об'єднує американську націю з президентом, представляє Агоніста із тенденцією до руху дієсловами *restore* "відновити" та *protect* "захищати", які вказують на активні дії. У другому висловленні цитованого уривку роллю Агоніста наділена Республіканська партія, яка відноситься до предметно-образного складника концепту, а її тенденція до руху відображена групою присудка *remain the voice of the patriotic heroes* "ми залишимося голосом героїв" та підрядним реченням *who keep America safe and salute the American flag* "які оберігають Америку та прославляють Американський прапор".

У наступному уривку масштаб залучення громадян Америки до майбутнього курсу політики щодо поширення демократії підкреслюється виокремленням свободи як ціннісного складника концепту:

(25) *They will pass federal legislation to reduce law enforcement nationwide. They will make every city look like Democrat-run Portland, Oregon. American patriots raced into cannon blasts, bullets, and bayonets to rescue American liberty* (Trump, 2020).

У наведеному уривку займенник *they* вказує на партію демократів як Агоніста із тенденцією до руху дієсловами *pass* та *make*, а свобода, позначена одиницею *liberty*, зображена як Антагоніст з тенденцією до загибелі, про що свідчить необхідність її спасіння, позначена дієсловом *rescue*.

Таким чином, промова акцентує предметно-образний компонент, зазвичай позначений займенником *we*, що об'єднує народ з президентом, іноді звертаючись до улюблених цінностей президента Трампа, зумовлених підготовкою до нового строку в Білому Домі: незалежність, вибори, патріотизм.

3.2.2. Взаємодія предметно-образного й поняттєвого складників спостерігається в промовах, які присвячені вирішенню певних проблем, а не впливу на виборців. Одна з них – виступ президента Байдена з нагоди річниці запровадження локдауну через COVID-19. Ця модель реалізується завдяки взаємодії іменників *government* та *people* з субстантивом *democracy*, який позначає демократію лише один раз за весь виступ в аспекті невизначеності.

Виступ Джозефа Байдена поділяємо на такі комунікативні блоки: обов'язки уряду США; умови звільнення від вірусу; досягнення уряду в боротьбі із пандемією; висновки, що закликають націю до єднання.

Перший комунікативний блок, відведений обов'язкам уряду США, актуалізує служіння народу як найголовнішу мету демократії через звернення до предметно-образного компонента концепту ДЕМОКРАТІЯ, позначеного іменниками *government* і *people*:

(26) *Put trust and faith in our government to fulfill its most important function, which is protecting the American people -- no function more important. We need to remember the government isn't some foreign force in a distant capital. No, it's us. All*

of us. *'We the People.'* For you and I, that America thrives when we give our hearts, when we turn our hands to common purpose (Biden, 2021b).

У першому висловленні наведеного уривку уряд, позначений іменником *government*, виступає у ролі Агоніста із тенденцією до руху, на що вказує конструкція *put trust and faith* "довіритись" , інфінітив *to fulfill its* з додатком *most important function* "виконувати найважливішу роль", та присудок *is protecting* "захищає". В свою чергу, народ постає як Антагоніст із тенденцією до спокою, адже перебуває під захистом уряду. Кульмінаційне висловлення *We the People* зображає народ як сильного Агоністом, роль якого підтверджується конструкцією *America thrives when we give our hearts, when we turn our hands to common purpose* "Америка процвітає, коли ми віддаємо наші серця та покладаємо всі зусилля на спільну мету".

У другому комунікативному блоці про звільнення від вірусу предметно-образний компонент концепту ДЕМОКРАТІЯ втілюється інклюзивним займенником *we*, який об'єднує уряд з народом:

(27) *After this long hard year, that will make this Independence Day something truly special, where we not only mark our independence as a nation, but we begin to mark our independence from this virus* (Biden, 2021b).

У наведеному уривку займенник *we* позначає населення-Агоніста із тенденцією до руху конструкцією *begin to mark our independence from this virus* "починати ознаменовувати нашу незалежність від вірусу", а одиниця *virus* вказує на Антагоніста, схильного до спокою, оскільки він не може більше обмежувати незалежність американського народу, тобто підкреслюється незалежність як одна із цінностей демократії.

Третій комунікативний блок, присвячений досягненням уряду у боротьбі із пандемією, об'єднує два складники концепту ДЕМОКРАТІЯ: предметно-образний, відображений іменниками *government* та *people*, і поняттєвий, позначений іменником *democracy*:

(28) *We lost faith in whether our government and our democracy can deliver on really hard things for the American people. But as I stand here tonight, we're*

proving once again something I have said time and time again until they're probably tired of hearing me say it (Biden, 2021b).

У першому висловленні уривку займенник *we* на позначення народу як Агоніста із тенденцією до спокою групою присудка *lost faith in* "втратили віру в", а додатки *our government and our democracy* "наш уряд та наша демократія" позначають Антагоніста з невизначеними тенденціями: з одного боку, є сумніви чи дійсно уряд і демократія можуть реалізувати прагнення американців, а з іншого, модальне дієслово *can* вказує на таку можливість. Проте, у другому висловленні присудок *are proving once again* "підтверджувати знову" підкреслює домінування тенденції до руху.

У заключному комунікативному блоці президент Байден закликає націю, належну до предметно-образного компонента концепту ДЕМОКРАТІЯ, до єднання, вживаючи інклюзивний займенник *we* та іменник *people*:

(29) *My fervent prayer for our country is that, after all we have been through, we'll come together as one people, one nation, one America. We faced and overcame one of the toughest and darkest periods in this nation's history – darkest we've ever known* (Biden, 2021b).

Займенник *we* позначає в наведеному уривку народ та уряд як Агоніста із тенденцією до руху, оскільки вони гуртуються, постаючи як єдина нація (*as one people, one nation, one America*), яка подолала найбільш темний та тяжкий період в історії (*faced and overcame one of the toughest and darkest periods in this nation's history*). Цей період постає як Антагоніст із меншою тенденцією до руху, схарактеризованою прикметниками *toughest* і *darkest*, оскільки цей період був подоланий народом.

Завдяки образно-поняттєвої моделі втілення концепту ДЕМОКРАТІЯ президент Байден акцентує на сильному уряді, який має на меті позбавити американців від вірусу завдяки активним діям. Поняттєвий компонент, позначений іменником *democracy* лише в комунікативному блоці, який присвячений досягненням уряду у боротьбі із вірусом, постає як слабкий Антагоніст, відображаючи негативне ставлення президента до демократії.

3.3. Тринарні моделі втілення концепту ДЕМОКРАТІЯ в промовах американських президентів

Застосування тринарних моделей полягає у взаємодії трьох складників концепту ДЕМОКРАТІЯ: предметно-образного, поняттєвого та ціннісного. Водночас, останній також може бути представлений по-різному залежно від того, яким ціннісним складникам віддає перевагу президент.

3.3.1. Домінування свободи як ціннісного складника в тринарних моделях інавгураційних промов виявляється по-різному у зверненнях президента Буша (Bush, 2001, 2005). У першій промові свобода зображена як основа демократії, що виявляється в її зображенні разом з поняттєвим складником, а в другому зверненні – як стрижень демократії, що передається значною кількістю вжитих одиниць та залежністю діяльності вільних держав від свободи.

3.3.1.1. Свобода як основа демократії в першій інавгураційній промові президента Буша (Bush, 2001). У першій інавгураційній промові президента Буша (Bush, 2001) вербалізуються всі складники концепту ДЕМОКРАТІЯ: предметно-образний, активований одиницями *people* і *government*; поняттєвий, позначений іменником *democracy* в референційній функції; ціннісний, вербалізований іменниками *freedom, justice, fairness*.

Вказані складники втілені в трьох комунікативних блоках, які ми виділяємо з урахуванням домінуючих номінативних одиниць: вступ, звернений до американського народу, співвідносний з ядром концепту; комунікативний блок, що здійснює референцію до поняттєвого компонента іменником *democracy*; заключний блок, який включає ціннісні складники, позначені іменниками *freedom, justice, fairness* у поєднанні з субстантивами *people* і *government*, які активують предметно-образний компонент.

Вступ починається зі звернення до народу, тобто з предметно-образного складника, позначеного іменником *people*:

(30) *It is the American story – a story of flawed and fallible people, united across the generations by grand and enduring ideals* (Bush, 2001).

У наведеному фрагменті субстантив *people* наділяє націю двома ролями. З одного боку, це Агоніст з тенденцією до спокою, на що вказують означення *flawed* "з недоліками" і *fallible* "ті, що помиляються", а з іншого боку, це Агоніст зі схильністю до руху, позначеного дієприкметником *united*, який вказує на їх об'єднання. Натомість іменник *ideals* вказує на Антагоніста з більшою тенденцією до руху, відображеного означеннями *grand* "величний" та *enduring* "тривкий".

У другому комунікативному блоці, присвяченому демократії та ставленню американської нації до її ідеалів, поєднуються ціннісний і поняттєвий складники концепту ДЕМОКРАТІЯ, що свідчить про їх тісний зв'язок:

(31) *Through much of the last century, America's faith in freedom and democracy was a rock in a raging sea. Now it is a seed upon the wind, taking root in many nations* (Bush, 2001).

У наведеному прикладі американська віра в свободу як ціннісний складник концепту ДЕМОКРАТІЯ в попередньому столітті, позначена іменником *freedom*, а поняттєвий компонент названий іменником *democracy*. Їх порівняння зі скелею, позначеною іменником *rock*, наділяє їх роллю Агоніста з тенденцією до спокою, який слугує основою для формування позитивної риси непорушності. Натомість Антагоністом з тенденцією до руху постає вируюче море, позначене словосполученням *raging sea*. Ці дві сутності – скеля і неспокійне море – трансформуються в наступному висловленні в насіння, яке нині розносить вітер (*a seed upon the wind*): останній наділений роллю Агоніста з тенденцією до руху, адже розносить зернини, а Антагоністом з тенденцією до спокою постає насіння, напрям поширення якого усім світом визначає вітер-рух.

У заключній частині виступу ціннісний складник концепту ДЕМОКРАТІЯ, позначений іменником *justice*, вербалізується висловленням *I will work to build a single nation of justice and opportunity*. У наведеному прикладі займенник *I* зображає президента як Агоніста з тенденцією до руху дієсловами *work* та *build*, а ціннісний компонент, позначений іменником *justice* "справедливість",

зображується як Антагоніст з тенденцією до спокою, співвідносною зі скелею в головній частині, що підвищує статус мовця.

Поряд із цим у заключній частині виступу президент звертається до предметно-образного складника концепту, позначеного іменником *government* і ціннісних аспектів концепту ДЕМОКРАТІЯ, які уряд має забезпечувати народу:

(32) *Government has great responsibilities for public safety and public health, for civil rights and common schools. Yet compassion is the work of a nation, not just a government* (Bush, 2001).

У наведеному прикладі уряд постає в ролі Агоніста з тенденцією до руху, на що вказує група присудка *has great responsibilities* "несе значну відповідальність", а ціннісні складники зображені як Антагоніст із тенденцією до спокою та позначені одиницями *public safety* "безпека народу", *public health* "здоров'я народу", *for civil rights* "за цивільні права" і *common schools* "спільні школи", оскільки ці права забезпечуються урядом.

Таким чином, у першій інавгураційній промові президента Буша свобода як ціннісний компонент концепту поєднується із поняттєвим та предметно-образним складниками, а тому постає як основа демократії.

3.3.1.2. Свобода як стрижень демократії в другій інавгураційній промові президента Буша (Bush, 2005). У другій інавгураційній промові президент Буш посилює звернення до свободи як ціннісного складника, що зумовлено необхідністю її відстоювання після терористичних атак на США у 2001 році (Моргун, 2011). Свобода як ціннісний складник концепту ДЕМОКРАТІЯ позначена іменниками *liberty, freedom* та сполученням прикметника *free* з іншими одиницями в трьох комунікативних блоках: звернення до нації; звернення до світової спільноти; звернення до співгромадян.

У першому комунікативному блоці, зверненому до нації, президент позначає ціннісний складник концепту ДЕМОКРАТІЯ іменником *freedom* як Антагоніста в аспекті схильності до руху і до спокою:

(33) *For a half a century, America defended our freedom by standing watch on distant borders (...) There is only one force of history that can break the reign of*

hatred and resentment, and expose the pretensions of tyrants, and reward the hopes of the decent and tolerant, and that is the force of human freedom (Bush, 2005).

На початку наведеного уривку, США, позначені топонімом *America*, постають як Агоніст, схильний до руху, на який вказує дієслово *defend*, а свобода, названа іменником *freedom*, зображена як Антагоніст з тенденцією до спокою, адже вона потребує захисту. Водночас при розгортанні наведеного уривку свобода, позначена словосполученнями *one force* та *the force of human freedom*, постає як Агоніст із тенденцією до руху, відображеною групами присудка *break the reign of hatred and resentment* "зруйнувати панування ненависті та незгод", *expose the pretensions of tyrants* "викривати вимоги тиранів", *reward the hopes of the decent and tolerant* "винагороджувати сподівання достойних та толерантних". Протиставлений свободі Антагоніст, позначений словосполученням *the reign of hatred and resentment* "царювання ненависті та обурення", виявляє тенденцію до руху, позначену іменником *reign* "правління". На домінування свободи над тиранією вказує її зображення в ролі Агоніста, повторенням іменника *force* та його означення числівником *one* під час першого згадування.

Свобода як ціннісний складник концепту ДЕМОКРАТІЯ, поширеної в Америці, виявляє залежність від стану справ в інших країнах:

(34) *The survival of liberty in our land increasingly depends on the success of liberty in other lands. The best hope for peace in our world is the expansion of freedom in all the world* (Bush, 2005).

Наведений уривок ставить існування національної свободи (*survival of liberty*), зображеної як Агоніста із тенденцією до спокою, позначену іменником *survival*, у залежність від її становлення в інших країнах (*the success of liberty in other lands*), що позначається іменником *success* як Антагоніст із тенденцією до руху.

Комунікативний блок, адресований нації, завершується акцентом на поступі свободи: *Eventually, the call of freedom comes to every mind and every soul (...)* *Liberty will come to those who love it.*

Свобода, позначена іменниками *freedom* і *liberty* в позиціях підмета наведеного фрагмента домінує завдяки повторенню дієслова *come* "приходити", яка підкреслює її роль Агоніста із тенденцією до руху. Натомість Антагоністом, схильним до спокою та бенефіціантом домінування свободи, постає народ, позначений конструкціями *every mind and every soul* "кожний розум та кожна душа" та *those who love it* "ті, хто її люблять". Вживання в наведеному фрагменті іменників на позначення свободи пояснюється тим, що субстантив *liberty* є більш офіційним і має вузьке значення, вказуючи на свободу, яку забезпечує народу держава (LDOCEO, 2000), тобто позначає свободи, прописані в законах: свобода слова, релігії, масової інформації, на працю (LDOCEO, 2000). Натомість, іменник *freedom* має ширше значення, імплікуючи свободу волі, тобто діяльність без будь-яких обмежень (LDOCEO, 2000).

Іменник *democracy* позначає поняттєвий складник концепту ДЕМОКРАТІЯ в другому комунікативному блоці промови, зверненому до світової спільноти, що пояснює необхідність узагальнення всіх складників концепту для решти світу:

(35) *The concerted effort of free nations to promote democracy is a prelude to our enemies' defeat* (Bush, 2005).

Подібно до першої інавгураційної промови основою для поняттєвого складника промови у наведеному уривку слугує свобода як ціннісний компонент концепту ДЕМОКРАТІЯ, позначений словосполученням *free nations*. Сполучення вільні нації наділено роллю Агоніста з тенденцією до руху, позначеного дієприкметником *concerted* "об'єднаний" і інфінітивом *to promote* "просувати", які вказують на значний ступінь докладання енергії заради просування демократії. На цьому тлі поняттєвий складник, позначений іменником *democracy*, постає у ролі Антагоніста з тенденцією до спокою, оскільки іменник *prelude* означає передмову, що передує наступу. Предметно-образний компонент концепту ДЕМОКРАТІЯ позначений в аналізованому комунікативному блоці іменниками *government* і *people*, які по-різному зображують уряди інших країн і народ:

(36) *The leaders of governments with long habits of control need to know: To serve your people you must learn to trust them* (Bush, 2005).

У другій частині наведеного висловлення іменник *governments*, референційно співвідносний із займенником *you*, позначає Агоніста з різними тенденціями: до руху, позначеного словосполученням *with long habits of control*, і до спокою, переданого інфінітивом *to serve* і предикатами *need to know* та *must learn to trust*. Одночасно вказані одиниці наділяють простих людей, позначених іменником *people*, роллю Антагоніста з тенденцією до непомітного руху.

Третій комунікативного блок, звернений до співгромадян, акцентує взаємодію свободи, позначеної іменником *freedom*, з рухом уперед, що символізує подальший прогрес демократії:

(37) *We go forward with complete confidence in the eventual triumph of freedom. America in this young century proclaims liberty throughout the world* (Bush, 2005).

У наведених висловленнях займенник *we* та топонім *America* зображають американців і їх країну як Агоніста з тенденцією до руху, переданою дієсловами *go forward* та *proclaim* відповідно. Водночас Антагоністом з тенденцією до інерційного руху в обох висловленнях постає свобода. Спершу вона позначена додатком *the eventual triumph of freedom*, у якому іменник *triumph* вказує на значний успіх (*a notable success*) (OED), а потім – групою присудка *proclaim liberty throughout the world*.

Дослідження вербалізації концепту ДЕМОКРАТІЯ в інавгураційних промовах президента США Джорджа Вокера Буша (Bush, 2001, 2005) виявило використання однакових складників досліджуваного концепту, але з різних перспектив. Домінування предметно-образного складника у першому інавгураційному виступі відображене іменником *government*, що через сполучення з одиницями з динамічною семантикою передає активність уряду, а народ, позначений іменником *people*, здебільшого зображений у стані спокою, тобто президент акцентує увагу на силі уряду та підлеглому йому народові. В основній частині субстантив *democracy* відсилає читача до поняттєвого компонента, пов'язаного зі свободою. Натомість у другій промові увагу

приділено ціннісному складнику, позначеного одиницями *freedom* і *liberty*, адже друга інавгураційна промова зосереджена на відстоюванні свободи після терористичних атак на США у 2001 році.

3.3.2. Взаємодія ціннісних складників свободи і справедливості в тринарних моделях промов характерна для виступу президента Байдена з нагоди перемоги (Biden, 2020). В аналізованій промові задіяні всі три компоненти концепту ДЕМОКРАТІЯ. Предметно-образний складник позначений іменниками *people* і *folks*, кожен із яких вживається по сім разів, що посилює єднання лідера з нацією в ракурсі спільного походження, способу життя та вдячності Байдена людям за їх вибір, напр., *people who share common background or way of life* "люди, які розділяють однакове походження або стиль життя". Ціннісний складник відображений іменниками *fairness* та *justice*, що позначають справедливість, наприклад, *forces of fairness* "сили справедливості" або *dream of justice for all* "мрія про справедливість для всіх".

Одиниці на позначення ціннісних складників концепту ДЕМОКРАТІЯ розподіляються по чотирьох комунікативних блоках переможної промови: вдячність народу; плани на майбутнє; посвята Америці; заключна частина.

У першому комунікативному блоці вдячності народу, який забезпечив перемогу на виборах, новобраний президент активує предметно-образний компонент концепту ДЕМОКРАТІЯ іменником *folks* при звертанні, субстантивом *people*, який повторюється двічі у власне блоці, та іменником *nation*, що пропонує найбільш широку – панорамну – перспективу представлення американців:

(38) *Folks, the people of this nation have spoken. They've delivered us a clear victory, a convincing victory, a victory for we, the people. We've won with the most votes ever cast for a presidential ticket in the history of the nation. Seventy-four million* (Biden, 2020).

У двох перших висловленнях наведеного уривку іменник *people* у сполученні з присудками *have spoken* "висловилися" і *delivered* "забезпечили"

відбиває домінування народу-Агоніста з тенденцією до руху, на що додатково вказують означення *clear* і *convincing* у словосполученнях *a clear victory*, *a convincing victory* "чітка переконлива перемога". Поряд із цим підвищується статус президента та його команди, співвідносних з Антагоністом, позначеним займенником *us*, і схильних до руху, на який вказує іменник *victory* "перемога". У кінці цього висловлення привертає увагу вживання займенника *we* в називній формі в позиції додатка, що підвищує статус народу. У третьому висловленні займенник *we*, що об'єднує народного обранця з його виборцями, позначає Агоніста із тенденцією до руху, передану групою присудка *won the most votes* "перемогли з найбільшою кількістю голосів". Водночас числівник *seventy-four million* "сімдесят чотири мільйони", винесений в окреме речення, підсилює враження про чисельність народу-Агоніста, який забезпечив перемогу кандидата на виборах.

У комунікативному блоці про плани на майбутнє предметно-образний компонент концепту, позначений іменником *people*, поєднується з двома іншими складниками: ціннісним, активованим іменником *fairness* "справедливість", і поняттєвим, відображеним субстантивом *democracy*:

(39) *What is the will of the people? I believe it's this: America has called upon us to marshal the forces of decency, the forces of fairness. The battle to achieve racial justice and root out systemic racism in this country. The battle to restore decency, defend democracy and give everybody in this country a fair shot. That's all they're asking for. A fair shot* (Biden, 2020).

У наведеному уривку іменник *people* у сполученні з субстантивом *will* "воля", власна назва *America* у поєднанні з дієсловом *call upon* "закликати" передають домінування американської нації як Агоніста із тенденцією до руху. Водночас займенник *us* відбиває подвійний статус президента та його партії: з одного боку, дієслово *call upon* зображає їх як Антагоніста з тенденцією до спокою, а з іншого, дієслово *marshal* "організовувати" репрезентує їх як Анатагоніста з тенденцією до руху, на що вказують словосполучення *forces of decency* "сили порядності" та *forces of fairness* "сили справедливості". У наступних висловленнях президент висвітлює боротьбу партії-Агоніста

за расову справедливість (*racial justice*), добропорядність (*decency*), демократію (*democracy*), зображену дієсловами *restore* "відновлювати" і *defend* "захищати" як Антагоністи з тенденцією до спокою.

У комунікативному блоці, присвяченому країні, яку він очолюватиме, предметно-образний компонент досліджуваного концепту, позначений займенником *we* та іменником *people* поєднується з ціннісним складником, названим прикметниками *free* "вільний" та *just* "справедливий":

(40) *You see, I believe in the possibilities of this country. We're always looking ahead. Ahead to an America that is freer and more just. Ahead to an America that never gives up, never gives in, this great nation. It's always been a bad bet to bet against America. We're good people. This is the United States of America. There's never been anything, never been anything we've been not able to do when we've done it together* (Biden, 2020).

У наведеному уривку новообраний президент говорить про можливості країни, акцентуючи на ціннісних аспектах рівності й справедливості. Займенник *we*, ужитий для демонстрації єдності обранця і його прихильників, співвідносить їх з Агоністом, схильним до руху, на що вказує дієслово *looking ahead* "дивитись уперед", уможлиблюючи перехід до ціннісного складника, вираженого означеннями *free* "вільний" та *just* "справедливий" у відносному ступені порівняння, який відбиває подальше торжество ціннісного компонента концепту ДЕМОКРАТІЯ.

В іншому висловленні топонім *America* метонімічно вказує на націю, надалі позначену як Агоніст із тенденцією до руху, що відображено в подоланні перешкод негативними дієслівними словосполученнями *never gives up* "ніколи не здається", *never gives in* "ніколи не поступається". У заключному висловленні аналізованого комунікативного блоку предметно-образний компонент, позначений займенником *we* та іменником *people*, вказує на Агоніста з тенденцією до руху, що підсилюється конструкцією із подвійним запереченням: *never been anything we've been not able to do* "ніколи не було такого, що ми не змогли зробити".

У заключній частині переможної промови президент вкотре поєднує два складники концепту: предметно-образний, позначений іменником *people* "народ", та ціннісний через звернення до справедливості, позначеної іменником *justice*:

(41) *And now together, on eagles wings, we embark on the work that God and history have called upon us to do, with full hearts and steady hands, with faith in America and each other, with love of country, a thirst for justice* (Biden, 2020).

У наведеному фрагменті займенник *we* у взаємодії з групою присудка *embark on the work* "приступаємо до роботи" зображають народ та уряд як Агоніста з тенденцією до руху, а сполука *thirst for justice* "жага справедливості" позначає ставлення до ціннісних складників, найважливішим із яких вважається справедливість, позначена в кінці абзацу.

Отже, у переможному виступі предметно-образний компонент, втілений іменником *people*, який вказує на американський народ, здебільшого поєднується з ціннісним компонентом, схарактеризованим одиницями *free, just, fairness, justice*. Взаємодія цих двох компонентів концепту впродовж усієї промови презентує американців і їх нового обранця як сильного Агоніста, здатного забезпечити захист демократії, позначеної іменником *democracy* лише один раз за всю промову разом з іншими ціннісними складниками.

3.3.3. Композиційна роль поняттєвого складника в тринарній моделі характерна для інавгураційної промови президента Обама (2013). Концепт ДЕМОКРАТІЯ вербалізується в другій інавгураційній промові Барака Обама через взаємодію трьох складників: предметно-образного, поняттєвого і ціннісного в аспекті свободи (*freedom / liberty*), рівності (*equality*), єдності (*unity*).

Поняттєвий складник, позначений іменником *democracy*, вводить вступ, присвячений американській нації, та включає фрагмент, звернений до міжнародної спільноти.

У вступі-зверненні до американської нації президент акцентує увагу на тому, що демократія є характерною рисою американського народу, комбінуючи

його предметно-образний і поняттєвий складники: *We affirm the promise of our democracy*. Наведене висловлення містить експліцитне позначення концепту, яке президент вживає двічі у своїй другій промові, певним чином у відповідь на критику, що він уникав іменування цього концепту в першій промові. У наведеному уривку присвійний займенник *our*, пов'язаний з предметно-образним компонентом концепту, підкреслює пряме відношення демократії до американської нації і об'єднує її навколо президента. З огляду на теорію силової динаміки, американська нація, позначена дейктиком *we*, постає в ролі Агоніста з явною тенденцією до руху, на що вказує група присудка *affirm the promise* "підтверджувати обіцянку", яка вказує на рух, в той час демократія як поняттєвий компонент концепту, позначений іменником *democracy*, постає як Антагоніст із тенденцією до потенційного руху, про що сигналізує іменник *promise* "обіцянка", стверджуючи перспективу поширення демократії.

Наступне пряме звернення до концепту ДЕМОКРАТІЯ через його поняттєвий компонент спостерігаємо в комунікативному блоці, присвяченому міжнародній спільноті:

(42) *We will support democracy from Asia to Africa, from the Americas to the Middle East, because our interests and our conscience compel us to act on behalf of those who long for freedom* (Obama, 2013).

У наведеному уривку займенник *we* співвідносить предметно-образний компонент з Агоністом з явно вираженою тенденцією до руху, позначеною дієсловом *support* "підтримувати" і конструкцією *compel us to act* "змушує нас діяти", які вказують на рух. Водночас Антагоніст з інерційним рухом позначений іменником *democracy*, що вказує на стан демократії з тенденцією до руху, оскільки президент говорить про поширення демократії *from Asia to Africa, from the Americas to the Middle East* "від Азії до Африки, від Америки до Середнього Сходу". У наведеному уривку ціннісний компонент концепту, позначений іменником *freedom*, позначає Антагоніста з тенденцією до спокою, про що свідчить її нестача в певних країнах. Іншими словами, проаналізований фрагмент імплікує, що завдяки силі американського народу демократія

пошириться по всьому світу, адже народ як сильніший Агоніст діє на слабкішого Антагоніста, з якими пов'язані поняттєвий і ціннісний компоненти концепту.

Більш того, в комунікативному блоці, адресованого міжнародній спільноті, президент конкретизує аспекти демократії, які американці мають підтримувати на міжнародній арені:

(43) *We will renew those institutions that extend our capacity to manage crisis abroad, for no one has a greater stake in a peaceful world than its most powerful nation, We, the people, still believe that our obligations as Americans are not just to ourselves, but to all posterity (Obama, 2013).*

У наведеному уривку займенник *we*, що позначає президента разом з нацією, вказує на Агоніста з тенденцією до руху, який, з одного боку, передає інерцію руху іншим, тобто відновлює інституції (*renew those institutions*), призначених для упорядкування криз за кордоном, а з іншого, вірить у процвітання (*posterity*).

Комунікативний блок, звернений до американської нації, присвячений ціннісним домінантам ДЕМОКРАТІЇ, позначеними іменниками *freedom, liberty, equality*. Цей блок містить твердження, що поширення усіх цінностей демократії є основним завданням американської нації:

(44) *That is our generation's task – to make those words, these rights, these values – of Life, and Liberty, and the Pursuit of Happiness – real for every American* (Obama, 2013).

У наведеному прикладі словосполучення *our generation* "наше покоління" зображає предметно-образний компонент концепту як Агоніста з тенденцією до руху, про що свідчить група присудка *make ... real* "втілювати або реалізовувати", а Антагоністом із тенденцією до інертного руху постає *свобода*, позначена іменником *liberty*. Очевидно, що президент ставить такий аспект демократії, як свобода (*liberty*), на рівні із загальнолюдськими цінностями, позначеними одиницями *life* "життя" та *pursuit of happiness* "гонитва за щастям".

Продовжуючи комунікативний блок, звернений до американської нації, Обама окреслює такі аспекти ДЕМОКРАТІЇ як свобода (*liberty*) та рівність (*equality*). Президент демонструє рівність кожного американця на прикладі дівчинки з бідної сім'ї: *she is an American, she is free, and she is equal, not just in the eyes of God but also in our own*. Для інтерпретації наведеного прикладу застосовуємо так звану більярдну (*the billiard-ball model*) модель Ленекера (Langacker, 1991), яка пояснює послідовну передачу енергії. У цьому руслі той факт, що дівчинка є американкою, дає поштовх енергії в іншому аспекті, позначеному прикметником *free*, тобто робить її вільною, а прикметник *equal*, в свою чергу, вказує на рівність не лише перед Богом, але й в очах інших людей.

Завершуючи комунікативний блок, звернений до американської нації, Обама робить акцент на тому, що незалежність, як ціннісний компонент концепту ДЕМОКРАТІЯ, в цілому залежить від кожного окремого громадянина США, тобто від народу, співвідносного з предметно-образним складником концепту: *We, the people, know that America thrives when every person can find independence and pride in their work (...)*. У наведеному прикладі народ постає у ролі Агоніста із тенденцією до спокою, оскільки його сила залежить від ціннісного компонента, представленого одиницею *independence* "незалежність", водночас іменник *America* позначає Антагоніста із тенденцією до руху, на що вказую дієслово *thrive* "процвітати".

У комунікативному блоці, спрямованому на конкретні групи американців, президент відводить важливу роль окремим представникам суспільства, які найбільше потребують підтримки демократії: *our wives* "наші дружини", *our mothers and daughters* "наші матері та доньки", *gay brothers and sisters* "брати та сестри нетрадиційної орієнтації", *hopeful immigrants* "оптимістичні іммігранти". У наступному висловлюванні із комунікативного блоку, зверненого до певних груп американців, окремі групи людей зображені слабкішими, що зумовлює завдання демократії зробити так, щоб всі мали рівні права:

(45) *For our journey is not complete until our wives, our mothers and daughters can earn a living equal to their efforts, Our journey is not complete until*

our gay brothers and sisters are treated like anyone else under the law, Our journey is not complete until we find a better way to welcome the striving, hopeful immigrants who still see America as a land of opportunity (Obama, 2013).

Отже, Барак Обама звертається до поняттєвого компоненту концепту ДЕМОКРАТІЯ на початку другої інавгураційної промови та у блоках, звернених до американської нації, до міжнародної спільноти, акцентуючи на ДЕМОКРАТІЇ як суто американській цінності, яка буде підтримуватися у кожній країні. У всіх випадках поняттєвий компонент відзначається тенденцією до руху, що свідчить про силу ідеї демократії для американської нації та всього світу і зумовлює його композиційну роль. В інших блоках промови президент звертається до ціннісного складника концепту ДЕМОКРАТІЯ, позначеного одиницями *freedom, liberty* та *equality*, зображеного в стані спокою. Варто зазначити, що на відміну від своєї першої промови, Обама залучає одиниці на позначення предметно-образного компонента, асоціюючи їх з різними соціальними групами для відображення демократії, що ґрунтується на рівноправ'ї.

3.3.4. Сугестивна роль поняттєвого складника в тринарній моделі характерна для інавгураційної промови президента Байдена (Biden, 2021). Вона поєднує предметно-образний, поняттєвий і ціннісний складники концепту ДЕМОКРАТІЯ. На відміну від звернень Обама, який зосереджується на свободі й рівності, у цій промові домінують справедливість та єдність. Поняттєвий компонент, позначений іменником *democracy*, виявляється домінуючим, оскільки відкриває вступ і активується впродовж усієї промови, тобто виконує сугестивну роль. У сучасній інтерпретації сугестія це процес дії на психічну сферу людини, пов'язаний із зниженням критичності при сприйнятті та реалізації інформації, що навіюється. Широке застосування сугестії виявляється якраз в пропаганді та політичному дискурсі. Ефективність навіювання досягається завдяки лексичним одиницям, повторам, контрастам [Zhykharieva, Kushch, Stavtseva, 2021, p. 122].

Вступ спирається на поняттєвий складник концепту ДЕМОКРАТІЯ, що виявляється в п'ятикратному повторенні іменника *democracy* в цій частині виступу:

(46) *This is America's day. This is democracy's day. (...) Today, we celebrate the triumph not of a candidate, but of a cause, the cause of democracy. The will of the people has been heard and the will of the people has been heeded. We have learned again that democracy is precious. Democracy is fragile. And at this hour, my friends, democracy has prevailed* (Biden, 2021a).

На початку вступу твердження *This is democracy's day* підкреслює екзистенційну сутність демократії, що також наголошується в наступному висловленні. Займенник *we* зображає президента разом з народом як Агоніста із тенденцією до руху, а дієслово *celebrate* "святкувати" та іменник *triumph* "тріумф" зі значенням помітного успіху "*a notable success*" (MWD) зображають демократію як Антагоніста з більш помітною тенденцією до руху, ніж народ. Домінування демократії додатково підкреслюється протиставленням іменника *candidate* словосполученню *cause of democracy*, що позначає справу демократії. Важливість демократії підкреслена предикативами *is precious* зі значенням високої оцінки "*highly esteemed*" (MWD) та *fragile* "*easily broken or destroyed*" (MWD), які протиставляють її цінність і крихкість, підкреслюючи потребу в постійній підтримці. Натомість у кінці вступу дієслово *prevail* "переважати" відображає домінування демократії, зображаючи її як Агоніста з тенденцією до руху.

Вступ промови слугує основою для текстового звернення до ціннісних складників концепту ДЕМОКРАТІЯ, які включають справедливість та єдність.

Расова справедливість розглядається як невід'ємна риса демократичної держави:

(47) *A cry for racial justice some 400 years in the making moves us. The dream of justice for all will be deferred no longer* (Biden, 2021a).

Словосполучення *racial justice* "расова справедливість" відсилає слухача в наведеному уривку до ціннісного компонента концепту, зображеного дієсловом

moves "рухає" як активного Агоніста. Одночасно ця ж одиниця зображає націю, позначену займенником *us*, як Антагоніста з тенденцією до інерційного руху. На поширення справедливості вказує сполучення іменника *justice* з квантифікатором *all* та група присудка *will be deferred no longer* "більше не буде відкладатися на потім". Прикметно, що конструкція *no longer* використовувалася попередником президента Байдена для піднесення ролі народу *The forgotten men and women of our country will be forgotten no longer* (Trump, 2017).

Важливість іншого ціннісного складника демократії, який також був задіяний президентом Трампом, – єдності – підкреслюється повторенням іменника *unity* після субстантива *democracy*:

(48) *To overcome these challenges – to restore the soul and to secure the future of America – requires more than words. It requires that most elusive of things in a democracy: Unity. Unity* (Biden, 2021a).

Цитований уривок протиставляє двох Агоністів: перший з них, сучасні виклики, позначений вказівним словосполученням *these challenges*, має тенденцію до поширення, внаслідок чого постає завдання його переборювання, на що вказує дієслово *overcome*, а інший, представлений душею Америки і репрезентований іменниковою сполукою *the soul and the future of America*, має тенденцію до спокою, на що вказують дієслова *restore* та *require*, останнє з яких повторюється двічі. Надалі цей Агоніст з тенденцією до спокою позначений конструкцією *most elusive of things in a democracy* та одиницею *unity*, повторення останньої підкреслює недостатню єдність американської нації.

Наведені висловлення передують окремому комунікативному блоку, присвяченого єдності:

(49) *Today, on this January day, my whole soul is in this: Uniting our people. And uniting our nation. I ask every American to join me in this cause. Uniting to fight the common foes we face. (...) With unity we can do great things. Important things. (...). We can deliver racial justice. We can make America, once again, the leading force for good in the world* (Biden, 2021a).

Цитований уривок побудований за моделлю інерційного руху: спочатку президент, представлений словосполученням *my whole soul* та займенником *I* постає як Агоніст з тенденцією до руху, який сприяє об'єднанню нації, надалі зображеною як Агоніст з тенденцією до руху, який намагається перетворити країни на провідну світову силу. Останнє висловлення цього фрагменту – *We can make America, once again, the leading force for good in the world* – можна розглядати як відповідь на лозунг президента Трампа: *And yes, together we will make America great again.*

У комунікативному блоці, присвяченому країні, президент Байден знову поєднує предметно-образний і поняттєвий складники концепту, спираючись на останній задля критики тих, хто намагався зруйнувати демократію в Америці:

(50) *And here we stand, just days after a riotous mob thought they could use violence to silence the will of the people, to stop the work of our democracy, and to drive us from this sacred ground* (Biden, 2021a).

Вираз *here we stand* "ми стоїмо" передає в наведеному уривку непохитність Америки і її народу, наділяючи їх рисами Агоніста з тенденцією до спокою на тлі натовпу, позначеного в підрядному реченні іменником *mob* і зображеного як Агоніст із тенденцією до хаотичного руху, на що вказує прикметник *riotous* "буремний". Натомість, Антагоніст із тенденцією до спокою-впевненості позначений словосполученням *the will of the people* "воля народу" та іменником *democracy* "демократія" у сполученні з дієсловами *silence* "замовчувати", *stop* "зупиняти" й виразом *to drive us from this sacred ground* "виганяти нас зі священної землі".

Цей комунікативний блок поєднує всі три складники концепту ДЕМОКРАТІЯ, які включають аудиторію, співвідносну з предметно-образним складником, поняттєвий компонент і свободу слова як цінність:

(51) *To all those who did not support us, let me say this: Hear me out as we move forward. Take a measure of me and my heart. And if you still disagree, so be it. That's democracy. That's America. The right to dissent peaceably, within*

the guardrails of our Republic, is perhaps our nation's greatest strength (Biden, 2021a).

У наведеному уривку предметно-образний складник концепту представлений опонентами президента (*all those who did not support us*), його самоідентифікацію (займенником *me*) та єднанням з народом, позначеним (дейктиком *we*). Домінування поняттєвого компонента досліджуваного концепту відображено іменниками *democracy* й *America* у складі екзистенційних висловлень *That's democracy. That's America*. Ціннісний складник активований словосполученням *right to dissent* "право поширювати", що зображає свободу слова як Агоніста із тенденцією до стійкого руху, окресленого групою присудка *is our nation's greatest strength* "найбільша сила нашої нації".

Національний комунікативний блок зосереджений на загрозах демократії через поєднання предметно-образного й поняттєвого складників концепту ДЕМОКРАТІЯ:

(52) *We face an attack on democracy and on truth. A raging virus. Growing inequity. The sting of systemic racism. A climate in crisis. America's role in the world. Any one of these would be enough to challenge us in profound ways. But the fact is we face them all at once, presenting this nation with the gravest of responsibilities* (Biden, 2021a).

Наведений фрагмент підкреслює загрози демократії, зображаючи аудиторію, позначену займенником *we* як спостерігача-Агоніста з тенденцією до спокою, що передається групою присудка *face them all at once* "зіштовхуємося з ними одночасно". Утім, іменник *democracy* також зображає поняттєвий складник як Агоніста із тенденцією до спокою, оскільки наразі демократія потерпає від нападів від Антагоністом із тенденцією до руху й домінування, позначених одиницями *virus* "вірус", *inequity* "нерівність", *racism* "расизм", *climate crisis* "кліматична криза".

Завершуючи національний комунікативний блок, президент Байден намагається запевнити аудиторію у своїй здатності захистити демократію, активуючи всі складники концепту:

(53) *I will defend our democracy. That democracy and hope, truth and justice, did not die on our watch but thrived. That our America secured liberty at home and stood once again as a beacon to the world* (Biden, 2021a).

У наведеному уривку президент підкреслює збереження свободи, що дозволило країні слугувати маяком розвитку світу. Переконавання аудиторії здійснюється висуненням займенник *I*, який зображає президента як Агоніста із тенденцією до руху, підкресленою дієсловом *defend* з семантикою перешкоди, що спричиняє сприйняття демократії як Антагоніста з тенденцією до спокою. Проте вже в наступному висловленні іменники *democracy*, *hope*, *truth* і *justice* позначають Агоніста зі схильністю до руху, оскільки поєднуються із присудком *thrive*, що пов'язує процвітання з наслідками діяльності нового лідера.

На противагу інавгураційним виступам Обама президент Байден закінчує свій виступ зверненням до єдності і відданості державі, підсумовуючи домінування в промові саме цієї ідеї:

(54) *So, with purpose and resolve we turn to the tasks of our time. Sustained by faith. Driven by conviction. And, devoted to one another and to this country we love with all our hearts* (Biden, 2021a).

У наведеному уривку нація, об'єднана навколо президента, зображена як Агоніст з яскраво вираженою тенденцією до руху, означеною іменниками *purpose* і *resolve* разом з дієсловом *turn*. Вказану схильність додатково підкреслює апеляція до віри й упевненості, зображених як джерело руху дієприкметниками *sustained* та *driven*.

Отже, в інавгураційній промові президента Байдена предметно-образний компонент взаємодіє з поняттєвим і ціннісним в ракурсі справедливості та єдності. Найголовнішим для нього виявляється поняттєвий складник концепту, адже звернення до нього відкриває виступ і має місце при зверненні до інших складників. Таким чином, поняттєвий компонент виконує роль

навіювання, або сугестії, впродовж всієї промови. Загалом, демократія зображена в двох основних ракурсах: як екзистенційна сутність, що підпорядковує інші складники, та як явище, що потребує захисту, на який спроможний президент. Із-поміж ціннісних складників найважливішими виявляються справедливість і єдність, які також зображені через антитезу між спокоєм і рухом.

3.3.5. Міжнародна роль поняттєвого складника в тринарній моделі притаманна зверненню президента Трампа до Генеральної Асамблеї ООН (25 вересня 2018 року).

Промова колишнього американського президента складається з трьох комунікативних блоків, присвячених демократії, а саме: вступ узагальнює результати дворічного президентства; огляд міжнародної політики США у поєднанні з аналізом існуючих глобальних політичних криз; заключна частина містить звернення до Генеральної Асамблеї ООН із закликом поширювати демократичні цінності в країнах світу.

Вступ спирається на предметно-образний складник концепту ДЕМОКРАТІЯ, вербалізований займенником *we*, що ідентифікує уряд Трампа, а також іменником *people*, який позначає американський народ:

(55) *We have passed the biggest tax cuts and reforms in American history. We've started the construction of a major border wall, and we have greatly strengthened border security. We have secured record funding for our military -- \$700 billion this year, and \$716 billion next year. We are standing up for America and for the American people* (Trump, 2018).

У наведеному уривку домінування уряду Трампа, позначеного дейктиком *we*, досягається завдяки його представленню як Агоніста з тенденцією до руху, позначеного низкою присудків: *passed* "провели (реформи)"; *started* "почали"; *secured* "добилися"; *are standing up* "захищаємо". На цьому тлі американський народ зображений як Антагоніст із тенденцією до спокою, на захист якого стає уряд: його домінування позначене фразовим дієсловом *stand up for* "захищати

(когось/щось)". Очевидно, що цей комунікативний блок втілює концепт ДЕМОКРАТІЯ зі значним акцентом на ролі уряду і президента в підтримці демократичних цінностей.

Комунікативний блок-огляд міжнародної політики США у поєднанні з аналізом існуючих глобальних криз, переважно вербалізує концепт ДЕМОКРАТІЯ через предметно-образний компонент, позначений дейктиком *we*, власною назвою *the United Nation* та іменником *people*, що на цей раз позначає різні народи світу:

(56) *We are grateful for all the work the United Nations does around the world to help people build better lives for themselves and their families. The United States is the world's largest giver in the world, by far, of foreign aid. But few give anything to us. That is why we are taking a hard look at U.S. foreign assistance. We will examine what is working, what is not working, and whether the countries who receive our dollars and our protection also have our interests at heart* (Trump, 2018).

Одиниці *we, the United Nation* вказують у наведеному уривку на Агоністів з тенденцією до руху, позначеного присудками *are grateful* та *does*. Певною специфікою наділяються народи світу, названі іменником *people*. З одного боку, вони зображені як Антагоніст з тенденцією до спокою дієсловом *help* "допомагати", а з іншого боку група присудка *build better lives* "будувати краще життя" вказує на них як на Антагоніста з тенденцією до поступового руху, позначеного прикметником *better* у вищому ступені порівняння.

Поняттєвий компонент концепту ДЕМОКРАТІЯ, позначений іменником *democracy*, задіяний наприкінці міжнародного комунікативного блоку:

(57) *In that spirit, we ask the nations gathered here to join us in calling for the restoration of democracy in Venezuela. There is Israel, proudly celebrating its 70th anniversary as a thriving democracy in the Holy Land* (Trump, 2018).

У двох наведених висловленнях одиниці на позначення предметно-образного й поняттєвого компонентів концепту вказують на пряму залежність демократії від активності кожного народу. Поняттєвий аспект концепту, позначений іменником *democracy*, зображений як Антагоніст із тенденцією

до руху, що підтверджується іменником *restoration* "відновлення" у першому висловленні й віддієслівним прикметником *thriving* "квітучий" у другому, в той час як Агоніст із тенденцією до руху, позначений займенником *we*, який вказує на американський уряд, у взаємодії з присудком *ask to join us* "просимо приєднатися до нас".

У заключному блоці промови президента Трампа концепт ДЕМОКРАТІЯ реалізується через взаємодію всіх трьох складників: предметно-образного, позначеного іменником *people* та займенником *we*, поняттєвого, названого іменником *democracy*, і ціннісного, об'єктивованого іменником *freedom*:

(58) *To unleash this incredible potential in our people, we must defend the foundations that make it all possible. Sovereign and independent nations are the only vehicle where freedom has ever survived, democracy has ever endured, or peace has ever prospered* (Trump, 2018).

Займенник *we*, що демонструє єдність мовця і його слухачів, позначає Агоніста із тенденцією до руху, спрямованого на дві цілі: людей, що позначено обставиною мети *to unleash this incredible potential in our people* "відкрити цей неймовірний потенціал нашого народу", і захист демократичних здобутків, на що вказує присудок *must defend* "мусить захищати". У другому висловленні наведеного уривку суверенні й незалежні нації, зображені іменником *vehicle* як Агоніст із тенденцією до руху, постають як джерело розвитку низки аспектів демократії: свободи (*freedom has ever survived*), демократії в цілому (*democracy has ever endured*), миру (*peace has ever prospered*).

Отже, вербалізація концепту ДЕМОКРАТІЯ в американській лінгвокультурі виявляється в реалізації всіх трьох складників з більшим акцентом на свободі, яка належить до ціннісного компонента, що засвідчує промова колишнього президента США в ООН. Зображення взаємодії сильного президента з народом у поширенні демократії й свободи не лише у США, а й у всьому світі, відбиває особливий національний характер втілення концепту ДЕМОКРАТІЯ.

Висновки до розділу 3

Розділ присвячено аналізу способів вербалізації концепту ДЕМОКРАТІЯ у виступах американських президентів. Виокремлено одинарну, бінарні та тринарні моделі омовлення концепту ДЕМОКРАТІЯ у найбільш репрезентативних промовах Джорджа Буша, Барака Обами, Дональда Трампа та Джозефа Байдена.

Дослідження промов американських президентів виявило, що залучення одинарної моделі втілення концепту ДЕМОКРАТІЯ не є поширеним явищем. Тому ця модель найкраще чином репрезентована лише в інавгураційній промові Дональда Трампа через предметно-образний компонент концепту ДЕМОКРАТІЯ. Відповідно, в інавгураційній промові президента Трампа було виявлено звернення до народу й уряду, позначених одиницями *people* та *government* відповідно, а також об'єднаних дейктиком *we*. По-перше, дейктик *we* єднає президента з народом як Агоніста з тенденцією до руху, що відкриває промову і завершує її. По-друге, народ та уряд виступають як дві позитивно-негативні антитези. Одна з них зображає народ, позначений іменником *people*, як Агоніста з тенденціями до спокою і руху, а друга представляє уряд як Агоніста та Антагоніста з тенденціями до руху і спокою. По-третє, одинарна модель якнайкраще зображає сильного президента, здатного реалізувати обіцяне, що досягається завдяки його представленню як Агоніста з тенденцією до руху. Із-поміж ціннісних складників експлікується єдність, імплікується рівність і побіжно згадується свобода без приписування їй будь-яких тенденцій.

Бінарні моделі вербалізації концепту ДЕМОКРАТІЯ спираються на взаємодію предметно-образного складника з ціннісним або поняттєвим.

Поєднання предметно-образного складника з ціннісним у промовах американських президентів відбувається для актуалізації важливих аспектів демократії. Водночас, говорячи про вирішення проблем, президенти спираються на предметно-образний компонент у сполученні із поняттєвим. У зверненнях Барака Обами (Obama, 2009) та Дональда Трампа (Trump, 2020) вербальне

втілення предметно-образного компоненту концепту ДЕМОКРАТІЯ відбувається шляхом актуалізації іменників та займенників: *I* "президент", *we* "народ із президентом або урядом", *government* "уряд", *people* "народ" відповідно. Проте, ціннісний компонент у бінарній моделі змінюється залежно від мовця. Загалом вербалізація відбувається лексичними одиницями *freedom / liberty* "свобода", *free* "вільний", *fairness* "справедливість", *fair* "справедливий".

Найбільш поширені моделі вербалізації концепту ДЕМОКРАТІЯ в промовах американських президентів – тринарні. Вони поєднують складники трьох рівнів концепту: предметно-образного, що у різних промовах вербалізується одиницями *people, you, I, voters, government, public*; поняттєвого, що експлікується іменником *democracy*; та ціннісного, репрезентованого такими одиницями, як *equality, human rights, prosperity, freedom / liberty*.

Загалом виокремлено два різновиди тринарних моделей: домінантні, з перевагою одного з компонентів концепту ДЕМОКРАТІЯ, та гармонійні, з однаковою репрезентацією всіх складників. Домінування свободи, репрезентованої іменником *freedom*, як ціннісного складника, виявляється по-різному у двох інавгураційних промовах президента Буша. У першій промові свобода позначена іменником *freedom*, зображена як основа демократії, а разом з поняттєвим компонентом, номінованим іменником *democracy*, постає разом як Агоніст схильний до руху.

У другому зверненні – свобода (*liberty, freedom*) зображена як стрижень демократії, що виявляється в значній кількості вживання зазначених одиниць та в залежності поняттєвого складника від свободи у державі. Взаємодія ціннісних складників свободи і справедливості в тринарних моделях промов характерна переможній промові президента Байдена. Предметно-образний компонент, втілений іменником *people* (американський народ) поєднується з ціннісним складником, схарактеризованим одиницями *free, just, fairness, justice*. Взаємодія цих двох рівнів концепту впродовж усієї промови презентує американців та їх нового обранця як сильного Агоніста, здатного забезпечити рівність і справедливість. В інавгураційній промові Байдена предметно-

образний компонент взаємодіє з поняттєвим. Звернення до цінностей відбувається у кульмінаційних позиціях, що зумовлено необхідністю викладення програми дій, яка спрямована на втілення та підтримку ідей демократії.

Основні положення цього розділу відображені в публікаціях авторки: Ликіна, 2018а, 2019а, 2020b, 2021а, 2021b, 2021d.

РОЗДІЛ 4
КОГНІТИВНО-РИТОРИЧНІ МОДЕЛІ
ВЕРБАЛІЗАЦІЇ КОНЦЕПТУ ДЕМОКРАТІЯ
У ВИСТУПАХ БРИТАНСЬКИХ ПРЕМ'ЄР-МІНІСТРІВ

Переважна більшість праць щодо способів вербалізації концепту ДЕМОКРАТІЯ обмежується аналізом американського політичного дискурсу, а демократія розглядається як соціально значущий елемент американської ментальності. Зазначений підхід видається одностороннім, оскільки не враховує специфіку вербалізації концепту ДЕМОКРАТІЯ іншими англomовними спільнотами з відмінним суспільно-політичним устроєм. Саме цей чинник зумовлює наше звернення до способів втілення концепту ДЕМОКРАТІЯ британськими політичними лідерами. Метою є виокремлення специфічних національних особливостей його вербалізації у країні з формою правління, відомою як конституційна монархія, де влада підпорядкована уряду на чолі з прем'єр-міністром. Проаналізовано моделі вербалізації концепту ДЕМОКРАТІЯ у промовах британських лідерів – Гордона Брауна, Девіда Кемерона, Терези Мей та Бориса Джонсона, які, подібно до промов американських політиків поділяються на одинарні, бінарні та тринарні, зберігаючи при цьому свій характер та специфіку.

Британський лінгвоментальний тип політичного дискурсу має свої особливості. Влада розглядається як об'єкт, за який іде боротьба, чи атрибут того, хто перебуває при владі (Musolff, 2014). Ключовими концептами для британського політичного дискурсу є терміни на позначення політичних орієнтацій, найчастотнішим та найбільш репрезентативним з яких є концепт ДЕМОКРАТІЯ. Саме він був включений в національне гасло 1999 року "*British Democracy in Action*", яке характеризувало суспільне життя країни на межі століть (*British Democracy in Action*, 1999).

У політичному дискурсі британських лідерів, концептуальна система політичної ідеології зорганізується навколо базової опозиції "свої-чужі"

(Musolff, 2014). Тому концепт ДЕМОКРАТІЯ лексично втілюється переважно через протиставлення, пов'язані з предметно-образним компонентом концепту ДЕМОКРАТІЯ: *we – they, people – wealthy enterprises, ordinary (working) families – wealth of London*:

Because it wasn't the wealthy who made the biggest sacrifices after the financial crash, but ordinary, working class families (May, 2016a, 2018a).

Основними характеристиками концепту ДЕМОКРАТІЯ в британській перспективі називають правління більшості "*the rule by the majority*" та повага до кожного "*respect for the individual*" (Левенкова, 2011, с. 12). Концепт ДЕМОКРАТІЯ актуалізується через твердження, що власне Великобританія є втіленням демократії та її цінностей, а саме, країна, що працює для кожного і є демократією, що працює для кожного: "*a country that works for everyone / a democracy that works for everyone*" (May, 2017).

Концептуальна структура політичного дискурсу Великобританії зосереджується на предметно-образному компоненті концепту ще й тому, що цільова спрямованість британського політичного дискурсу здебільшого відображено у турботі політиків про благополуччя нації (Косьянова, 2015, с. 66). Водночас, у зверненнях до аудиторії прем'єр-міністри Великої Британії переважно позиціонують себе як першу і головну особу уряду. Вони стриманіші, ніж американські президенти, і дотримуються певної дистанції у спілкуванні з людьми (Косьянова, 2015, с. 67).

Дослідження концептосфери британського політичного дискурсу показало, що ключовими концептами в промовах прем'єр-міністрів Великої Британії є POWER, LEADERSHIP, DEMOCRACY, FREEDOM та CHANGE. Дослідники акцентують увагу на тому, що превалювання концепту POWER зумовлене спрямованістю політичної діяльності на завоювання й утримання влади. Проте британська політична риторика має помітну тенденцію до заміщення концепту POWER концептом LEADERSHIP, що вважається менш агресивним. Щодо концептів DEMOCRACY та FREEDOM, то у британській концептуальній

картині світу вони посідають особливе місце. Велика Британія стала могутньою державою завдяки тому, що вона культивує свободу як одну з визначальних цінностей (Телятнікова, 2007, с. 188).

Очевидно, що характерними рисами концептуальної структури британського політичного дискурсу є обрання свободи і демократії як головних цінностей для розвитку держави.

4.1. Одиарна модель вербалізації концепту ДЕМОКРАТІЯ в промовах британських прем'єр-міністрів

Одиарна модель вербалізації концепту ДЕМОКРАТІЯ полягає в активації складників одного рівня. Яскравим прикладом такої моделі є промова Гордона Брауна під час вступу на пост прем'єр-міністра Великобританії (27 червня 2007 року), у якій активовано предметно-образний компонент у всіх комунікативних блоках, як-то: вступ-подяка, місія, звернення до народу, обіцянка.

У вступі-подяці Гордон Браун звертається до предметно-образних компонентів концепту ДЕМОКРАТІЯ одиницями *I, Her Majesty The Queen, government, country* та *people*:

(61) I have just accepted the invitation of Her Majesty The Queen to form a government. This will be a new government with new priorities and I have been privileged to have been granted the great opportunity to serve my country. And at all times I will be strong in purpose, steadfast in will, resolute in action, in the service of what matters to the British people, meeting the concerns and aspirations of our whole country (Brown, 2007).

У наведеному уривку відтворюється демократична ієрархія Великобританії. Перше та друге висловлення містять займенник *I*, що зображає прем'єр-міністра як Агоніста із тенденцією до інерційного руху, підпорядкованого її Величності, адже вона доручила йому формувати уряд, на що вказують групи присудка *accepted invitation to form* "прийняв запрошення сформувати"

та *granted the great opportunity to serve* "наділений можливістю служити". У свою чергу, іменник *government* позначає Антагоніста із тенденцією до руху, зображеного дієсловом *form*. У третьому висловленні займенник *I* знову повертає адресата до прем'єр-міністра, зображеного як Агоніст із тенденцією до інерційного руху, підпорядкованого народу, готового служити інтересам країни, що постає в ролі Антагоніста із тенденцією до руху, на що вказує словосполучення *in the service of* та дієслово *to serve*.

У комунікативному блоці, присвяченому місії прем'єр-міністра, концепт ДЕМОКРАТІЯ втілюється через предметно-образні складники, послідовно позначені дейктиками *my, we*, іменником *people* та дейктиком *I*:

(62) *That is my mission: That if we can fulfill the potential and realise the talents of all our people, then I am absolutely sure that Britain can be the great global success story of this century* (Brown, 2007).

Наведений уривок виокремлює місію прем'єр-міністра та його уряду, актуалізованих займенниками *my, we*, які служать на благо народу, ідентифікованого іменником *people*. Займенник *we* на позначення єдності уряду вказує на Агоніста із тенденцією до руху, означеною групами присудка *fulfill the potential and realise the talents* "реалізувати потенціал та відкрити таланти", а іменник *people* разом з квантифікатором *all* і присвійним займенником *our* позначає народ як Антагоніста схильного до інерційного руху, позначеного дієсловом *realise*.

Комунікативний блок, який містить звернення до народу, також активує предметно-образні складники концепту ДЕМОКРАТІЯ, до яких належать прем'єр-міністр, народ і уряд, наділені різними ролями в межах британської демократії:

(63) *As I have travelled round the country and as I have listened and I've learnt from the British people and as Prime Minister I will continue to listen and learn from the British people, I have heard the need for change. Change in our NHS, Change in our schools, Change with affordable housing, Change to build trust in Government, Change to protect and extend the British way of life* (Brown, 2007).

I will build a Government that uses all the talents. I will invite men and women of goodwill to contribute their energies in a new spirit of public service, to make our nation what it can be. And I am convinced that there is no weakness in Britain today that cannot be overcome by the strengths of the British people. (Brown, 2007).

На початку уривку займенник *I* разом з дієсловами *travel* "подорожувати", *listen* "слухати", *learn* "дізнаватися", *listen and learn* "слухати та дізнаватися" репрезентує прем'єра як Агоніста із тенденцією до руху. У свою чергу, іменник *people* вказує на народ як Антагоніста зі схильністю до руху, оскільки він вимагає змін, позначених словосполученням *need for change* "необхідність змін". Взаємодія діяльності прем'єр-міністра й народу необхідна для успіхів уряд, що потребує змін (*Change to build trust*), тобто уряд постає як Антагоніст з тенденцією до спокою.

Діяльність прем'єра-Агоніста щодо створення уряду розкривається в другому абзаці наведеного комунікативного блоку за допомогою дієслова *build* "будувати", яке одночасно зображає уряд, позначений іменником *government* як Антагоніста з тенденцією до інерційного руху, діяльність якого спрямована на людей, позначених групою присудка *uses all the talents* «використовує всі таланти». У подальших висловленнях займенник *I* також позначає активного прем'єра-Агоніста, чия діяльність відтворена дієсловами *invite* "запрошувати" та *contribute* "робити внесок", а сила народу-Антагоніста актуалізована іменником *strengths*.

Комунікативний блок, який містить звернення до народу, також зосереджується на предметно-образних компонентах концепту, позначених займенником *I* та іменником *people*:

(64) *My school motto: "I will try my utmost". This is my promise to all of the people of Britain. And now let the work of change begin* (Brown, 2007).

У наведеному уривку займенник *I* зображає прем'єр-міністра як Агоніста із тенденцією до руху, позначеного групами присудка *try my utmost* "докладати максимальних зусиль" та *let the work of change begin* "нехай розпочнуться зміни", а народ, позначений іменником *people*, зображений як Антагоніста із тенденцією до спокою, адже очікує виконання обіцянки прем'єра.

Отже, одинарна модель, втілена у інавгураційній промові прем'єр-міністра Гордона Брауна, залучає предметно-образні складники концепту ДЕМОКРАТІЯ. Роль Антагоніста з тенденцією до руху наділяється Королеві (*Her Majesty The Queen*). Друге місце в демократичній ієрархії посідає народ, позначений іменником *people*: він зображений як Антагоніст зі схильністю до руху, інерційного руху та спокою залежно від намірів прем'єр-міністра. Третє місце в ієрархії посідає власне прем'єр-міністр: він трансформується з Агоніста з тенденцією до інерційного руху до Агоніста зі схильністю до активної діяльності. На четвертому рівні розташований уряд, який займає позицію Антагоніста з тенденцією до інерційного руху під впливом усіх інших зазначених складників предметно-образного рівня.

4.2. Бінарні моделі втілення концепту ДЕМОКРАТІЯ у промовах британських прем'єр-міністрів

Бінарні моделі втілення концепту ДЕМОКРАТІЯ у промовах британських прем'єр-міністрів полягають у взаємодії складників двох рівнів: предметно-образного та ціннісного. Промови цієї групи характеризуються вибором одиниць на позначення складників відповідних рівнів. На предметно-образному рівні мовні одиниці зазвичай позначають мовцем, уряд, народ, єднають мовця та аудиторію. Іноді одиниці цього рівня репрезентують королеву або власне аудиторію. На аксіологічному рівні мовні одиниці позначають два типи цінностей: загальні, які включають основоположні принципи демократії, та утилітарні, які характеризують функціонування певних сфер діяльності суспільства, як-то, бізнесу або виборчої кампанії.

4.2.1. Взаємодія предметно-образних і ціннісних складників єдності й справедливості репрезентована в промові Гордона Брауна на конференції Лейбористської партії Великобританії (23 вересня 2008 року).

Предметно-образний рівень представлений партією, урядом, народом, а ціннісний – єдністю та справедливістю. Вказані складники задіяні у чотирьох комунікативних блоках, як-то: вступ; звернення до партії; вибудовування образу сильного уряду; єднання уряду з народом.

Вступ починається з ідентифікації прем'єра, який належить до предметно-образного складника концепту і на той час став об'єктом аргументованої критики:

(65) *Some people have been asking why I haven't served my children up for spreads in the papers. And my answer is simple. My children aren't props; they're people... And where I've made mistakes I'll put my hand up and try to put them right* (Brown, 2008).

Наведений уривок зображає Гордона Брауна як Агоніста з тенденцією до руху, яка висловлена низкою дієслів, що позначають його активну позицію: *work* "працювати", *try* "намагатися", *put hand up* "підіймати руку".

У комунікативному блоці – звернення до партії – чинний уряд, який позначений займенником *us*, постає в ролі Антагоніста з інерційним рухом, що зумовлений Агоністами-абстракціями позначеними словосполученням *a time of change* "час змін" та іменником *ambition* "амбіція":

(66) *And because this is a time of greater than ever change around us, it must be a time of higher ambition from us. And because the world of 2008 is now so different from the world of 1997 I want to talk about the new settlement we must build for these new times* (Brown, 2008).

На тлі нового часу партія-Антагоніст, яка позначена займенником *we*, і прем'єр-Агоніст, ідентифікований займенником *I*, демонструють тенденцію до інерційного руху стосовно Антагоніста зі ще більшою тенденцією до переміщення, позначеною прикметником *new* "новий" у складі словосполучення *for these new times* "для цих нових часів".

У наступному висловленні комунікативного блоку, адресованого членам партії, іменник *people* одночасно зображає народ як Агоніста з тенденцією до спокою, на який вказує дієслово *insure* "оберігати", та інерційного

переміщення, позначеного дієсловом *empower* "наділяти силою" у сполученні з іменником *mission* "місія", що номінує Антагоніста з тенденцією до руху, оскільки "на часі це є його місією":

(67) *And insuring people against the new risks and empowering people with new opportunities is the mission of the hour* (Brown, 2008).

Продовження комунікативного блоку, адресованого членам партії, репрезентує уряд, який позначений іменником *government* та займенником *it* як Агоніста, а його тенденція до руху передається дієсловом *enable* "надавати можливість":

(68) *Let us be clear the modern role of government is not to provide everything, but it must be to enable everyone* (Brown, 2008).

З тексту промови є очевидним, що народ-Антагоніст, позначений займенником *everyone*, залежить від дій Агоніста, представленого урядом і прем'єр-міністром. Саме тому Гордон Браун наголошує, що його метою є не стільки вплив на народ, радше спонукання чи створення умов для того аби люди самі виконали ці дії, на що вказує одиниця *enable*.

Комунікативний блок про сильний уряд вибудовує позитивний образ керівництва країни, який позначено іменниками *party* та *government*, зображаючи його як Агоніста із тенденцією до руху дієсловами *propose* "пропонувати", *deliver* "доставляти", *stabilize* "стабілізувати", *rebuild* "перебудувати". Одночасно вони підкреслюють тенденцію Антагоніста, який репрезентований населенням і світом позначеними займенником *everyone*, до спокою, на що вказує присудок *should now be willing to accept* "наразі слід бути готовими прийняти":

(69) *And so it falls to this party and to this government, with its commitment both to fairness? and to business, to propose and deliver what after recent events everyone should now be willing to accept – that we do all it takes to stabilise the still turbulent financial markets and then in the months ahead we rebuild the world financial system around clear principles* (Brown, 2008).

У подальшому висловленні комунікативного блоку присвяченого сильному уряду, інклюзивний займенник *we* зображає прем'єр-міністра разом

з урядом як Агоніста з тенденцією до руху, що підтверджується присудком *make changes* "вносити зміни", а іменник *London* метонімічно вказує на Антагоніста з тенденцією до спокою через опозицію конструкції *make changes* "вносити зміни" і дієслова *retain* "зберігати", яке характеризує Агоніста з тенденцією до руху позначеною дієсловом *retain*:

(70) *And if we make these changes I believe London will retain its rightful place as the financial center of the world* (Brown, 2008).

У частині промови про єднання уряду з народом ідеться про те, що нові рішення кабінету міністрів (*settlement*), представлені як Агоніст з тенденцією до руху, позначеною дієсловом *require* "вимагати" та іменником *endeavour* "зусилля", спрямовані проти двох Антагоністів, які включають "диктатуру нафтової промисловості" ("*the dictatorship of oil*") та "катастрофічні кліматичні зміни" ("*catastrophic climate change*"). Обидва Антагоністи наділені тенденцією до спокою, яка позначена дієсловами *to end* "закінчити" та *to avert* "відвернути" відповідно:

(71) *So the new settlement also requires another great and historic endeavour to end the dictatorship of oil and to avert catastrophic climate change, a transformation in our use of energy* (Brown, 2008).

У комунікативному блоці, зверненому до уряду та співгромадян, Гордон Браун оперує лексикою з позитивною конотацією, зображаючи лейбористський уряд як Агоніста із тенденцією до руху: прикметник *progressive* (прогресивний), дієслово *cope with* (справлятися) та конструкція *make the most of* (максимально використати) вказують на активну позицію уряду, який впливає на людей-Антагоністів, позначених іменником *people*:

(72) *The challenge of these new times demands a truly progressive government to help people cope with the new risks and make the most of the new opportunities* (Brown, 2008).

У наведеному висловленні застосована більярдна модель, запропонована Л. Ленекером (Langacker, 2008, р. 309), яка демонструє як зміни діють на уряд, який у свою чергу впливає на людей. Тобто Агоніст з тенденцією до руху

позначений групою підмета *challenge of these new times* "виклик нових часів", діє на Антагоніста номінованого іменником *government*, який у сполученні з дієсловом *help* вказує на іншого Антагоніста з тенденцією до руху та діє на людей-Антагоністів з інерційною тенденцією до руху, які позначені іменником *people* у сполученні з дієсловом *cope* "впоратися".

У заключній частині комунікативного блоку адресованого уряду та співгромадянам риторичний пафос досягає свого апофеозу, коли автор звертається до аксіологічної риси, що репрезентована іменником *fairness* "справедливість":

(73) *And why do we always strive for fairness? We do it because fairness is in our DNA. It's who we are - and what we're for. It's why Labour exists. It's our first instinct, the soul of our party. It's why when things get tough, we get tougher. We stand up, we fight hard - for fairness. We don't give in, and we never will* (Brown, 2008).

Займенник *we* вказує на лейбористів-Агоністів з тенденцією до руху, позначеною дієсловами *strive for* "прагнути", зображаючи справедливість як кінцеву мету їх діяльності та пов'язуючи її з ДНК Лейбористської партії. Зрозуміло, що у цьому уривку аббревіатуру *DNA* вжито в метафоричному сенсі на позначення основ партії. Подібно до інших цінностей, які відстоюють британські прем'єр-міністри, справедливість, позначена іменником *fairness* "справедливість", зображена в передостанньому висловленні наведеного уривку як Антагоніст з тенденцією до спокою.

У висновках взаємодіють предметно-образний компонент позначений займенником *we* з ціннісними складниками, які репрезентовані єдністю і справедливістю:

(74) *This is our country, Britain. We are building it together; together we are making it greater; together we are building the fair society in this place and in this generation* (Brown, 2008).

У наведених висловленнях Лейбористська партія, яка позначена займенником *we*, представлена як Агоніст з тенденцією до руху, що позначений дієсловами *build* "будувати" і *make* "робити". Зв'язок цього предметно-

образного складника з єдністю підкреслюється трикратним повторенням прислівника *together* "разом", що створює враження про єдність як проміжний етап на шляху до більш важливої цінності, представлені справедливостю, позначеною словосполученням *fair society* "справедливе суспільство".

Таким чином, у промові Гордона Брауна актуалізовано концепт ДЕМОКРАТІЯ у бінарній моделі через взаємодію предметно-образних і ціннісних складників єдності й справедливості. Головними складниками предметно-образного рівня постають Лейбористська партія та уряд, які забезпечують задоволення потреб народу й спонукають його до життя в дусі єдності та справедливості. Єдність розглядається як проміжна цінність, що сприяє формуванню справедливого британського суспільства. Усе це зумовлює вживання відповідних мовних одиниць.

4.2.2. Взаємодія предметно-образних компонентів і ціннісного складника свободи. Поєднання предметно-образного та ціннісного складників свободи задіяно у промові Бориса Джонсона на з'їзді консервативної партії у 2020 році.

У цьому виступі, виголошеному у режимі онлайн (Johnson, 2020, e-ref), домінує предметно-образний компонент концепту ДЕМОКРАТІЯ, позначений іменником *government*, який в окремих блоках взаємодіє з ціннісним, що репрезентований свободою.

Указані складники концепту активовані в трьох комунікативних блоках: звернення до однопартійців; дискусія навколо глобальних проблем; обговорення плану дій.

У комунікативному блоці адресованому однопартійцям концепт ДЕМОКРАТІЯ втілюється через предметно-образні компоненти, які позначені займенником *I*, що вказує на прем'єр-міністра, іменником *government* та займенником *we*:

(75) *So I want to thank you all for zooming in, and I can tell you that your government is working night and day to repel this virus, and we will succeed, just as this country has seen off every alien invader for the last thousand years, and we will*

succeed by collective effort, by following the guidance and with the help of weekly and almost daily improvements in the medicine and the science (Johnson, 2020).

У наведеному уривку статус уряду та його керівника піднімається завдяки введенню предметно-образних складників, які позначені займенником *I*, іменником *government* та займенником *we*, як Агоністів з тенденцією до руху, на яку вказують присудки *want to thank* "хочу подякувати" та *can tell* "можу сказати", а також *is working night and day* "працює день і ніч" та *succeed* "досягти успіху" відповідно. Успіхи уряду підкреслюються шляхом зображення вірусу як Антагоніста із тенденцією до спокою, на який вказує дієслово *repel* "подолати", та через звернення до історичних та духовних важелів (*as this country has seen off every alien invader for the last thousand years*), єдність (*collective effort*), довіру до уряду (*following the guidance*), прогрес (*with the help of weekly and almost daily improvements in the medicine and the science*).

Комунікативний блок-дискусія щодо поточних проблем наголошує на їх вирішенні через поєднання предметно-образних компонентів концепту, позначених займенником *we* та іменником *government* з ціннісним, що позначений прикметником *free*:

(76) *We are resolving not to go back to 2019, but to do better: to reform our system of government, to renew our infrastructure; to spread opportunity more widely and fairly and to create the conditions for a dynamic recovery that is led not by the state but by free enterprise* (Johnson, 2020).

Займенник *we* зображає уряд як Агоніста із тенденцією до руху завдяки сполученню з фразою *resolving not to go back but to do better* "вирішивши не повертатися, а робити краще". Кабінет міністрів забезпечує інерційний рух низки Антагоністів: вони позначені одиницями *to reform our system of government* "реформувати нашу систему управління", *to renew our infrastructure* "відновити нашу інфраструктуру"; *to spread opportunity more widely and fairly* "поширити можливості" та *to create the conditions for ... free enterprise* "створити умови для ... вільного підприємництва". Останнє словосполучення вказує на вільне підприємництво як Антагоніста з тенденцією до руху, що визначає подальший розвиток держави.

Наступний абзац поєднує предметно-образний компонент, представлений урядом, з оцінним складником, позначеним іменником *liberty*:

(77) *This government has been forced by the pandemic into erosions of liberty that we deeply regret, and to an expansion of the role of the state – from lockdown enforcement to the many bail-outs and subsidies – that go against our instincts, but we accept them because there is simply no reasonable alternative* (Johnson, 2020).

У наведеному уривку Борис Джонсон непрямо визнає, що певні рішення уряду могли бути розцінені як такі, що суперечать цінностям демократії, зокрема свободі. Відповідно, іменник *government* зображає уряд як Агоніста з тенденцією до інерційного руху під впливом більш сильного Антагоніста, позначеного субстантивом *pandemic* "пандемія", та спрямованого проти свободи як слабкішого Антагоніста з тенденцією до спокою, позначеного словосполученням *erosions of liberty* "знищення свободи".

У комунікативному блоці про майбутнє концепт ДЕМОКРАТІЯ також втілюється через сильний уряд-Агоніста:

(78) *I can today announce that the UK government has decided to become the world leader in low cost clean power generation – cheaper than coal, cheaper than gas; and we believe that in ten years time offshore wind will be powering every home in the country, with our target rising from 30 gigawatts to 40 gigawatts* (Johnson, 2020).

У наведеному уривку уряд Великобританії, позначений групою підмета *the UK government*, постає як схильний до руху Агоніст, на що вказує присудок *decided* "вирішив" та додаток *world leader* "світовий лідер", а Антагоніст, що потребує інерційного руху, репрезентований сполученням *clean power generation* "виробництво чистої енергії".

Роль уряду підсилюється в наступному фрагменті комунікативного блоку про майбутнє дієсловами з семантикою руху:

(79) *That is the Britain we can build – in its way, and with all due respect to everywhere else, the greatest place on earth; indeed that is the country and the society we are in the process of building* (Johnson, 2020).

Наведений уривок підвищує статус уряду Великобританії, розкриваючи його роль у процесі побудови демократичної країни. Відповідно, займенник *we* вказує на уряд-Агоніста із тенденцією до руху, позначеною дієсловом *build* "будувати" та словосполученням *in the process of building* "у процесі побудови".

Таким чином, предметно-образний і ціннісний складники свободи задіяні в промові Бориса Джонсона, що була виголошена після року роботи на посту прем'єр-міністра. Слід зазначити, що запропонована бінарна модель здебільшого спирається на предметно-образний складник, який позначено іменником *government*, із залученням ціннісних складників в окремих абзацах задля апелювання до вільного підприємництва позначеного прикметником *free* і пандемічних обмежень свободи позначеної іменником *liberty*.

4.2.3. Взаємодія предметно-образних компонентів і утилітарно-ціннісного складника свободи. Взаємодію предметно-образних компонентів концепту ДЕМОКРАТІЯ, що позначені іменниками *government* і *people*, з ціннісними складниками відображеними одиницями *freedom* та *one nation* спостерігаємо у промові Бориса Джонсона на консервативному форумі у 2021 році. Утилітарно-ціннісний характер зазначених складників виявляється в тому, що вони пов'язані з вирішенням конкретних проблем спричинених пандемією, а не з загальними проблемами свободи та єдності. Вказані компоненти активуються у трьох комунікативних блоках, як-то: свобода; єдності нації; висновки.

У вступі, присвяченому свободі та перешкодам на шляху до неї Борис Джонсон акцентує увагу на ціннісному компоненті концепту ДЕМОКРАТІЯ, що репрезентований іменником *freedom*, поєднуючи його із предметно-образним складником позначеним займенником *I*, який ідентифікує власне прем'єр-міністра:

(80) *And as things stand, I can see absolutely nothing in the data to dissuade me from continuing along our roadmap to freedom, unlocking our economy and getting back to the life we love* (Johnson, 2021).

У наведеному уривку займенник *I* зображає прем'єр-міністра як Агоніста із тенденцією до руху, на що вказують конструкції *continuing along our roadmap to freedom* "продовжуючи наш шлях до свободи", *unlocking our economy and getting back to the life we love* "розблоковуючи нашу економіку та повертаючись до життя, яке ми любимо". Водночас іменник *freedom* актуалізує свободу від обмежень карантину як Антагоніста із тенденцією до руху, позначеного іменником *roadmap* з семантикою плану дій. Таким чином, досягнення свободи залежить від сильного Агоніста репрезентованого урядом, який очолює Борис Джонсон.

Комунікативний блок єдності нації як умови боротьби з наслідками пандемії поєднує предметно-образний компонент концепту ДЕМОКРАТІЯ позначений іменником *government* та інклюзивним займенником *we*, з означенням *One Nation*, що підкреслює важливість єдності нації задля вирішення проблем:

(81) *We're a One Nation Conservative government, and we continue in spite of the pandemic, to deliver on the promises we made in that great election of 2019. We have recruited more than 6000 of the 20,000 police, we're building the 40 new hospitals. We're recruiting the 50,000 more nurses, 10,600 now in the NHS this year, as opposed to last year* (Johnson, 2021).

У наведеному уривку уряд, позначений інклюзивним займенником *we* та іменником *government*, представлений як Агоніст, схильний до руху, низкою присудків, як перераховують його дії. На початку абзацу Високий статус кабінету міністрів актуалізовано сполученням *One Nation*, яке вказує на його єднання з народом та діяльності задля всієї нації.

У наступній частині комунікативного блоку єдності нації Борис Джонсон робить емпазу на перевагах регуляторних свобод для бізнесу, які є вкрай важливими для швидкого впровадження інновацій у Великобританії. Таким чином відбувається вербалізація ціннісного компоненту концепту ДЕМОКРАТІЯ, що позначений іменником *freedom* та предметно-образний складник позначеним займенником *we*:

(82) *And by the way, also, by harnessing all the advantages of our new regulatory freedom, it's by doing these things that we will turbo charge the innovation that I've seen happening right now across the UK (Johnson, 2021).*

Займенник *we* представляє в наведеному уривку уряд як Агоніста з тенденцією до руху, на що вказують група присудка *turbo charge* "швидко впровадити" та дієприкметникове сполучення *by harnessing* "використовуючи". Водночас словосполучення *regulatory freedom* позначає регуляторні свободи як Антагоніста також із тенденцією до руху, на що вказує конструкція *by harnessing all the advantages* "використовуючи всі переваги".

Останній комунікативний блок – висновки – базується лише на предметно-образному компоненті концепту ДЕМОКРАТІЯ, який позначений одиницями *Conservative*, що номінує Консервативну партію, *government* і *people*:

(83) *Let's remember that across the country, it is Conservatives, Conservative councils, Conservative councillors, That deliver better value for money and let's take our great One Nation message to the people, of a strong and dynamic Conservative government that fosters a vast and creative private sector and jab by jab, job by job, we will be on the road to national recovery (Johnson, 2021).*

Наведений уривок підкреслює силу та спроможність уряду консерваторів у забезпеченні всіх умов, що сприятимуть відновленню нації після пандемії. Іменник *Conservatives* та його похідні, а також субстантив *government* позначають Агоніста, схильного до руху, на що вказують прикметники *strong* та *dynamic*. У свою чергу іменник *people* репрезентує народ як Антагоніста із тенденцією до спокою, оскільки він підпорядковується сильному урядові.

Таким чином, виступ Бориса Джонсона на консервативному форумі у 2021 році спирається на бінарну модель, яка поєднує предметно-образний та утилітарно-ціннісний компоненти. Останній пов'язаний не лише з універсальними цінностями, радше зі станом суспільства в певних сферах діяльності після пандемії, що підкреслює роль уряду в єднанні країни. Статус кабінету міністрів позначеного іменником *government* упродовж усієї промови та іменником *Conservatives* у висновках, піднімається завдяки їх ролі

як Агоніста зі значною тенденцією до руху. Єдність партії та народу також зображена у комунікативному блоці, присвяченому єдності нації у боротьбі із проблемами, зокрема із наслідками пандемії.

4.2.4. Взаємодія предметно-образного і організаційно-ціннісного складників концепту задіяна у передвиборчій промові Девіда Кемерона (Cameron, 2010).

Прем'єр-міністр актуалізує предметно-образний компонент концепту ДЕМОКРАТІЯ одиницями *government* та *people*, поєднуючи їх із ціннісним складником, який позначений іменником *elections*, у трьох комунікативних блоках, як-то: вступ, звернення до народу; звернення до уряду; плани на майбутнє. Вибори пов'язані з організаційно-ціннісним складником концепту, тому що вони є засобом забезпечення демократії та воле вияву населення.

Вступ, який містить звернення до народу, базується на антитезі – протиставленні попереднього та майбутнього урядів. В уривку про попередників задіяні займенник *we*, іменники *government* та *people*, що активують предметно-образні складники концепту ДЕМОКРАТІЯ:

(84) *We don't have to put up with a Government that has racked up the debt, put up the taxes, harmed the thrifty, not looked after the vulnerable, treated people like fools, lied about its opponents* (Cameron, 2010a).

Займенник *we* позначає в наведеному уривку Консервативну партію як Агоніста із тенденцією до руху, на що вказує заперечний присудок *don't have to put up with* "не повинні миритися із". Наступний предметно-образний компонент, номінований одиницею *Government*, вказує на уряд-Антагоніста із тенденцією до руху, що спричиняє шкоду народу, на якій зосереджують увагу аудиторії сполучення дієслів з відповідними додатками: *racked up the debt, put up the taxes, harmed the thrifty, not looked after the vulnerable, treated people like fools, lied about*. У наведених словосполученнях одиниці *the thrifty* "ощадливий", *the vulnerable* "вразливий", *people* репрезентують народ як Антагоніста

із тенденцією до спокою у різних іпостасях, на які вказує семантика одиниць на позначення ощадливих і вразливих верств населення, а також ставлення до людей як до дурнів.

У частині вступу-антитези про майбутній уряд прем'єр-міністр застосовує одиниці *I, Government, we* та *us*:

(85) *I want a Government that acts in the national interest, we've had so much of partisan political interest under this Government. I want us to be different. I want a Government that makes us feel good about Britain again, all that we are, all that we've done, all that we can do in the future. That is the Government we should aspire to lead and be part of, a Government that's about hope and optimism and change in our country not the doom and the gloom and the depression of the Brown years, which we can tomorrow put behind us forever. We can start Friday with a new Government that deals with the difficult decisions but takes people with us (Cameron, 2010a).*

Позначений займенником *I* голова уряду постає на початку наведеного уривку як Агоніст з тенденцією до руху, на що вказує ужите тричі дієслово *want*. Відповідно, Антагоністами з тенденцією до інерційного руху постають уряд, що діє в національних інтересах (*a Government that acts in the national interest*), партія, позначена займенником *us* і також уряд, інерційний рух якого зумовлює зміни у його сприйнятті народом (*a Government that makes us feel good about Britain again*) і вирішує складні проблеми заради населення, зображеного як Антагоніст з тенденцією до інерційного руху (*a new Government that deals with the difficult decisions but takes people with us*).

Протиставлення уряду як Агоніста та Антагоніста посилюється за допомогою детермінативів: неозначеного й означеного артиклів, а також вказівного займенника. Неозначений артикль вказує на уряд-Антагоніст з інерційним рухом, який залежить від прем'єр-міністра (*I want a Government that acts*) та його партії (*a Government that's about hope and optimism and change in our country* та *start Friday with a new Government*). Вказівний займенник також вказує на уряд-Антагоніст, але із тенденцією до руху, адже він підпорядковує діяльність всіх інших сутностей, що включають партію та політичні інтереси

(*we've had so much of partisan political interest under this Government*). Означений артикль вказує на уряд-Агоніста, який постає центром партійної уваги (*That is the Government we should aspire to lead and be part of*).

Комунікативний блок, звернений до уряду, зосереджується на кабінеті-Агоністі з тенденцією до інерційного руху, що підпорядкований народіві-Антагоністові:

(86) *We can be a Government that always remembers we serve the people, we're the servants of the people we are never their masters and this if we are elected, we will never, ever forget (Cameron, 2010a).*

Схильність уряду-Агоніста, що позначений займенником *we* та неозначеною формою *a Government*, до інерційного руху передається дієсловом *serve* "служити" та іменником *servants* "слуги":

Комунікативний блок, звернений до майбутнього, складається з двох абзаців. Перший єднає консерваторів з народом, а другий містить звернення до майбутніх виборців.

Займенник *we* об'єднує в першому абзаці уряд Девіда Кемерона з народом, тобто два складники предметно-образного рівня концепту ДЕМОКРАТІЯ:

(87) *We need change tomorrow because if we don't we've got five more years of Gordon Brown. We need change tomorrow because if we don't get change we're stuck with more of the same. We need change tomorrow to get our economy moving, to mend our broken society, to clean up our messy politics. So let's tell everyone in our country what do we need tomorrow, change. That's what we need.*

Whether you've been a Lib Dem voter or a Labour voter or a Green voter – if you care about the environment, if you want action to improve your quality of life, if you care about civil liberties, if you care about people power, if you want a clean break from the past – vote Conservative (Cameron, 2010a).

У першому абзаці наведеного уривку інклюзивний займенник *we* об'єднує Девіда Кемерона з народом, тобто вживається замість одиниць *people* і *government*. Вказана єдність постає як Агоніст з тенденцією до руху, позначеною модальним дієсловом *need*, а Антагоніст зі схильністю до подальшого

переміщення позначений іменником *change*, який вживається тричі. В останньому випадку цей субстантив уживаний у сполученні з обставинами мети, які вказують на необхідність приведення в рух економіки (*to get our economy moving*), удосконалення суспільства (*to mend our broken society*) та очищення політики (*to clean up our messy politics*).

У другому абзаці, який адресований майбутньому, предметно-образний компонент концепту позначений займенником *you* та іменником *voter* зображає виборців як Агоніста із тенденцією до руху дієсловами *care about* "дбати" та *want* "хотіти". Водночас Антагоністом постає Консервативна партія, яка позначена іменником *Conservative* та наділена тенденцією до руху іменником *change* ужитим в попередньому абзаці.

Отже, предметно-образний і виборчий складники концепту ДЕМОКРАТІЯ взаємодіють у передвиборчій промові Девіда Камерона, що є доречним до тематику виступу. Складники предметно-образного рівня концепту позначені одиницями *government* та *people*, інклюзивним займенником *we*, який використовується для об'єднання народу з урядом, та займенник *you*, який адресований виборцям. Особливо частотним є вживанням дейктика *we*, який дозволяє не тільки поставити на один щабель, але й ототожнити уряд і британський народ, тим самим навіюючи думку, що прихід до влади партії консерваторів є власне втіленням демократії. Займенники *we* та *I* зображають консерваторів і прем'єра здебільшого у русі. Репрезентація кабінету міністрів супроводжується вживанням детермінативів, як-то: неозначений артикль, який вказує на уряд-Антагоніст з інерційним рухом залежним від прем'єр-міністра та його партії; вказівний займенник, що також вказує на уряд-Антагоніст, який підпорядковує діяльність всіх інших сутностей, що включають партію та політичні інтереси; означений артикль, який робить уряд-Агоніст центром уваги. Активність різних складників предметно-образного рівня відтворена лексемами з семантикою зміни (*change*) та сили (*power*). У комунікативному блоці, що містить плани на майбутнє, ціннісний рівень позначений мовними одиницями *elections* "вибори" та *liberties* "свободи".

4.3. Тринарні моделі втілення концепту ДЕМОКРАТІЯ в промовах британських прем'єр-міністрів

Тринарні моделі вербалізації концепту ДЕМОКРАТІЯ в промовах британських прем'єр-міністрів передбачають позначення складників усіх трьох рівнів, а саме: предметно-образного, поняттєвого та ціннісного.

Моделі промов цієї групи утворюють дві підгрупи: з домінуванням одного із складників і більш-менш рівномірної репрезентації всіх рівнів. Відповідно, існують моделі з домінуванням одного з рівнів та моделі з однаковою репрезентацією всіх рівнів у тринарній послідовній моделі. Крім того, задіяна модель домінування локально-утилітарних свобод, яка є ускладненим варіантом зазначених бінарних моделей.

4.3.1. Домінування локальних свобод спостерігається в тринарній моделі промови Девіда Камерона на конференції Консервативної партії (Cameron, 2010b), попри те, що у ній утілені всі компоненти концепту ДЕМОКРАТІЯ.

Крім вступу, присвяченого перемозі Камерона на виборах а отже безпосередньо пов'язаного із предметно-образним складником концепту, решта комунікативних блоків промови присвячена підтемам, що стосуються ціннісних компонентів концепту ДЕМОКРАТІЯ, як-то: права людей та справедливість; звернення до військ в Афганістані; права місцевих груп; управління країною.

У промові на з'їзді Консервативної партії концепт ДЕМОКРАТІЯ вербалізується мовними одиницями, що номінують складники двох рівнів: предметно-образного (*voters, our voting system, government*), та ціннісного одиницями *fairness* та *freedom*. Водночас поняттєвий складник експлікується іменником *democracy* лише один раз за весь виступ у комунікативному блоці про Афганістан: *we are not in Afghanistan to build a perfect democracy*. У наведеному висловленні на особливу увагу заслуговує вживання неозначеного артикля у словосполученні *a perfect democracy*. Цей граматичний елемент

вказує на демократію як бажане, пов'язуючи її з далекою периферією концепту водночас зображаючи її як Антагоніста з тенденцією до інерційного руху, який тут не реалізується, на що вказує заперечення *not*.

Промова починається зі звернення до предметно-образного складника концепту ДЕМОКРАТІЯ одиницями *people, you, voters* та *parliament*:

(88) *The British people. You have given us a chance and we will work flat out to prove worthy of that chance, the voters left us a hung parliament and they wanted us to respond responsibly* (Cameron, 2010b).

У наведеному уривку домінує британський народ: словосполучення *the British people*, водночас займенник *you* та група підмета *the voters* зображають його як Агоніста із тенденцією до руху, активованою групою присудка *have given a chance* "надали шанс", а словосполучення *a hung parliament* вказує на парламент як на Антагоніста з недостатнім інерційним рухом. Водночас Консервативна партія займає підпорядковану позицію: вона зображена займенником *us* після дієслова *give* як Антагоніст із тенденцією до руху та як Агоніст з тенденцією до інерційного руху займенником *we* у сполученні з групою присудка *work flat out to prove worthy of that chance*, де іменник *that chance* вказує на шанс, який наданий виборцями.

Звертаючись до ціннісного компоненту концепту ДЕМОКРАТІЯ, позначеного словосполученням *voting system*, Камерон говорить про виборчу систему Великобританії в цілому та представляє її як Агоніста схильного до руху, що відображено словосполученням *to change our voting system* "змінити виборчу систему":

(89) *Next May, there'll be a referendum on electoral reform. I don't want to change our voting system any more than you do. But let's not waste time trying to wreck the bill – let's just get out there and win the vote* (Cameron, 2010b).

У наведеному уривку займенник *I* ідентифікує прем'єр-міністра як Агоніста із тенденцією до спокою, на що вказує заперечення *don't* у складі групи присудка *want to change*, а додаток *our voting system* позначає Антагоніста з тенденцією до спокою, що зумовлено позамовними знаннями про незмінність цієї системи.

У комунікативному блоці адресованому правам людей та справедливості, які складають ціннісні аспекти демократії, Камерон репрезентує народ як сильного Агоніста, вживаючи одиниці *to give power* "надавати владу", *to give control* "надавати контроль", для підсилення значущості предметно-образного компонента концепту. Прем'єр-міністр об'єднує уряд країни, що належить до предметно-образного складника концепту ДЕМОКРАТІЯ, із більш абстрактними компонентами, що становлять його периферію, тобто належать до ціннісного складника словосполученнями *fairness means giving people what they deserve* "справедливість означає давати людям те, на що вони заслуговують":

(90) *A government that believes in people, that trust people, that knows its ultimate role is not to take from people but to give, to give power, to give control. Fairness means giving people what they deserve – and what people deserve can depend on how they behave* (Cameron, 2010b).

Апелюючи до різних суспільних груп, у комунікативному блоці адресованому народу Великобританії, мовець також звертається до одиниць на позначення концепту ДЕМОКРАТІЯ, що утворюють його ціннісний компонент, вживаючи іменники *people* "народ" та *power* "влада" у сполученні із одиницею *government* на позначення предметно-образного складника концепту:

(91) *We are the radicals now, breaking apart the old system with a massive transfer for power, from the state to citizens, politicians to people, government to society* (Cameron, 2010b).

У наведеному уривку, займенник *we* вказує на уряд, очолюваний Кемероном, зображаючи його як Агоніста із тенденцією до руху, на що вказує означення *breaking apart the old system* "руйнувати стару систему" та обставина *with a transfer of power* "передача влади". В свою чергу Антагоніста із тенденцією до спокою позначають одиниці *old system, state, politicians, government*. Зазначені одиниці є ознакою попереднього уряду – застарілого, недостатньо демократичного на відміну від нового.

Сполучуваність іменників *freedom* та *powers* на позначення Агоніста з одиницями, що іменують різні групи британського суспільства – *local councils*

"місцеві ради", *neighborhoods* "околиці", *local people* "місцеві люди" – демонструє один із основних аспектів демократії – свободу та владу народу, тенденція до руху якого представлена прикметником *more* "більше":

(92) *More freedom for local councils, more power for neighborhoods, new powers to you, more freedom for you to be out on the streets, policing the way you know best – and in a way local people support* (Cameron, 2010b).

Таким чином, на конференції Консервативної партії британський прем'єр-міністр вербалізує концепт ДЕМОКРАТІЯ мовними одиницями, що активують предметно-образні складники, пов'язуючи його із роллю виборців і підтримкою уряду. Мовець поступово рухається до периферії концепту, тобто його ціннісного компонента, що виявляється у вживанні одиниць на позначення локальної свободи. Лише один раз за весь виступ зустрічаємо звернення до поняттєвого складника концепту ДЕМОКРАТІЯ у комунікативному блоці адресованому британським військам у Афганістані. Тобто, Кемерон пов'язує демократію із народом та урядом, а не з абстрактною ідеєю.

4.3.2. Домінування ціннісних складників спостерігаємо у тринарній моделі промови Терези Мей щодо Брекзиту (May, 2016a), точніше у її трьох комунікативних блоках, як-то: вступ, присвячений суверенітету Великобританії; звернення до партії; висновки щодо майбутнього референдуму.

У вступі, присвяченому суверенітету країни, Тереза Мей звертається до двох складників предметно-образного рівня, а саме: до політиків, позначених іменником *politicians* і до народу, номінованого субстантивом *public*:

(93) *The need for politicians to be accountable to the public – remains one of the great challenges of this century* (May, 2016a).

Наведений уривок встановлює кореляцію між абстрактною потребою позначеною іменником *need*, Агоністами-політиками ідентифікованими іменником *politicians*, тобто схильними до спокою, адже вони мало звітують виборцям, та народом номінований іменником *public*, що постає як Антагоніст зі схильністю до руху, яка позначена інфінітивом *to be accountable to* "бути підзвітними комусь".

Комунікативний блок звернень до партії спирається на безпосередній зв'язок предметно-образного складника концепту ДЕМОКРАТІЯ з ціннісними компонентами безпеки, процвітання та суверенітету:

(94) *Whether to Leave or Remain – is about how we maximise Britain's security, prosperity and influence in the world, and how we maximise our sovereignty: that is, the control we have over our own affairs in future* (May, 2016a).

У наведеному прикладі займенник *we* зображає прем'єр-міністра разом з партією як Агоніста з тенденцією до руху, позначеного двократним повторенням дієслова *maximize* "збільшувати", а ціннісні складники, які номіновані одиницями *security*, *prosperity*, *sovereignty*, постають Антагоністами з тенденцією до інерційного руху підпорядкованого державі.

Наступні цінності, до яких звертається прем'єр-міністр, включають права людини, що розглядаються у взаємозв'язку з трьома складниками концепту:

(95) *I can already hear certain people saying this means I'm against human rights. But human rights were not invented in 1950, when the Convention was drafted, or in 1998, when it was incorporated into our law through the Human Rights Act. This is Great Britain – the country of Magna Carta, Parliamentary democracy and the fairest courts in the world. We can protect human rights ourselves in a way that doesn't jeopardise national security or bind the hands of Parliament* (May, 2016a).

У першому висловленні наведеного уривку прем'єрка, яка позначена займенником *I*, постає як Агоніст з різноспрямованими тенденціями до руху позначений дієсловом *hear* та предикатом *against*, який вказує на права людей, які номіновані словосполученням *human rights*, як Антагоніста з тенденцією до спокою. Водночас у наступних висловленнях статус прав людини підвищується: вони підпорядковуються Великій хартії вольностей (*Magna Carta*), що заклала основи демократії в Британії, британській демократії позначеній іменником *democracy* та найсправедливішим судам у світі (*the fairest courts*). Аналізований уривок завершується сполучення інклюзивного займенника *we* з дієсловом *protect*, які представляють однопартійців

як Агоністів з тенденцією до руху, який спрямований на захист прав людини (*human rights*), на що вказують дієслова із запереченням *doesn't jeopardise or bind* "не несе загрози та не обмежує".

У завершальній частині комунікативного блоку, відведеного Консервативній партії та уряду, концепт ДЕМОКРАТІЯ втілюється через поєднання одиниць *Parliament* та *people*, що вказують на предметно-образні складники, з одиницями на позначення ціннісних компонентів концепту (*sovereign, freedom*):

(96) *Yet Parliament remains sovereign: if it voted to leave the EU, we would do so. But unless and until the European Communities Act is repealed, Parliament has accepted that it can only act within the limits set by the European treaties and the judgments of the Court of Justice. The freedom to decide whether to remain a member of the EU or to leave will therefore always be in the hands of Parliament and the British people (May, 2016a).*

У двох перших висловленнях іменник *Parliament* у сполученні з дієсловами *remain* "залишатися" та *accept* "приймати" відповідно вказує на Агоніста із тенденцією до спокою, поєднуючись із ціннісним компонентом, позначеним прикметником *sovereign* "суверенний". Водночас словосполучення *the European treaties and the judgments of the Court of Justice* представляє Антагоніста із тенденцією до руху, який підпорядковує парламент, на що вказує словосполучення *set limits* "встановлювати обмеження". У третьому висловленні в ролі Агоніста із тенденцією до руху постає свобода, що позначена як ціннісна сутність іменником *freedom*, а її специфіка відображена дієсловом *decide* "вирішувати". Предметно-образний компонент концепту, позначений одиницями *Parliament* і *the British people*, представляє Антагоніста із тенденцією до руху, оскільки свобода вибору залежить саме від парламенту і народу, на що вказує словосполучення *be in the hands*.

У висновках, що стосуються майбутнього референдуму, Тереза Мей апелює до предметно-образного складника концепту ДЕМОКРАТІЯ, вживаючи займенник *I*, іменник *people*, одиниці *members of the public* та *members of the Conservative Party*:

(97) *But I know what a difficult decision this is going to be for a lot of people. Because of the discussions, I've had with members of the public – and members of the Conservative Party – up and down the country. And because I myself have already gone through the process of carefully weighing up what is in Britain's interests, now and in the future, before making my decision. Ultimately, this is a judgement for us all, and it's right that people should take their time and listen to all the arguments* (May, 2016a).

У наведеному уривку займенник *I* позначає прем'єр-міністра як Агоніста з тенденцією до руху, про що свідчить характеристика її дій дієсловом *know* та іменником *discussions*, які вказують на отримання інформації з перших рук. Водночас іменник *people* та одиниці *members of the public* та *members of the Conservative Party* зображають маси як Антагоніста із тенденцією до руху, оскільки їм треба буде прийняти складні рішення (*difficult decision*). Зміст цього абзацу узагальнюється останнім реченням, у якому займенникова група *for us all* зображає населення країни як Антагоніста з тенденцією до руху, позначеного іменником *judgement*, а субстантив *people* зображає націю як Агоніста із тенденцією до руху, позначеною групами присудка *should take their time* та *listen to all the arguments*.

Отже, задля обґрунтування важливості Брекзиту Тереза Мей зосереджується на ціннісних складниках концепту, демонструючи їх вплив на предметно-образні компоненти. Прем'єрка звертається до народу – носія демократії, який представлений як Агоніст, схильний до руху, а потім до партії, що має виконувати волю громадян, а тому також зображена як активний Агоніст. Ціннісний компонент концепту, пов'язаний з впровадженням Брекзиту, позначений мовними одиницями *human rights, sovereign, justice, freedom*. На цьому тлі поняттєвий аспект концепту активований лише один раз у кульмінаційній частині промови під час звернення до витоків британської парламентської демократії.

4.3.3. Домінування поняттєвого складника в композиційній функції в тринарній моделі спостерігаємо в промові Терези Мей про результати проведеного референдуму щодо виходу Великобританії зі складу ЄС на з'їзді Консервативної партії (May, 2016b).

Предметно-образні складники позначені одиницями *people* та *government*. Ціннісні компоненти іменуються одиницями на позначення виборів (*elections*), рівності (*equality*) та свободи (*freedom*). Поняттєвий складник позначений іменником *democracy*, ужитим у композиційній функції для ідентифікації вступу та висновків.

Концепт ДЕМОКРАТІЯ активується в чотирьох комунікативних блоках, а саме: вступ, присвячений референдуму; звернення до уряду; користь єднання британської нації; висновки щодо результатів референдуму щодо Брекзиту.

Специфіка вступу полягає в тому, що він починається з одиниць *referendum* та *vote*, які позначають ціннісні складники концепту ДЕМОКРАТІЯ, після чого відбувається перехід до предметно-образного складника позначеного іменником *people*:

(98) *But Brexit should not just prompt us to think about our new relationship with the European Union. It should make us think about our role in the wider world. It should make us think of Global Britain, a country with the self-confidence and the freedom to look beyond the continent of Europe and to the economic and diplomatic opportunities of the wider world. Because we know that the referendum was not just a vote to withdraw from the EU, but to call for a change in the way our country works – and the people for whom it works – forever* (May, 2016b).

Іменник *referendum* репрезентує референдум як Агоніста з тенденцією до руху, на що вказує його сполучення з дієсловами *withdraw* "виходити" та *call for*, а останнього з іменником *change*. У свою чергу, іменник *people* зображає народ як Антагоніста з тенденцією до спокою, про що свідчить діяльність на його благо всього державного апарату.

Кульмінація вступу позначена іменником *democracy*, який відсилає до поняттєвого складника, щоб показати його домінування над предметно-образним, позначеним займенником *everyone*:

(99) *Our democracy should work for everyone, but if you have been trying to say things need to change for years and your complaints fall on deaf ears, it doesn't feel like it is working for you. And if we believe in the good that government can do, it's important for people to trust us to deliver the change they need* (May, 2016b).

У наведеному уривку поняттєвий складник концепту, позначений одиницею *democracy*, постає в ролі Агоніста із тенденцією до руху, на що вказує присудок *should work*, який позначає розвиток демократії, а неозначений займенник *everyone* ідентифікує народ як Антагоніста з тенденцією до спокою, оскільки його скарги залишаються непочутими. На це вказує фразеологізм *fall on deaf ears*, підкреслюючи не стільки проблеми демократії, радше недоліки попередніх урядів. У завершальному висловленні вступу іменник *government* у сполученні з модальним дієсловом *can* позначає уряд Терези Мей як Агоніста із тенденцією до руху, спрямованого на суспільне благо, важливість якого підкреслена висуненням субстантивованого прикметника *good*. У другій частині цитованого речення суб'єктно-предикатна структура *it's important* зображає людей, які позначені іменником *people*, як Антагоніста із тенденцією до руху, що також підкріплюється дієсловами *trust* "довіряти" та *need* "потребувати".

На відміну від вступу комунікативний блок адресований уряду, у якому йдеться про план змін у британському суспільстві, який передбачає боротьбу із несправедливістю, починається з анти-ціннісного складника та поступово переходить до предметно-образних компонентів. Анти-ціннісний складник позначений одиницями *unfairness* "несправедливість", *injustice* "беззаконня" з негативною конотацією, про що свідчать префікс *un-* і *in-*, а предметно-образні компоненти – іменниками *government*, *people*, *communities*, *markets*, словосполученням *individual people* і займенником *we*:

(100) *It is a plan to tackle the unfairness and injustice that divides us, so that we may build a new united Britain, rooted in the centre ground. A plan that will mean government stepping up. It is time to remember the good that government can do. Time for a new approach that says while government does not have all the answers,*

government can and should be a force for good; that the state exists to provide what individual people, communities and markets cannot; and that we should employ the power of government for the good of the people (May, 2016b).

У наведеному уривку іменник *plan* позначає Агоніста з тенденцією до руху, на який вказують інфінітив *to tackle* та підрядне речення *that will mean government stepping up*. У складі останнього іменник *government* позначає Антагоніста з тенденцією до інерційного руху, передбаченого пропонованим планом. Водночас іменники *unfairness* "несправедливість" і *injustice* "беззаконня" активують Антагоністів з тенденцією до протилежного руху, позначеного заперечними префіксами та присудком *divide*. Друга частина наведеного уривку, що починається з речення *It is time to remember the good that government can do*, розкриває погляди прем'єр-міністра на роль уряду й держави. Кабінет міністрів як Агоніст з тенденцією до спокою, позначений підрядним реченням *government does not have all the answers* протиставлений урядові як Агоністові з тенденцією до руху, позначеного підрядним реченням *government can and should be a force for good*.

В останньому підрядному реченні аналізованого уривку (*that we should employ the power of government for the good of the people*) інклюзивний займенник *we* позначає Агоніста з потенційною тенденцією до руху, на що вказує присудок *should employ*, іменник *government* позначає Антагоніста зі схильністю до руху, що підкреслюють іменники *power* і *good*, а іменник *people* вказує на Антагоніста з тенденцією до інерційного руху.

Комунікативний блок про єдність британського народу акцентує ціннісні компоненти концепту ДЕМОКРАТІЯ одиницею *fairness*, знову поєднуючи їх із предметно-образним складником, позначеним займенником *we*, який вказує на націю:

(101) *An economy that works for everyone. It is about restoring fairness – something that must be at the heart of everything we do. Supporting those who do the right thing, who make a contribution* (May, 2016b).

У наведеному висловленні іменник *fairness* зображає чесність, тобто ціннісний компонент, як Антагоніста з тенденцією до інерційного руху, на що вказує дієприкметник *restoring* "відновлення" і залежного від рухомого Агоніста, позначеного сполученням інклюзивного займенника *we* з дієсловом *do*.

У продовженні комунікативного блоку про єдність британців концепт ДЕМОКРАТІЯ вербалізується через активацію ціннісного компонента іменником *freedom* та прикметником *free*:

(102) *I want to involve free trade, in goods and services. I want to give British companies the maximum freedom to trade with and operate within the Single Market* (May, 2016b).

У двох висловленнях наведеного уривка займенник *I* у сполученні з дієсловом *want* підвищує статус прем'єр-міністра як Агоніста із тенденцією до руху. Натомість співвідносна з ціннісним рівнем вільна торгівля, яка позначена словосполученням *free trade* та іменником *freedom*, представлена як Антагоніст із тенденцією до інерційного руху, позначеного дієсловами *involve* "залучати" та *give* "давати". Ступінь її вияву передається означенням *maximum*. Таким чином, Тереза Мей гарантує максимум свободи британцям, залученим у сферу торгівлі.

У висновки знову відбувається звернення до поняттєвого компоненту концепту ДЕМОКРАТІЯ позначеного іменником *democracy* задля підсумку дій, що спрямовані на поширення демократії. Це відбувається завдяки ефективному управлінню країною урядом, який складає предметно-образний компонент аналізованого концепту:

(103) *A democracy that works for everyone. This is a bold plan to bring Britain together. To build a new united Britain, rooted in the centre ground. That is what government's about: action. It is about doing something, not being someone* (May, 2016b).

У наведеному уривку поняттєвий складник концепту, який позначений іменником *democracy*, набуває ролі Агоніста із тенденцією до руху, на що вказує присудок *work*, водночас населення, яке позначене займенником *everyone*,

зображене як Антагоніст із тенденцією до спокою. У більш широкому плані цей Антагоніст, із тенденцією до інерційного руху, на який вказують дієслова *bring* та *build*, позначений топонімами *Britain* та *a new united Britain*, що метонімічно позначають населення країни.

Таким чином, концепт ДЕМОКРАТІЯ у виступі прем'єр-міністра Великої Британії Терези Мей на з'їзді консервативної партії представлений через комплексну модель. При цьому поняттєвий компонент, що позначений іменником *democracy*, виконує композиційну функцію вводячи вступ і висновки. Одиниці *people* та *government*, що номінують предметно-образний компонент концепту, у взаємодії з дієсловами *support*, *can*, *should work*, та *call for* акцентують необхідність втілення в життя результатів проведеного референдуму щодо виходу Великобританії з ЄС. В свою чергу оцінні компоненти, які позначені одиницями *free*, *fairness* та *freedom*, представлені лише в комунікативному блоці про єдність британського народу в поєднанні із предметно-образним складником.

4.3.4 Домінування предметно-образних складників відзначаємо у тринарній моделі промови Терези Мей на з'їзді Консервативної партії (2018).

У цій промові предметно-образні компоненти концепту ДЕМОКРАТІЯ позначені іменниками *people*, ужитим 65 разів, *government*, задіяним 23 рази, та інклюзивним займенником *we*, який виявлений 216 разів в усьому виступі. Водночас поняттєвий компонент досліджуваного концепту, позначений іменником *democracy*, активується у виступі лише три рази. Ціннісний компонент єдності позначений одиницями *together* та *common*, а чесність номінується прикметником *fair* один раз за весь виступ у негативній формі, таким чином, наголошуючи на відсутності достатнього рівня справедливості.

Зазначені мовні одиниці ужиті у трьох комунікативних блоках виступу, а саме: у комунікативному блоці, присвяченому сторіччю від дня завершення першої світової війни "*No limit to what we can achieve*"; у комунікативному блоці про політичне становище та відповідну стратегію розвитку; у комунікативному блоці з нагоди проведеного референдуму; у заключній частині.

Комунікативний блок, що називається *No limit to what we can achieve* "досягненням немає меж", ділиться на дві частини: привітання та пошанування героїв війни.

Складники всіх трьох рівнів концепту поєднуються у частині привітання з нагоди ювілею закінчення першої світової війни завдяки вживанню іменника *women*, що позначає предметно-образний компонент, субстантива *democracy*, що номінує поняттєвий компонент, одиниці *stood together*, що вказує на єдність, та прикметника *fairer*, що актуалізує прагнення британського суспільства до справедливості:

(104) *That the women who made munitions, kept the buses and trains running, served as firefighters and police officers, should have a voice in our democracy. That a country, which stood together in solidarity, with people of every class sharing the danger, should become a fairer place (May, 2018b).*

Два наведених речення спираються на антитезу, яка протиставляє Агоніста й Антагоніста з тенденціями до руху та спокою відповідно. У першому реченні Агоніст з тенденцією до руху – це жінки, позначені іменником *women*. Під час війни жінки відзначалися значною активністю, яка у промові актуалізована групами присудка *made munitions* "виготовляли військові зброям", *kept the buses and trains running* "забезпечували рух автобусів та поїздів", *served as firefighters and police officers* "працювали пожежниками та поліцейськими". У другому реченні в ролі Агоніста постає ціла країна та народ, позначені одиницями *country i people*. Їхня тенденція до руху передається конструкціями *stood together i sharing the danger*. Водночас другий складник антитези представлений демократією в цілому і ціннісним компонентом справедливості. Таким чином, на демократію як Антагоніста з тенденцією до спокою вказує модальне дієслово *should*, що у складі груп присудка *should have a voice* та *should become a fairer place* імплікує брак відповідних цінностей у Британії. Їхня недостатність додатково підкреслюється прикметником *fair* у вищому ступені порівняння.

У частині у комунікативного блоку, присвяченій пам'яті про героїчну стійкість британського народу у війні, предметно-образні компоненти, позначені

іменниками *Britain* і *people*, поєднуються з двома іншими складниками, а саме: ціннісним, який апелює до рівних прав між усіма, що позначений групою *every person* "кожна людина", *no matter their gender* "незалежно від статі", *no matter their class* "незалежно від соціального класу", *has an equal voice* "має однакове право голосу", і поняттєвим, який актуалізований субстантивом *democracy*:

(105) *Twice in a century, Britain came together to beat the odds and build a better future. A stronger democracy in the Mother of Parliaments – where every person, no matter their gender, no matter their class, has an equal voice* (May, 2018b).

Когнітивно-риторична модель, задіяна в наведеному уривку, має переконати слухача в непохитності національного духу британського народу, який нині міцно стоїть на засадах демократії. У першому реченні наведеного уривку іменник *Britain* у сполученні з дієсловом *come together* "об'єднатися" і дієслівним словосполученням *build a better future* "побудувати краще майбутнє" репрезентують британців як Агоніста, який прагне більш демократичного майбутнього. Агоніст протиставлений всіляким негараздам, які позначені словосполученням *to beat the odds* "подолати труднощі" і є співвідносним з Антагоністом з тенденцією до спокою. Результат цього прогресу репрезентований двома Агоністами з тенденцією до руху: сильнішою демократією, на поступ якої в складі словосполучення *a stronger democracy* вказує прикметник *strong* у вищому ступені порівняння, і рівністю всіх громадян, незалежно від статі і суспільного класу. На тенденцію до руху вказує заперечення *no matter*, яке в складі сполучень *no matter their gender* та *no matter their class* зображає усунення перешкод для свободи окремих суспільних груп.

У частині привітання героїв війни прем'єр-міністр наголошує на важливості збереження національної єдності та пам'ятати про людей, які захищали країну у воєнні часи. Мовець апелює до слухачів 11 разів займенником *we*, у такий спосіб підтверджуючи єдність мовця з народом Великобританії:

(106) *We must recapture that spirit of common purpose. Because the lesson of that remarkable generation is clear: if we come together, there is no limit to what we can achieve* (May, 2018b).

У наведеному уривку займенник *we* зображає учасників зібрання як Агоніста з тенденцією до інерційного переміщення, який актуалізовано за допомогою модального дієслова *must* від мети-Антагоніста з тенденцією до об'єднувального руху, позначеного словосполученням *common purpose*. Ця ідея продовжується у підрядному реченні *if we come together*, яке репрезентує аудиторію разом із прем'єркою як Антагоніста з тенденцією до об'єднувального руху, результатом діяльності якого є значний розвиток країни, на що вказують конструкції *no limit* "немає меж" та *can achieve* "можуть досягти".

У комунікативному блоці, присвяченому аналізу політичної ситуації в країні та вибору майбутньої стратегії розвитку, предметно-образні складники аналізованого концепту актуалізуються іменниками *party*, *people* та *government*, наділяючись ролями Агоніста й Антагоніста, схильними до руху. Проаналізуємо окремі уривки цього блоку промови:

(107) *A party that believes in the good that government can do, but knows government will never have all the answers (May, 2018b).*

У наведеному сурядному реченні іменник *party* позначає Агоніста з тенденцією до руху, на яку вказує присудок *believes in the good* "вірить у краще", в той час як іменник *government* іменує Антагоніста зі схильністю до спокою, адже заперечення у виразі *never have all the answers* "ніколи не матиме всіх відповідей" вказує на обмеженість дій уряду.

(108) *But my job as Prime Minister is to do what I believe to be in the national interest. And that means two things. First, honouring the result of the referendum. MPs asked the British people to take this decision. We put our faith in their judgement. They have put their faith in us to deliver. I will not let them down (May, 2018b).*

У цьому сурядному реченні наведеного уривка іменник *people* позначає Агоніста із тенденцією до руху, на що вказує конструкція *take this decision* "зробити вибір". Відповідно, уряд, зображений у стані спокою, черпає свою силу у народі, представленого в ракурсі активності, що свідчить про готовність людей розвивати демократичні цінності британського суспільства.

Наведений нижче уривок цього комунікативного блоку переважно апелює до предметно-образних компонентів концепту ДЕМОКРАТІЯ, актуалізованих іменниками *government* і *country*:

(109) *To champion decency in our politics, to be the moderate, patriotic government this country needs to be a party not for the few, not even for the many, but for everyone who works hard and plays by the rules. And it's a moment of opportunity for our country* (May, 2018b).

Отже, уряд, позначений іменником *government*, представлений як Агоніст, схильний до руху. Це підтверджується конструкцією *to champion decency in our politics, to be the moderate, patriotic* "щоб відстоювати порядність у політиці, щоб бути помірними та патріотичними". Водночас нація, позначена іменником *country*, постає Антагоністом із тенденцією до спокою, що передається дієсловом *need*, яке акцентує потреби суспільства.

У комунікативному блоці з нагоди проведеного референдуму предметно-образні компоненти, позначені іменниками *government* і *people*, поєднуються із поняттєвим компонентом, позначеним іменником *democracy* та похідним дієприслівником *democratically*:

(110) *And with control of our borders, we can do something that no British government has been able to do in decades – restore full and complete control of who comes into this country to the democratically elected representatives of the British people.*

Think for a moment what it would do to faith in our democracy if – having asked the people of this country to take this decision – politicians tried to overturn it (May, 2018b).

У першому реченні наведеного уривку іменник *government* у сполученні з дієсловом *do* «робити» і дієслівним словосполученням *restore full and complete control* «відновити цілковитий контроль» репрезентують уряд як Агоніста, який прагне демократичного процесу виборів представників уряду, на що вказує дієприкметниковий зворот *democratically elected representatives*. Водночас народ, позначений іменником *people*, зображений як Антагоніст із тенденцією

до спокою. У другому реченні іменник *democracy* позначає Агоніста з тенденцією до руху, на яку вказує присудок *believes in the good* "вірить з краще", водночас іменник *people* номінує Антагоніста зі схильністю до спокою, адже присудок *to take this decision* "прийняти це рішення" вказує на активну позицію народу, якому політики не мають перечити.

Заключна частина промови апелює до ціннісного компоненту єдності, який відображений словом *together*, вжитим тричі у наведеному уривку:

(111) *When we come together there is no limit to what we can achieve. Ours is a great country. Our future is in our hands. Together, let's seize it. Together, let's build a better Britain* (May, 2018b).

Дейктичні елементи *we*, *our*, *ours* у поєднанні із *together* є емфазою, що вказує на непохитну єдність уряду з народом та приналежність народу до побудови кращого майбутнього Британії. Зазначена єдність є Агоністом із тенденцією до руху, що актуалізується дієсловами *come*, *achieve*, *seize* та *build*.

4.3.5. Тринарна послідовна модель задіяна у промові Бориса Джонсона у ролі новообраного прем'єр-міністра Великобританії (Johnson, 2019).

Борис Джонсон активує поняттєвий складник концепту упродовж трьох комунікативних блоків, як-то: звернення до песимістів; звернення до народу Великобританії; обговорення планів уряду.

У комунікативному блоці, адресованому песимістам, які позначені іменником *pessimists*, діючий прем'єр-міністр безпосередньо вказує на поняттєвий складник концепту ДЕМОКРАТІЯ іменником *democracy* та похідними одиницями:

(112) (...) *there are pessimists at home and abroad who think that after three years of indecision, that this country has become a prisoner to the old arguments of 2016 and that in this home of democracy we are incapable of honouring a basic democratic mandate* (Johnson, 2019).

Наведений уривок змальовує настрій людей, які вважають, що демократія у Великобританії не працює, і тому народ не може повноцінно користуватися

своїми правами. Відповідно, іменник *pessimists* позначає Агоніста з тенденцією до спокою, на що вказує іменник *prisoner*. У свою чергу Антагоністом з тенденцією до руху, ідентифікованого прикметником *old*, постають старі суперечки, позначені словосполученням *to the old arguments of 2016*. Інша силодинамічна опозиція представлена займенником *we*, який вказує на країну-Агоніста з тенденцією до спокою, позначеного предикативом *incapable*, та додатком *democratic mandate*, що вказує на референдум-Антагоніста з тенденцією до руху. Окремо, відповідно до свого статусу, актуалізується поняттєвий складник концепту, позначений метафоричним виразом *in this home of democracy*, що вказує на Великобританію.

У наступному абзаці поняттєвий складник концепту, позначений одиницею *democracy*, представлений як Антагоніст з тенденцією до інерційного руху, підпорядкованого новому уряду:

(113) *The people who bet against Britain are going to lose their shirts, because we are going to restore trust in our democracy and we are going to fulfil the repeated promises of Parliament to the people and come out of the EU on October 31, no ifs or buts* (Johnson, 2019).

Хоча початок наведеного абзацу спирається на протиставлення песимістів (*the people who bet against Britain are going to lose their shirts*) та новообраного парламенту (*we are going to restore trust in our democracy*) весь уривок вибудовує демократичну ієрархію, яка підпорядкована нації, позначеній в кінці уривку. Спочатку песимісти зображені як Агоністи з тенденцією до руху, коли вони виступають проти Британії, та виявляють схильність до спокою, коли охарактеризовані фразеологізмом *to lose their shirts*. Натомість Агоністом постає парламент, позначений в наступному висловленні займенником *we* і актуалізований таким, що є схильний до руху присудком *are going to restore*. Відповідно, демократія, позначена іменником *democracy*, постає як Антагоніст з тенденцією до інерційного руху під впливом парламенту. Водночас наступне речення *we are going to fulfil the repeated promises of Parliament to the people* зображає парламент, позначений займенником *we* як Агоніста з тенденцією до інерційного руху під впливом Антагоніста, який представлений народом.

Комунікативний блок, адресований народу Великобританії, актуалізує предметно-образні складники концепту ДЕМОКРАТІЯ займенником *we*, іменниками *politicians* та *people*:

(114) *Because if there is one point we politicians need to remember, it is that the people are our bosses* (Johnson, 2019).

У наведеному уривку займенник *we* виокремлює лише політиків, корелюючи з іменником *politicians* і зображаючи їх як Агоніста з тенденцією до інерційного руху, на що вказує присудок *need to remember*. Водночас наступне речення зображає людей як Агоніста з тенденцією до руху, а займенник *our* позиціонує політиків як Агоніста з тенденцією до інерційного руху під впливом населення.

Кульмінаційний абзац комунікативного блоку, зверненого до народу Великобританії, ідентифікує всі три складники концепту ДЕМОКРАТІЯ:

(115) *Everyone knows the values that flag represents. It stands for freedom and free speech and habeas corpus and the rule of law, and above all it stands for democracy* (Johnson, 2019).

У наведеному фрагменті займенник *everyone* представляє населення як Агоніста із тенденцією до інерційного руху, адже його дії підпорядковані суспільним знанням про прапор, який відповідно постає як Антагоніст зі схильністю до руху, адже визначає суспільні цінності, позначені одиницями *freedom, free speech, habeas corpus, rule of law*, і загальне ставлення до демократії, означеної іменником *democracy*.

Комунікативний блок про плани на майбутнє акцентує роль уряду щодо забезпечення головного права населення на існування:

(116) (...) *I can assure you that under this government you will get the absolute certainty of the rights to live and remain* (Johnson, 2019).

У наведеному уривку прем'єр-міністр, ідентифікований займенником *I*, та уряд, позначений іменником *government*, постають у ролі Агоніста з тенденцією до руху, позначеного дієсловом *assure*, та прийменником *under* відповідно, а Антагоністом, схильним до інерційного руху, зображений народ, позначений займенником *you*, адже саме йому буде забезпечено право на існування (*rights to live and remain*).

Висновки промови щодо майбутнього зосереджені на ціннісному компоненті концепту, актуалізованому прикметником *free*, що взаємодіє із одиницями на позначення суспільних благ:

(117) *So let us begin work now to create free ports that will drive growth and thousands of high-skilled jobs in left-behind areas. And yes, let's start now on those free trade deals - because it is free trade that has done more than anything else to lift billions out of poverty* (Johnson, 2019).

Наведений уривок містить заклик суспільства до дії, де позначається низка Антагоністів з тенденцією до інерційного руху, актуалізованих одиницями *work, free ports, free trade deals, free trade*. Саме вони сприятимуть досягненню країною значних результатів, що позначені підрядними реченнями.

Таким чином, послідовна модель втілення концепту демократія складається із трьох блоків, а саме: протиставлення предметно-образного і поняттєвого складників одиницями *people* та *democracy*; кульмінаційного, що синтезує складники всіх трьох рівнів, які ідентифіковані одиницями *everyone, freedom, free, democracy*; ціннісного, який переважно зосереджений на вільній діяльності країни, здебільшого в сфері торгівлі, що відображено прикметником *free*. Обрання такої моделі може бути зумовлене тим, що Борис Джонсон вперше говорить як прем'єр-міністр Великобританії, тому метою його першої промови є повна та всебічна активація концепту ДЕМОКРАТІЯ.

Висновки до розділу 4

На відміну від американського політичного дискурсу, який розглядає демократію як соціально значущий елемент американської ментальності, у британському політичному дискурсі концепт ДЕМОКРАТІЯ актуалізується через твердження, що власне Великобританія є втіленням демократії та її цінностей. У промовах спостерігається домінування утилітарної демократії, тобто її використання для вирішення практичних потреб.

Виокремлено одинарну, бінарні та тринарні моделі вербалізації концепту ДЕМОКРАТІЯ у найбільш репрезентативних промовах Гордона Брауна, Девіда Кемерона, Терези Мей та Бориса Джонсона.

У промовах британських прем'єр-міністрів, побудованих за одинарною моделлю, домінують предметно-образні складниками концепту ДЕМОКРАТІЯ, позначені одиницями *I* "прем'єр-міністр", *Her Majesty The Queen* "Королева", *government* "уряд", *country* "країна" та *people* "народ". У цій демократичній ієрархії роль Агоніста (від тенденції до інерційного руху до схильності до активної діяльності) відводиться власне прем'єр-міністру. Антагоністами постають Королева, яка має тенденцію до руху; країна та народ – зі схильністю до руху, інерційного руху та спокою залежно від намірів Агоніста та ситуації, у якій він діє; та уряд – з тенденцією до інерційного руху під впливом усіх інших складників предметно-образного рівня зазначеної моделі вербалізації концепту ДЕМОКРАТІЯ.

На відміну від одинарної моделі, яка будується на активації складників одного рівня, бінарні моделі передбачають взаємодію складників двох рівнів: предметно-образного та ціннісного. На предметно-образному рівні номінативні одиниці зазвичай позначають мовця (прем'єр-міністра), уряд, народ, єднають мовця та аудиторію. На аксіологічному рівні номінативні одиниці позначають два різновиди цінностей: універсальні та утилітарні.

У промовах британських політичних лідерів бінарні моделі втілення концепту ДЕМОКРАТІЯ передбачають взаємодію предметно-образного рівня концепту з такими ціннісними складниками: єдності і справедливості; свободи; утилітарно-ціннісним складником свободи; організаційно-ціннісними складниками.

Вербальне втілення предметно-образного рівня відбувається через використання відповідних іменників та займенників: *I* "прем'єр-міністр", *we*, *party* "партія", *we/us government*, *it* "уряд", *people* "народ". Водночас, аксіологічний компонент досліджуваних моделей змінюється залежно від мети промови. Ціннісний складник єдності й справедливості вербалізований лексичними одиницями *fairness*, *fair society*, *together*; ціннісний складник

свободи – *free, liberty*; утилітарно-ціннісний складник свободи актуалізований іменником *freedom*; організаційно-ціннісний складник концепту ДЕМОКРАТІЯ позначений іменниками *elections* та *liberties*. Хоча іменник *liberty* не дуже поширений в британському варіанті англійської мови, він використовується у наведених промовах, що свідчить про взаємовплив британського та американського політичного дискурсу.

Тринарним моделям вербалізації концепту ДЕМОКРАТІЯ в промовах британських прем'єр-міністрів притаманна активація складників трьох рівнів: предметно-образного, що у різних промовах вербалізується одиницями *people, you, voters, government, parliament, politicians, public*; поняттєвого, що експлікується іменником *democracy*; та ціннісного (залежно від моделі). Тринарні моделі, як і у промовах американських президентів, поділяються на два різновиди: домінувальні, з переважанням одного з рівнів, та гармонійні, з однаковою репрезентацією всіх рівнів.

У тринарних моделях виявлено домінування локальних свобод, що виявляється у вживанні одиниць на позначення локальної свободи *freedom*; ціннісних складників, номінованих одиницями *security, prosperity, sovereignty, human rights, sovereign, justice, freedom*; поняттєвого складника, позначеного іменником *democracy*, який у проаналізованих промовах виконує композиційну функцію, вводячи вступ та висновки; та предметно-образних складників, актуалізованих одиницями *we, Britain, party, people, government*.

Гармонійна тринарна модель втілення концепту ДЕМОКРАТІЯ складається із трьох блоків: протиставлення предметно-образного і поняттєвого складників, вербалізованих одиницями *people* і *democracy* відповідно; кульмінаційного – синтезу складників всіх трьох рівнів, які ідентифіковані одиницями *everyone, freedom, free, democracy*; та ціннісного, що переважно актуалізований словосполученнями з прикметником *free: free ports, free trade deals, free trade*. Усі три зазначені блоки рівномірно репрезентовані у промовах, що дозволяє мовцю у повній мірі розкрити зміст концепту.

Основні результати, отримані у четвертому розділі, висвітлено у таких роботах авторки: Ликіна, 2018а, 2019b, 2020а, 2020с, 2021b.

ЗАГАЛЬНІ ВИСНОВКИ

У дослідженні встановлено поширені моделі вербалізації концепту ДЕМОКРАТІЯ у промовах американських президентів та британських прем'єр-міністрів, а також виокремлено спільні й відмінні риси втілення досліджуваного концепту в політичному дискурсі США та Великобританії.

Концепт як елемент свідомості людини, який включає не тільки описово-класифікаційні, але й образно-емпіричні характеристики, у пропонованій роботі розглядається у двох ракурсах: системно-мовному через аналіз дефініцій іменника *democracy* концепту ДЕМОКРАТІЯ та відбір його складників, а також лінгвокогнітивному, при його інтерпретації як фрагмента картини світу. У нашому дослідженні було виокремлено предметно-образний, поняттєвий та ціннісний рівні концепту ДЕМОКРАТІЯ. Поняттєвий рівень пов'язаний зі знаковою фіксацією концепту, тобто зберігається у пам'яті індивіда у вербальній формі і відтворюється в дискурсі безпосередньо. Поняттєвий компонент досліджуваного концепту позначений найбільш загальним іменником англійської мови *democracy* "демократія". Предметно-образний рівень розуміємо як цілісне узагальнене уявлення індивіда про об'єкт, що асоціюється з яким-небудь предметом, подією, якістю тощо. Предметно-образний рівень концепту ДЕМОКРАТІЯ, пов'язаний з сенсомоторним досвідом, позначається одиницями *people* "народ" та *government* "уряд", з якими мовна особистість взаємодіє у своїй повсякденній практичній діяльності. Ціннісний рівень концепту виявляється в існуванні в його структурі інформації про зв'язок з найбільш важливими феноменами суспільної свідомості для індивіда й усієї мовної спільноти. Ціннісний складник концепту ДЕМОКРАТІЯ охоплює одиниці на позначення аспектів притаманних демократичному суспільству: *equality* "рівність", *human rights* "права людей", *freedom / liberty* "свобода", *unity* "єдність", *peace* "мир", *sovereignty* "суверенітет", *prosperity* "процвітання".

Перераховані рівні враховано під час встановлення способів вербалізації концепту ДЕМОКРАТІЯ в англomовному політичному дискурсі, який

розглядаємо як сукупність концептуально-вербальних структур, задіяних у процесі регулювання суспільних відносин.

Для визначення специфічних моделей вербалізації концепту ДЕМОКРАТІЯ та для встановлення взаємодії силових сутностей задіано теорію силової динаміки. Вона співвідносить компоненти концепту ДЕМОКРАТІЯ через залучення понять Агоніста, тобто фокальної сили, і протиставленого йому Антагоніста. Домінування одного з них пояснюється через приписування їм тенденцій до руху або спокою.

Однією із спільних рис промов американських і британських політичних лідерів є нечасте залучення одинарної моделі вербалізації концепту ДЕМОКРАТІЯ. Одинарна модель активує його предметно-образний рівень. Проте американський президент в одинарній моделі побічно імплікує ціннісний компонент через дейктик *we* на позначення єдності та завдяки іменнику *freedom* на позначення свободи.

У промовах британських політичних лідерів бінарні моделі втілення концепту ДЕМОКРАТІЯ передбачають взаємодію предметно-образного рівня концепту з ціннісними складниками єдності і справедливості; свободи; утилітарно-ціннісним складником свободи, який відображає практичне ставлення до демократії, а саме звернення до її цінностей заради вирішення нагальних питань; організаційно-ціннісними складниками. Натомість, у промовах американських президентів бінарні моделі вербалізації концепту ДЕМОКРАТІЯ спираються на взаємодію предметно-образного складника з ціннісним, позначеним лексичними одиницями *freedom / liberty, free, fairness, fair*, або поняттєвим (*democracy*).

Виявлено, що найбільш характерною у втіленні концепту ДЕМОКРАТІЯ для політиків обох країн є тринарна модель, що поєднує всі три рівні концепту. Проте у тринарних моделях американські президенти демонструють домінування ціннісного рівня концепту, предаставленого свободою, а британські прем'єр-міністри загалом репрезентують гармонійну модель втілення всіх трьох складників концепту. Особливу роль у тринарних моделях промов американських

президентів відіграє поняттєвий складник, який може виконувати композиційну, сугестивну або міжнародну роль залежно від призначення виступу. Натомість у промовах британських прем'єр-міністрів, побудованих за тринарними моделями, поняттєвий компонент виконує лише композиційну роль, а домінує ціннісний складник.

Перспективи дослідження вбачаємо у встановленні способів вербалізації концепту ДЕМОКРАТІЯ та його складників у промовах інших англомовних політиків.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

- Акимова, О. В. (2006). Типы профессионального дискурса. В К. Галиуллин, Г. Николаев (Ред.), *III Международные Бодуэновские чтения: И. А. Бодуэн де Куртене и современные проблемы теоретического и прикладного языкознания*. Казань, 25-26 мая (Т. 1, сс. 36-38). Казань: Издательство Казанского университета.
- Алексієвець, О. (2012). Історія та сучасність політичної лінгвістики. *Україна – Європа – Світ : міжнародний збірник наукових праць Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка*, 9, 248–255.
- Алефіренко, Н. Ф. (2003). *Проблеми вербалізації концепту: Теоретичне дослідження*. Волгоград: Зміна.
- Алефиренко, Н. Ф. (2005). Когнитивно-лингвистические механизмы семиозиса. *Лингвистические дискуссии: юбилеен сб. в чест на 70-г на проф. д.ф.н. Стефана Димитрова: научни трздове. Серия: Филология*, 41 (1), 185-192. Взято из <http://dspace.bsu.edu.ru/handle/123456789/452>
- Алефиренко, Н. Ф. (2006). Когнитивная семантика: Миф или реальность? *Вестник Томского государственного педагогического университета. Серия: Гуманитарные науки (Филология)*, 5(56), 43-48.
- Андрейчук, Н. І. (2012). Інтерпретанта як людський чинник мовного семіозису. *Мовознавство*, 3, 65-74.
- Андрейчук, Н. І. (2019). Аспекти лінгвосеміотики на сучасному етапі. *Вісник Львівського університету. Серія філологічна*, 70, 309-322.
- Антіпова, О. П. (2016). Лінгвофілософські засади сучасного релігійного дискурсу. *Вісник Національного авіаційного університет. Серія: Філософія. Культурологія*, 2(24), 36-39.
- Арістотель. (2000). *Політика* (Пер. з давньогр. та передм. О. Кислюка). Київ: Основи.

- Арутюнова, Н. Д. (1988). *Типы языковых значений: Оценка. Событие. Факт.* Москва: Наука.
- Арутюнова, Н. Д. (2002). Дискурс. Речь. В В. Н. Ярцева (Гл. ред.), *Лингвистический энциклопедический словарь* (сс. 136-137). Москва: Большая российская энциклопедия.
- Арутюнова, Н. Д. (2008). *Язык и мир человека.* Москва: Языки русской культуры.
- Аскольдов, С. А. (1997). Концепт и слово. В В. П. Нерознак (Ред.), *Русская словесность: От теории словесности к структуре текста : Антология* (сс. 267-279). Москва: Academia.
- Бабкин, А. М. (2009). *Русская фразеология.* Москва: Книжный дом "Либроком".
- Бабушкин, А. П. (1997). *Типы концептов в лексико-фразеологической семантике языка, их личностная и национальная специфика* (Докторская диссертация). Воронежский государственный университет, Воронеж, Российская Федерация.
- Бабушкин, А. П. (2005). Типы языковых знаков в семиотическом аспекте. *Вопросы когнитивной лингвистики*, 2, 5-13.
- Баранов, А. Н. (1997). Политический дискурс: прощание с ритуалом. *Человек*, 6, 108-118.
- Барт, Р. (1983). *Нулевая степень письма.* Москва: Наука.
- Бацевич, Ф. С. (2004). *Основи комунікативної лінгвістики.* Київ: Академія.
- Безугла, Л. Р. (2012). Лінгвістична прагматика та дискурсивний аналіз. *Studia Philologica*, 1, 95-100.
- Белл, Р. Т. (1980). *Социолінгвістика: Цели, методы и проблемы.* Москва: Международные отношения.
- Беляевская, Е. Г. (1987). *Семантика слова.* Москва: Высшая школа.
- Біленко, Т. І. (2003). *Феномен слова в українських реаліях (філософський аспект)* [монографія]. Київ: Знання України.
- Бобырева, Е. В. (2007). *Религиозный дискурс: ценности, жанры, языковые характеристики* [монография]. Волгоград: Перемена.

- Болдырев, Н. Н. (2000). *Когнитивная семантика: Курс лекций по английской филологии*. Тамбов: Издательство Тамбовского университета.
- Будаев, Э. В. (2009). Когнитивная метафора и политический дискурс: методологические вариации. В М. Ю. Олешков (Отв. Ред.), *Дискурс, концепт, жанр* [коллективная монография] (с. 86-124). Нижний Тагил: НТГСПА.
- Бурбело, В. Б. (2002). Сучасні концепції дискурсу та лінгвопрагматичні засади дискурсології. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Серія: Іноземна філологія*, 32-33, 79-84.
- Бурцев, В. А. (2008а). К определению религиозного дискурса. В *Русский язык: история и современность: сборник научных трудов. К 80-летию профессора В. В. Щеулина* (с. 162-172). Липецк – Елец.
- Бурцев, В. А. (2008b). Символ веры как дискурсивный текст. В *Собор: альманах религиоведения* (Вып. 7, сс. 377-391). Елец: Елецкий государственный университет им. И. А. Бунина.
- Бурцев, В. А. (2012). *Дискурс русской православной проповеди: способы производства высказываний* (Автореферат докторской диссертации). Елецкий государственный университет имени И. А. Бунина, Елец, Российская Федерация.
- Бутова, І. С. (2009). Політичний дискурс як об'єкт лінгвістичних досліджень. *Вісник Львівського університету. Серія: Іноземні мови*, 16, 232-238.
- Вандишев, В. М. (2003). *Риторика: экскурс в историю вчень і понять*. Київ: Кондор.
- Виноградова, С. М., & Силин, И. С. (2018). *Риторика*. Москва: Юрайт.
- Вашрова, Н. (2019). Методологічні особливості дослідження релігійного дискурсу. *Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Серія: Соціологічні дослідження сучасного суспільства: методологія, теорія, методи*, 153, 29-33.
- Вдовиченко, Н. В. (2015). *Вербалізація морально-етичних концептів в українській мовній картині світу* (Автореферат кандидатської дисертації). Одеський національний університет імені І. І. Мечникова, Одеса, Україна.

- Вежбицкая, А. (2001). *Понимание культур через посредство ключевых слов*. Москва: Языки славянской культуры.
- Вишневецька, Г. Б. (2012). Співвідношення концепту і суміжних понять. *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Серія 10: Проблеми граматики і лексикології української мови*, 9, 9-14.
- Вільчинська, Т. П. (2008). *Концептуалізація сакрального в українській поетичній мові XVII-XVIII ст.* [монографія]. Тернопіль: Джура.
- Вільчинська, Т. П. (2013). Політичний дискурс: основні напрями дослідження. *Вісник Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв*, 3, 198-201.
- Вільчинська, Т. П. (2014). Лінгвоконцептологія як нова наукова дисципліна поліпарадигмального типу. *Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету. Серія: Мовознавство*, II(24), 65-69.
- Войтко, Т. В. (2019). Підходи до встановлення типології професійного дискурсу. *Вчені записки Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського. Серія: Філологія. Соціальні комунікації*, 30(69)(3), 73-77.
- Водак, Р. (2006). Взаимосвязь "Дискурс-общество": когнитивный подход к критическому дискурс-анализу. *Современная политическая лингвистика*, 21, 123-136.
- Воркачев, С. Г. (2003). Концепт как "зонтиковый термин". *Язык, сознание, коммуникация*, 24, 5-12. Москва.
- Воробьева, О. П. (1993). *Текстовые категории и фактор адресата*. Киев: Вища школа.
- Воробйова, Т. С, Шевандіна Л. С. (1992). Синтаксична структура діалогічного різностилевого дискурсу. В К. Я. Кусько, Т. О. Богорад, П. Г. Єрченко (Ред.), *Проблеми лінгвістики тексту та лінгвометодики*. Тези доповідей міжнародної науково-методичної конференції викладачів іноземних мов вузів (11-12 червня 1992 р.) (сс.165-167). Львів: ЛДУ ім. І.Франка.

- Габидуллина, А. Р. (2009). *Учебно-педагогический дискурс: категориальная структура и жанровое своеобразие* (Докторская диссертация). Институт языкознания им. А. А. Потебни НАН Украины, Киев, Украина.
- Гнезділова, Я. В. (2018). Персуазивна vs маніпулятивна функції мета комунікації. *Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка. Філологічні науки*, 1(87), 63-68.
- Гнезділова, Я. В. (2021). *Когнітивно-дискурсивні моделі англомовної маніпулятивної метакомунікації* (Автореферат докторської дисертації). Київський національний лінгвістичний університет, Київ, Україна.
- Головатий, М. Ф. (2011). *Демократія: історія, теорія, практика*. Київ: Персонал.
- Голубовська, І. О. (2004). *Етнічні особливості мовних картин світу*. Київ: Логос.
- Гонтаренко, Н. М. (2019). *Лінгвокогнітивне моделювання семантики дієслів просторового переміщення людини в сучасній англійській мові* (Автореферат кандидатської дисертації). Львівський національний університет імені Івана Франка, Львів, Україна.
- Горина, Е. В. (2011). Президентская риторика Барака Обамы. *Вісник Харківського національного університету. Серія: Романо-германська філологія. Методика викладання іноземних мов*, 973(68), 24-29.
- Горіна, О. В. *Когнітивно-комунікативні характеристики американського електорального дискурсу* (Автореферат кандидатської дисертації). Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна, Харків, Україна.
- Горіна, Ж. Д., & Олійник, О. В. (2020). Мовні засоби маніпулятивного впливу в дискурсі соціальних мереж. *Молодий вчений*, 9.1(85.1), 22-26. DOI: <https://doi.org/10.32839/2304-5809/2020-85.1-5>
- Горчакова, В. Г. (2007). *Прикладная имиджелогия*. Москва: Академический проект.
- Греймас, А. Ж., & Курте, Ж. (2012). *Семиотика. Объяснительный словарь теории языка*. Москва: Academia.

- Гришкова, Н. В. (2009). Концепт як мовно-культурний феномен. *Наукові записки [Національного університету "Острозька академія"]*. Серія : Філологічна, 11, 187-193.
- Дейк, Т. А. ван. (1989). *Язык, познание, коммуникация*. Москва: Прогресс.
- Демьянков, В. З. (2003). Интерпретация политического дискурса в СМИ. В М. Н. Володина (Отв. ред.), *Язык СМИ как объект междисциплинарного исследования* (сс. 116-133). Москва: МГУ им. М. В. Ломоносова.
- Демьянков, В. З. (2006). *Морфологическая интерпретация текста и ее моделирование*. Москва: Издательство МГУ им. М. В. Ломоносова.
- Жаботинская, С. А. (2004). Концептуальный анализ языка: фреймовые сети. *Мова : науково-теоретичний часопис з мовознавства*, 9, 81-92.
- Жихарева, О. О. (2018). *Екопоетика англомовного біблійного дискурсу: концепти, образи, нарації*. Київ: Видавничий центр Київського національного лінгвістичного університету.
- Жинкин, Н. И. (1998). *Язык – речь – творчество: исследования по семиотике, психолінгвистике, поэтике*. Москва: Лабиринт.
- Загнітко А. П. (2007). Сучасний політичний газетний дискурс: риторика і синтаксис. *Донецький вісник Наукового товариства ім. Т. Г. Шевченка*, 16, 5-19.
- Загнітко, А. П. (2008). *Основи дискурсології* [науково-навчальне видання]. Донецьк: Донецький національний університет.
- Загнітко, А. П. (2014). *Сучасна лінгвістика: погляди та оцінки* [науково-аналітичне видання]. Донецьк: Донецький національний університет.
- Залевская, А. А. (2005). Концепт как достояние индивида. В *Залевская А. А. Психолінгвистические исследования. Слово. Текст* [Избранные труды] (сс. 234-244). Москва: Гнозис.
- Звегинцев, В. А. (2001). *Предложение и его отношение к языку и речи*. Москва: Эдиториал УРСС.
- Зильберт, А. Б. (2001). *Спортивный дискурс: точки пересечения с другими дискурсами. Проблемы интертекстуальности. Язык, сознание, коммуникация*. Москва: МАКС Пресс.

- Зозуля, Є. В., Туренко, О. С., & Іванов, І. В. (2018). *Історія вчень про державу і право*. Херсон: Олді-Плюс.
- Ишмуратов, А. Т. (1994). *Логико-когнитивный анализ онтологии дискурса*. В Б. А. Парахонский (Отв. ред.), *Рациональность и семиотика дискурса* (сс. 170-173). Киев: Наукова думка.
- Ищенко, Ю. А. (1994). *Мышление как толерантный дискурс*. В Б. А. Парахонский (Отв. ред.), *Рациональность и семиотика дискурса* (сс. 239-251). Киев: Наукова думка.
- Ільченко, О. М. (2002). *Етикет англомовного наукового дискурсу* [монографія]. Київ: ІВЦ "Політехніка".
- Ізотова, Н. П. (2018). *Ігрова стилістика романів Дж. М. Кутзее: лінгвопоетологічні студії* [монографія]. Київ: Видавничий центр Київського національного лінгвістичного університету.
- Кадлубович, Т. (2013). Співвідношення понять політичного дискурсу та політичної комунікації. *Вісник Національної академії державного управління. Політологія і право*, 11, 192-199.
- Какзанова, Е. М. (2011). *Лингвокогнитивные и культурологические особенности научного дискурса: на материале математических и медицинских терминов-эпонимов* (Докторская диссертация). Российская Академия наук Институт языкознания, Москва, Российская Федерация.
- Каліщук, Д. М. (2007). До проблеми типології дискурсу. *Дискурсознавство. Текстологія*, 4, 50-52.
- Каліщук, Д. М. (2017). Когнітивно-дискурсивні маркери концептуальних стилів президентів США Джоржа Буша мол. і Барака Обама. *Науковий вісник Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки. Серія : Філологічні науки. Мовознавство*, 3(352), 26-31.
- Канфора, Л. (2012). *Демократия. История одной идеологии* (пер. с ит. Миролюбовой, А.). Санкт-Петербург: Александрия.
- Карасик, В. И. (2000). О типах дискурса. В В. И. Карасик, Г. Г. Слышкин (Ред.), *Языковая личность: институциональный и персональный дискурс* (сс. 5-20). Волгоград: Перемена.

- Карасик, В. И. (2002). *Языковой круг: личность, концепты, дискурс* [монография]. Волгоград: Перемена.
- Карасик, В. И. (2005). *Иная ментальность*. Москва: Гнозис.
- Карасик, В. И., Слышкин Г. Г. (2001). Лингвокультурный концепт как единица исследования. В И. А. Стернин (Ред.), *Методологические проблемы когнитивной лингвистики: сб. науч. тр (сс. 75-80)*. Воронеж: Воронежский государственный университет.
- Караулов, Ю. Н. (2010). *Русский язык и языковая личность*. Москва: ЛКИ.
- Касьян, Н. Ф. (1983). *Консенсус в современных международных отношениях: Международно-правовые вопросы*. Москва: Международные отношения.
- Кашкин, В. Б. (2004). *Дискурс*. Воронеж: Издательство Воронежского государственного университета.
- Кибрик, А. А. (2015). Когнитивный анализ дискурса: локальная структура. В А. А. Кибрик & А. Д. Кошелев (Сост.), *Язык и мысль: Современная когнитивная лингвистика* (сс. 595-634). Москва: Языки славянской культуры.
- Кикоть, В. (2013). Суть підтексту і суміжних понять, релевантних для перекладу. *Вісник Черкаського університету*, 5, 12-35.
- Кислицына, Н. Н., & Новикова, Е. А. (2017). Спортивный дискурс в системе институциональных видов дискурса. *Актуальные проблемы филологии и педагогической лингвистики*, 2, 28-35.
- Клюев, Е. В. (1999). *Риторика: Инвестиция. Диспозиция. Элокуция*. Москва: "Издательство ПРИОР".
- Кобрина, Н. А. (2000). Когнитивная лингвистика: истоки становления и перспективы развития. В *Когнитивная семантика*. Материалы 2-й международной школы-семинара (Ч. 2, сс. 170-175). Тамбов: Издательство Тамбовского государственного университета.
- Ковальова, О. (2020). Політичний дискурс: сучасні лінгвістичні інтерпретації. *Актуальні питання гуманітарних наук : міжвузівський збірник наукових праць молодих вчених Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка*, 27(2), 101-107

- Кожина, М. Н. (2002). *Речеведение и функциональная стилистика: вопросы теории*. Пермь: Издательство Пермского государственного университета.
- Колеснікова, І. (2014). Професійний дискурс: класифікаційна матриця. *Наукові записки (Тернопільський національний педагогічний університет)*. Серія: *Мовознавство: зб. наук. Праць*, 1, 91-93.
- Колток, Л. Б. (2017). Реалізація педагогічного дискурсу у професійній підготовці студентів вищого навчального закладу. *Молодий вчений*, 4.3(44.3), 102-105.
- Комарова, З. И. (2012). *Методология, метод, методика и технология научных исследований в лингвистике* [учебное пособие]. Екатеринбург: Издательство УрФУ.
- Кондратенко, Н., Стрій, Л., & Билінська, О., (2019). *Лінгвопрагматика політичного дискурсу: типологія мовленнєвих жанрів*. Одеса: Астропринт.
- Кондратьева, О. Н. (2011). Вопросы лингвоконцептологии. *Политическая лингвистика*, 3(37), 269-271.
- Константинова, А. А. (2010). Современный американский политический дискурс: паремии в риторике Барака Обамы. *Вестник Томского государственного университета*, 331, 7-13.
- Кормич, А. І. (2009). *Історія вчень про державу і право* [навч. посібник]. Київ: Правова єдність.
- Корольов, І. Р. (2011). Типологія дискурсу в сучасній лінгвістиці. *Компаративні дослідження слов'янських мов і літератур. Пам'яті академіка Леоніда Булаховського*, 15, 109-119.
- Косериу, Е. (1977). Современное положение в лингвистике. *Известия АН СССР. Серия литературы и языка*, 6, 69-84.
- Косьянова, О. Г. (2013). Мова політики та політичний дискурс як взаємозалежні категорії. *Англістика та американістика*, 10, 20-23.
- Косьянова, О. Г. (2015). Шляхи дослідження ключових концептів в англomовному політичному дискурсі. *Вісник Дніпропетровського університету. Серія Мовознавство*, 21(3), 63-67.

- Кох, В. А. (1978). Предварительный набросок дискурсивного анализа семантического типа. В Т. М. Николаева (Сост.), *Новое в зарубежной лингвистике. VIII: Лингвистика текста* (с. 149-171). Москва: Прогресс.
- Кочерган, М. П. (2006). *Вступ до мовознавства*. Київ: Академія.
- Кочерган, М. П. (2010). *Загальне мовознавство*. Київ: Академія.
- Кравець, Л. В. (2004а). Риторика як класична основа системи освіти європейських народів. *Рідні джерела*, 4, 12-18.
- Кравець, Л. (2004b). Явище підтексту та засоби його вираження в художньому творі. *Українська мова і література в школі*, 1, 58-61.
- Кравченко, В. Л. (2005). Роль метафори персоніфікації у представленні концепту Європа (на матеріалі англomовного євроінтеграційного дискурсу). *Вісник Київського національного лінгвістичного університету. Серія : Філологія*, 8(1), 99-105.
- Кравченко, Н. К. (2017). *Дискурс и дискурс-анализ: краткая энциклопедия*. Киев: Интерсервис.
- Красных, В. В. (2003). *"Свой" среди "чужих": миф или реальность?* Москва: ИТДГК "Гнозис".
- Кубрякова, Е. С. (1996). Концепт. Концептуализация. В Е. С. Кубрякова, В. З. Демьянков, Ю. Г. Панкрац, Л. Г. Лузина (Сост.), *Краткий словарь когнитивных терминов* (с. 90-94). Москва: Филологический факультет МГУ.
- Кубрякова, Е. С. (2004). *Язык и знание*. Москва: Языки славянской культуры.
- Кубрякова, Е. С. (2012). *В поисках сущности языка : Когнитивные исследования*. Москва: Знак.
- Кубрякова, Е. С., & Александрова, О. В. (1997). Виды пространств текста и дискурса. В Е. С. Кубрякова (Ред.), *Категоризация мира: пространство и время*. Материалы научной конференции (с. 15-26). Москва: Диалог–МГУ.
- Кубрякова, Е. С., Демьянков, В. З., Панкрац, Ю. Г., & Лузина, Л. Г. (1997). *Краткий словарь когнитивных терминов*. Москва: Филологический факультет МГУ.

- Кузьмич, В. В. (Сост.). (2019). *Справочные материалы по учебной дисциплине "Лингвосемиотика"*. Мозырь: МГПУ им. И. П. Шамякина.
- Кулик, В. (2010). *Дискурс українських медій: ідентичності, ідеології, владні стосунки*. Київ: Критика.
- Кусько, К. Я. (2004). Когнітивно-дискурсивний потенціал інформативного трансферу. *Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна*, 635, 91-94.
- Лебедько, М. Г. (2002). *Когнитивные аспекты взаимодействия языка и культуры: сопоставление американской и русской темпоральных концептосфер* (Автореферат докторской диссертации). ГОУВМО Московский государственный областной университет, Москва, Российская Федерация.
- Левенкова, Е. Р. (2011). *Конвергентные и дивергентные тенденции в политическом дискурсе Великобритании и США* (Автореферат докторской диссертации). ГОУ ВПО "Поволжская государственная социально-гуманитарная академия", Самара, Российская Федерация.
- Леонтьев, А. А. (2003). *Основы психолингвистики*. Москва: Смысл.
- Леута, О. (2012). Сучасна парадигма лінгвістики – проблеми й перспективи. *Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Серія 8: Філологічні науки (мовознавство)*, 4, 10-15.
- Ликіна, В. В. (2018a). Вербалізація концепту ДЕМОКРАТІЯ в програмних виступах президента Обами і прем'єр-міністра Камерона: лінгвориторичний аспект. *Наукові записки [Центральноукраїнського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка]*. Серія: Філологічні науки, 164, 119-124.
- Ликіна, В. В. (2018b). Вербалізація концепту ДЕМОКРАТІЯ у промові Девіда Камерона: методика силової динаміки". В *Україна і світ: діалог мов та культур*. Міжнародна науково-практична конференція, 16-18 квітня 2018 року (сс. 176-177). Київ: Видавничий центр Київського національного лінгвістичного університету.

- Ликіна, В. В. (2019а). Вербалізація концепту ДЕМОКРАТІЯ в інавгураційній промові президента США Дональда Трампа: лінгвокогнітивний аспект. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: Філологія*, 39(2), 50-52.
- Ликіна, В. В. (2019b). Вербалізація концепту демократія у промові прем'єр-міністра Великобританії на з'їзді консервативної партії (2016): когнітивно-риторичний ракурс. В *Ad orbem per linguas. До світу через мови*. Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції, 20-22 березня 2019 року (сс. 165-167). Київ: Видавничий центр Київського національного лінгвістичного університету.
- Ликіна, В. В. (2020а). Вербалізація концептів та антиконцептів у публічних промовах (на матеріалі виступу Гордона Брауна). *Science and Education a New Dimension. Humanities and Social Sciences. VIII(42)*, Issue: 242, 19-22. p-ISSN 2308-5258, e-ISSN 2308-1996
- Ликіна, В. В. (2020b). Вербалізація концепту DEMOCRACY/ДЕМОКРАТІЯ в інавгураційних промовах президента США Джорджа Вокера Буша: лінгвокогнітивний аспект. *Вісник Запорізького національного університету. Філологічні науки*, 1, 124-130.
- Ликіна, В. В. (2020c). Когнітивний аспект вербалізації концепту ДЕМОКРАТІЯ у промові Терези Мей щодо "БРЕКЗИТУ". В *Ad orbem per linguas. До світу через мови*. Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції, 17-18 червня 2020 року (сс. 157-158). Київ: Видавничий центр Київського національного лінгвістичного університету.
- Ликіна, В. В. (2021а). Когнітивно-риторичні моделі втілення концепту ДЕМОКРАТІЯ в промовах президента Байдена. *Вчені записки Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського. Серія: Філологія. Журналістика*, 32(71)(3), 169-174. DOI <https://doi.org/10.32838/2710-4656/2021.3-1/29>
- Ликіна, В. В. (2021b). Концепт ДЕМОКРАТІЯ в промовах Терези Мей і Дональда Трампа: когнітивно-риторичний аспект. *Науковий вісник*

Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка. Серія: Філологічні науки (мовознавство), 15, 99-103.

- Ликіна, В. В. (2021c). Вербалізація предметно-образного складника концепту ДЕМОКРАТІЯ / DEMOCRACY в промові президента США Д. Трампа на з'їзді республіканської партії (2020). В *Таврійські філологічні наукові читання. Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції, 29–30 січня 2021 року* (сс. 118-121). Київ: Таврійський національний університет імені В. І. Вернадського.
- Ликіна, В. В. (2021d). Вербалізація ціннісного компонента концепту ДЕМОКРАТІЯ в американському президентському дискурсі початку ХХІ століття. В *Ad orbem per linguas. До світу через мови. Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції, 13 травня 2021 року* (сс. 200-202). Київ: Видавничий центр Київського національного лінгвістичного університету.
- Левицкий, А. Э., Потапенко, С. И., & Недайнова, А. В. (Ред.). (2013). *Лингвоконцептология: перспективные направления* [монографія] Луганск: Издательство ГУ "ЛНУ имени Тараса Шевченко".
- Лисиченко, Л. А. (2004). Структура мовної картини світу. *Мовознавство, 5-6, 36-41.*
- Литвиненко, Н. П. (2010). *Сучасний український медичний дискурс (Автореферат докторської дисертації)*. Інститут української мови НАН України, Київ, Україна.
- Литвиненко, Н. П. (2015). Медичний дискурс у системі фахової комунікації. *Наукові записки [Кіровоградського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка]. Серія: філологічні науки, 138, 26-29.*
- Лівицька, І. А. (2011). Науковий дискурс: рівні та особливості аналізу. *[Кіровоградського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка]. Серія: Філологічні науки, 96(1), 381-385.*

- Лівицька, І. А. (2018). Авторська ідентичність та суб'єктивність: нарративізація англомовного наукового дискурсу. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: Філологія*, 37(2), 104-107.
- Літяга, В. (2013). Поняття "концепт" у парадигмі сучасних лінгвістичних досліджень. *Вісника Київського національного університету імені Тараса Шевченка*, 1, 48-50.
- Лук'янець, Г. Г. (2016). *Колороніміка англомовного новинного Інтернет-дискурсу: когнітивно-риторичний аспект* (Автореферат кандидатської дисертації). Київський національний лінгвістичний університет, Київ, Україна.
- Макаров, М. Л. (2003). *Основы теории дискурса*. Москва: ИТДГК "Гнозис".
- Манько, О. С., & Юрковська, М. М. (2018). Структурно-семантичний та функціональний аналіз дієслів, що позначають просторове переміщення людини на землі, у повітрі та у воді (на матеріалі англійської та української мов). *Вісник студентського наукового товариства ДонНУ імені Василя Стуса*, 10, 71-75.
- Маріна, О.С. (2016). *Парадоксальність у сучасному англомовному поетичному дискурсі: когнітивно-семіотичний вимір* (Автореферат докторської дисертації). Київський національний лінгвістичний університет, Київ, Україна.
- Маркова, О. І. (2018). Аксіологічна складова змісту концепту патріотизм на матеріалі газетного дискурсу України. *Філологічні трактати*, 10(1), 50-57.
- Масенко, Л. (2010). *Нариси з соціолінгвістики* [посібник]. Київ: Видавничий дім "Києво-Могилянська академія".
- Маслова, В. А. (2008). Политический дискурс: Языковые игры или игры в слова? *Политическая лингвистика*, 1(24), 43-48.
- Маслова, Ю. П. (2012). Проблема трактування дискурсу в сучасній лінгвістиці. *Наукові записки Національного університету "Острозька академія". Серія: Філологічна*, 31, 67-69.
- Маслова, Т. Б. (2013). Типологія наукового дискурсу в сучасній мовознавчій парадигмі. *Англістика та американістика*, 10, 39-43.

- Мацько Л. І., (2003). *Риторика*. Київ: Вища школа.
- Мацюк, Г. (2009). *Прикладна соціолінгвістика. Питання мовної політики*. Львів: Видавничий центр ЛНУ імені Івана Франка.
- Менджеріцкая, Е. О. (2011). Дискурс, медиадискурс и когнитивно-дискурсивная парадигма в лингвистике. *Известия Южного федерального университета. Филологические науки*, 3, 54-60.
- Мечковская, Н. Б. (2014). *Семиотика. Язык. Природа. Культура*. Москва: Academia.
- Миронец, Е. С. (2007). *Эволюция и особенности языковой репрезентации аксиологического концепта DEMOCRACY в инаугурационных речах президентов США* (Автореферат кандидатской диссертации). Дальневосточный государственный университет, Владивосток, Российская Федерация.
- Михалева, О. Л. (2009). *Политический дискурс. Специфика манипулятивного воздействия*. Москва: Либроком.
- Моргун, О. М. (2011). Критический дискурс-анализ в методологии политической науки. *Политическая лингвистика*, 3(37), 122-128.
- Нагорна, Л. П. (2005). *Політична мова і мовна політика: діапазон можливостей політичної лінгвістики*. Київ: Світогляд.
- Німецький економічний дискурс: методологія, моделі, жанри*. (2005) [колективна монографія]. Київ: Видавничий Дім Дмитра Бураго.
- Одарчук, Н. А., & Приварська, Н. П. (2008). Структурно-функціональні особливості релігійного дискурсу. *Науковий вісник Волинського національного університету імені Лесі Українки*, 5, 44-48.
- Олексюк, О. М. (2017). *Соціолінгвістика*. Миколаїв: Миколаївський національний університет імені В.О. Сухомлинського.
- Олешков, М. Ю. (Ред.). (2009). *Дискурс, концепт, жанр* [коллективная монография]. Нижний Тагил: НТГСПА.
- Онуфрієнко, Г. С. (2019). *Риторика*. Київ: Центр навчальної літератури.
- Павлова, Н. Д. (2005). Интерактивный аспект дискурса: подходы к исследованию. *Психологический журнал*, 4(26), 66-76.

- Павлова, Н. Д., & Гребенщикова, Т. А. (2017). Интент-анализ постсобытийного дискурса в интернете. *Психологические исследования*, 10(52), 19-25.
- Павлуцька, В.О. (2008). Політичний дискурс: особливості та функції. *Вісник Житомирського державного університету. Філологічні науки*, 39, 218-221.
- Павлюк, Л. С. (2007). *Риторика, ідеологія, персуазивна комунікація*. Львів: ПАІС.
- Паршин, П. Б. (2001). Исследовательские практики, предмет и методы политической лингвистики. В А. И. Новиков (Ред.), *Scripta linguisticae applicatae. Проблемы прикладной лингвистики* (с. 181-207). Москва: Азбуковник.
- Переверзев, Е. В., & Кожемякин, Е. А. (2008). Политический дискурс: многопараметральная модель. *Вестник Воронежского Государственного Университета. Серия: Лингвистика и межкультурная коммуникация*, 2, 74-79.
- Перепелицина, Н. (2014). Когнитивная метафора как один из способов вербализации эмотивных концептов. *Slavica Wratislaviensia*, CLVIII, 321-327.
- Петрик, В. М., Присяжнюк, М. М., Компанцева, Л. Ф., Скулиш, Є. Д., Бойко, О. Д., Остроухов, В. В. (2011). *Сугестивні технології маніпулятивного впливу*. Київ: ЗАТ "ВІПОЛ".
- Пилипенко, Р. Є. (2007). *Інституційний комунікативний простір Німеччини (фахова мова економіки)* (Автореферат докторської дисертації). Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Київ, Україна.
- Подшивайлова, Г. М. (2009). *Мовні засоби маніпулятивного впливу в політичному дискурсі (на матеріалі друкованих російськомовних ЗМІ України)* (Автореферат кандидатської дисертації). Київський національний університет ім. Тараса Шевченка, Київ, Україна.
- Полюжин, М. М. (2004). Про теоретичні засади когнітивного підходу до дискурсивного аналізу. *Studia Germanica et Romanica: Іноземні мови. Зарубіжна література. Методика викладання*, 1(3), 32-41.
- Полюжин, М. М. (2015). Поняття, концепт та його структура. *Науковий вісник Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки. Філологічні науки. Мовознавство*, 4, 212-222.

- Полюжин, М. М., & Остапчук А. (2015). Типология и основные функции концептов. *Науковий вісник Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки. Філологічні науки. Мовознавство*, 4, 85-90.
- Поляруш, А. А. (2019). "Масса и власть" Элиаса Канетти как образовательный ресурс курса социологии. В С. В. Галачиева (Ред.), *Современные исследования в гуманитарных и естественнонаучных* (сс. 71-74). Москва: Перо.
- Попова, З. Д., & Стернин, И. А. (2007). *Когнитивная лингвистика*. Москва: АСТ: Восток-Запад.
- Потапенко, С. І. (2009). *Сучасний англомовний медіа-дискурс* [монографія]. Ніжин: Видавництво НДУ імені Миколи Гоголя.
- Потапенко, С. І. (2010). Интегративная функция инаугурационных обращений Барака Обамы и Виктора Ющенко: лингвориторический аспект. *Функциональная лингвистика*, 1(2), 172-174.
- Потапенко, С. І. (2011). Вербальні ефекти публічного виступу: когнітивно-риторичний ракурс (на матеріалі інавгураційних звернень Барака Обама та Віктора Януковича). *Вісник Київського національного лінгвістичного університету. Серія : Філологія*, 14(1), 102-108.
- Потапенко, С. І. (2012). Когнітивна риторика ефекту: в пошуках методу (на матеріалі інавгураційних звернень американських президентів Дж. Кеннеді і Дж. Буша). *Вісник Київського національного лінгвістичного університету. Серія: Філологія*, 15(2), 131-140.
- Почепцов, Г. Г. (1998). *Имиджелогия: теория и практика*. Київ: АДЕФ-Украина.
- Приходько, А. М. (2007). Дискурсологія концепту VS концептологія дискурсу. *Вісник Харківського національного університету ім. В. Н. Каразіна*, 53, 66-72.
- Приходько, А. М. (2008). *Концепти і концептосистеми в когнітивно-дискурсивній парадигмі лінгвістики*. Запоріжжя: Прем'єр.
- Прокопович, Ф. (1979). *Філософські твори* (Т. 1). Київ: Наукова думка.
- Радченко, Е. В. (2004). *Русская фразеология и культура речи*. Челябинск: Издательство ЮУрГУ.

- Рахилина, Е. В. (2002). Основные идеи когнитивной семантики. В А. А. Кибрик, И. М. Кобозева, И. А. Секерина (Ред.), *Современная американская лингвистика: фундаментальные направления* (сс. 371-389). Москва. Едиториал УРСС.
- Романюк, А. Б., & Заяць, А. В. (2012). Аналіз досліджень політичного дискурсу. *Вісник національного університету "Львівська Політехніка"*, 743, 200-209.
- Романченко, А. П. (2019). *Елітарна мовна особистість у просторі наукового дискурсу: комунікативні аспекти* (Автореферат докторської дисертації). Одеський національний університет імені І. І. Мечникова, Одеса, Україна.
- Руда, О. Г. (2010). Соціолінгвістика: вчора, сьогодні, завтра. *Українська мова*, 3, 125-129.
- Руда, О. Г. (2012). *Мовне питання як об'єкт маніпулятивних стратегій у сучасному українському політичному дискурсі* [монографія]. Київ: НАН України, Інститут української мови.
- Рудніченко, Н. М. (2009). *Дискурс електронних засобів масової комунікації в інформаційному суспільстві* (Автореферат кандидатської дисертації). Київський національний університет ім. Т. Шевченка, Київ, Україна.
- Рябова, М. В. (2008). Культура и язык как фундаментальные составляющие межкультурного общения. *Альманах современной науки и образования*, 2(1), 182-184.
- Сабитова, З. К. (2012). Новые лингвистические направления XX-XXI вв. В Д. Шумска (Ред.), *Язык и метод. Русский язык в лингвистических исследованиях XXI века* (Т. 1, сс. 347-360). Краков: Издательство Ягеллонского университета.
- Селіванова, О. О. (2008). *Сучасна лінгвістика: напрями та проблеми*. Полтава: Довкілля-К.
- Семенюк, О. А., & Парашук, В. Ю. (2010). *Основи теорії мовної комунікації*. Київ: Академія.
- Серажим, К. С. (2010). *Дискурс як соціолінгвальне явище: методологія, архітектоніка, варіативність* (на матеріалах сучасної газетної публіцистики) [монографія]. Київ: Видавець Паливода А. В.

- Сидельникова, Л. В. (2010). Специфіка функціонування мовного знака у знаковій системі мови. *Проблеми семантики, прагматики та когнітивної лінгвістики*, 18, 382-394.
- Сидоров, Е. В. (2008). *Онтология дискурса*. Москва: ЛКИ.
- Скаб, М. (2008). *Закономірності концептуалізації та мовної категоризації сакральної сфери* [монографія]. Чернівці: Рута.
- Слышкин, Г. Г. (2000). Дискурс и концепт (о лингвокультурном подходе к изучению дискурса). В В. И. Карасик, Г. Г. Слышкин (Ред.), *Языковая личность: институциональный и персональный дискурс* (с. 38-45). Волгоград: Перемена.
- Соколовська, С. В. (2013). Політичний дискурс Великої Британії: когнітивний аспект. *Studia Philologica*, 2, 80-82.
- Сосюр, Ф. (1998). *Курс загальної лінгвістики*. Київ: Основи.
- Степанов, Ю. С. (2007). *Концепты. Тонкая пленка цивилизации*. Москва: Языки славянских культур.
- Стецик, Т. С. (2014). Лінгво-психологічні особливості американського політичного дискурсу у ХХ-ХХІ століттях. *Наукові записки Національного університету "Острозька академія". Серія: Філологічна*, 44, 293-296.
- Строганова, Г. (2012). Вживання прецедентних метафор в німецькому економічному дискурсі (на матеріалі німецьких економічних статей). *Гуманітарна освіта в технічних вищих навчальних закладах*, 26, 149-158.
- Суслова, М. Н. (2012). *Влияние политических условий на динамику ксенофобии в России и США (Автореферат кандидатской диссертации)*. Национальный исследовательский университет "Высшая школа экономики", Москва, Российская Федерация.
- Тахо-Годи, А. А. (1978). *Античные риторики*. Москва: Издательство Московского университета.
- Таценко, Н. В. (2011). *Основи теорії мовного дискурсу*. Суми: СумДУ.
- Телия, В. Н. (1996). *Русская фразеология: семантический, прагматический и лингвокультурологический аспекты*. Москва: Языки русской культуры.

- Ткаченко, О. В. *Історія вчень про державу і право*. Харків: Право.
- Томахів, М. В., Томахів М.В. (2015). Англомовний науковий дискурс: сучасний стан та перспективи подальших досліджень. *Одеський лінгвістичний вісник*, 2(5), 154-157.
- Убина, А. Б., & Нармухаметова, Н. М. (2019). Speech etiquette and national cultural specificity of speech behavior in Russian and English languages (Інтернет). В *Студенческий научный форум-2019*. Материали XI Международной студенческой научной конференции. Взято из <https://scienceforum.ru/2019/article/2018010339>
- Удовіченко, Г. М. (2014). Місце когнітивної лінгвістики в сучасному мовознавстві. *Наукові праці [Чорноморського державного університету імені Петра Могили комплексу "Києво-Могилянська академія"]*. Серія: Філологія. Мовознавство, 221(209), 103-106.
- Филиппов, А. Ф. (2007). Пространство власти и конструкция массы: Канетти и политическая социология. *Вопросы философии*, 3, 30-38.
- Филиппова, М. А. (2007). *Идеологический концепт "ДЕМОКРАТИЯ" (на материале лингвокультуры США)* (Автореферат кандидатской диссертации). Волгоградский государственный педагогический университет, Волгоград.
- Фока, М. (2019). Підтекст літературно-художнього твору як літературознавча проблема. *Південний архів. Філологічні науки*, 7, 381-406.
- Фоменко, О. С. (1998). *Лінгвістичний аналіз сучасного політичного дискурсу США (90-ті роки ХХ століття)* (Автореферат кандидатської дисертації). Київський університет імені Тараса Шевченка, Київ, Україна.
- Хасанова, З. С. (2014). К вопросу о критериях выделения профессионального дискурса. *Актуальные проблемы филологии и педагогической лингвистики*, 2, 268-278.
- Холод, Ю. С. (2018). Лингвоконцептология: отдельная наука или синоним лингвокультурологии? *Филология: научные исследования*, 1, 147-151.

- Хомутова, Т. Н. (2014). Типология дискурса: интегральный подход. *Вестник Южно-Уральского государственного университета. Серия: Лингвистика*, 2(11), 14-20.
- Цяпа, А. (2005). Еліас Канетті: влада мови і маси. *Всесвіт. Український журнал іноземної літератури* (Інтернет). Retrieved from <http://www.vsesvit-journal.com/old/content/view/119/41/>
- Чальцева, О. М. (2017a). Концепт «публічна політика» у міждисциплінарному науковому дискурсі. *Studia politologica Ucraino-Polona*, 7, 182-193.
- Чальцева, О. М. (2017b). *Публічна політика: теоретичний вимір і сучасна практика* [монографія]. Вінниця: ФОП Барановська Т. П.
- Ченки, А. (2002). Семантика в когнитивной лингвистике. В А. А. Кибрик, И. М. Кобозева, И. А. Секерина (Ред.), *Современная американская лингвистика: фундаментальные направления* (сс. 340-369). Москва. Едиториал УРСС.
- Шевченко, І. С. (2005). Дискурс як мисленнєво-комунікативна діяльність. В І. С. Шевченко (Ред.), *Дискурс як когнітивно-комунікативний феномен* [колективна монографія] (сс. 15-19). Харків: Константа.
- Шевченко, І. С. (2018). Таблюдність дискурсу американських президентів ХХІ століття. *Вісник Харківського національного університету ім. В. Н. Каразіна. Іноземна філологія*, 87, 62-68.
- Шевченко, І. С., & Морозова, Е. И. (2003). Дискурс как мыслекоммуникативное образование. *Вісник Харківського національного університету ім. В. Н. Каразіна*, 586, 33-38.
- Шевченко, О. М., & Шевченко, Н. С. (2020). Когнітивна лінгвістика як напрям мовознавчого дослідження. *Молодий вчений*, 7.1, 142-145.
- Шейгал, Е. И. (2000). *Семиотика политического дискурса* (Докторская диссертация). Волгоградский государственный педагогический университет, Волгоград, Российская Федерация.
- Шейгал, Е. И. (2002). Рефлексивы в политической коммуникации. В *Теоретическая и прикладная лингвистика. Вып. 3: Аспекты метакоммуникативной деятельности* (сс. 133-141). Воронеж: ВГТУ.

- Шейгал, Е. И. (2004). *Семиотика политического дискурса*. Москва: ИТДГК "Гнозис".
- Штерн, І. Б. (1998). *Вибрані топіки та лексикон сучасної лінгвістики*. Енциклопедичний словник для фахівців з теорет. гуманіт. дисциплін та гуманіт. Інформатики. Київ: АртЕк.
- Шутова, В. С. (2019). Features of English speech etiquette. В Е. Н. Скорикова (Ред.), *Научное пространство: актуальные вопросы, достижения и инновации*. Сборник научных трудов по материалам IX Международной научно-практической конференции, 19 августа 2019 года, г.-к. Анапа (сс. 37-41). Анапа: ООО "НИЦ ЭСП" в ЮФО.
- Щербак, О. М. (2016). *Дискурс німецькомовних інтернет-новин: лінгвориторичний аспект* (Автореферат кандидатської дисертації). Одеський національний університет імені І. І. Мечникова, Одеса, Україна.
- Юдкін, І. М. (2018). Логіка морфологічного аналізу тексту в практиці інтерпретації. *Культурологічна думка*, 13, 14-23.
- Agnew, L., Barrett, H., Corbett, E.J., H., Enos, R., & James, M. (1997). The Classical Tradition: Rhetoric and Oratory. *Rhetoric Society Quarterly*, 2(27), 7-38.
- Al-Hajaj, J. F. B. (2013). Conceptual/Cognitive Metaphor Theory: Some Insights into Metaphorical Conceptual Mappings in Poetry. *Journal of Basra Researches for Human Sciences*, 4(38), 83-104.
- Aristotle. (2007). *On Rhetoric: A Theory of Civic Discourse* (G. A. Kennedy, trans.) (2nd ed.). New York: Oxford University Press.
- Aschale, A. (2013). *A critical discourse analysis of Barack Obama's speeches vis-a-vis Middle East and North Africa*. Retrieved from <https://www.files.ethz.ch/isn/168385/CDA%20of%20PBO%20in%20ME%20%20N-Africa%20%20%20By%20Alelign%20A%20.pdf>
- Blanca-Irimiea, S. (2017). Professional Discourse as Social Practic. *European Journal of Interdisciplinary Studies*, 9(1), 108-119.
- Boutet, J., Maingueneau, D. (2005). Sociolinguistics and Discourse Analysis: Ways of Saying, Ways of Doing. *Langage et société*, 4(114), 15-47.
- British Democracy in Action*. (1999). London: Foreign and Commonwealth Office.

- Chubur, T. (2015). Methodological foundations of lingvoconceptology. *Modeling of Systems and Processes*, 7(4), 49-52. DOI: 10.12737/7912.
- Cooper, L. (1960). *The rhetoric of Aristotle: an expanded translation with supplementary examples for students of composition and public speaking*. New York: Appleton-Century-Crofts.
- Cordella, M., & Musgrave, S. (2009). Oral communication skills of international medical graduates: Assessing empathy in discourse. *Communication & Medicine*, 6, 129-142.
- Cosenza, G. (2020). *What Can Semiotics Do for Political Communication?* Retrieved from <https://www.compol.it/rivista/special-issue/what-can-semiotics-do-for-political-communication-giovanna-cosenza/>
- Dewey, J. (1976). *Philosophy and Democracy. The Middle Works, 1899-1924*. Carbondale: Southern Illinois University Press.
- Dewey, J. (2004). *Democracy and Education*. New York: Dover Publications Inc.
- Dummett, A. E. (1981). *Frege: Philosophy of Language* (2nd ed.). London: Duckworth.
- Evans, P. A. (2004). *A Concept Still on the Margins, but Evolving from Its Asian Roots*. Baltimore: The Johns Hopkins University Press.
- Evans, V. (2009). *How words mean: Lexical concepts, cognitive models and meaning construction*. Oxford: Oxford University Press.
- Evans, V. (2013a). *Language and Time: A Cognitive Linguistics Approach*. Cambridge: CUP.
- Evans, V. (2013b). Metaphor, lexical concepts, and figurative meaning construction. *Journal of Cognitive Semiotics*, 1, 73-107.
- Evans, V. (2015). *The Crucible of Language: How Language and Mind Create Meaning*. Cambridge: CUP.
- Finnern, S. (2019). *Narration in Religious Discourse: The Example of Christianity*. The living handbook of narratology. Retrieved from <https://www.lhn.uni-hamburg.de/node/125.html>
- Foss, K. A. (2009). *Rhetorical Theory*. *Encyclopedia of Communication Theory*, 854-858. Thousand Oaks, CA: SAGE.

- Foss, S. K., Foss, K. A., & Trapp, R. (2002). *Contemporary Perspectives on Rhetoric*. Prospect Heights, Illinois: Waveland Press, Inc.
- Glenn, C. (1997). *Rhetoric retold: Regendering the Tradition from Antiquity through the Renaissance*. Carbondale: Southern Illinois University Press.
- Gordon, C. (Ed.). (2021). *Approaches to Discourse Analysis*. Georgetown: Georgetown University Press.
- Haselow, A., Hancil, S. (Eds.). (2021). *Studies at the Grammar-Discourse Interface. Discourse markers and discourse-related grammatical phenomena*. Amsterdam: John Benjamins.
- Howlett, M., Cashore, B. (2014). Conceptualizing Public Policy. *Comparative Policy Studies*, 17-33. London: Palgrave Macmillan.
- Johnson, M. (1987). *The body in the mind: The bodily basis of meaning, imagination, and reason*. Chicago: University of Chicago Press.
- Kong, K. (2014). *Professional Discourse*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Landtsheer, Ch. de. (1991). Function and the language of politics. *Communication and Cognition*, 24, 299-342.
- Langacker, R. W. (1991). *Concept, Image and Symbol : the Cognitive Basis of Grammar*. Berlin : Mouton de Gruyter.
- Langacker, R.W. (2008). *Cognitive grammar. A basic introduction*. New York : Oxford University Press.
- Lausberg, H. (1997). *Handbook of Literary Rhetoric: A Foundation for Literary Study* (trans. Orton, D. E., & Anderson, R. D.). Leiden, Boston, and Cologne: Brill Academic Pub.
- Leith, S. (2012). *You Talkin' to me? Rhetoric from Aristotle to Obama*. London: Profile Books.
- Lemmens, M. (2015). Cognitive semantics. In N. Riemer (Ed.), *Routledge Handbook of Semantics* (pp. 106-121). London: Routledge.
- Letts, M. (2009). *Obama's discourse of «hope». Making rhetoric work politically*. Bristol: University of Bristol.
- Lycan, W. G. (2019). *Philosophy of Language. A Contemporary Introduction*. New York & London: Routledge.

- Macdonell, D. (1991). *Theories of Discourse: An Introduction*. New York: Wiley-Blackwell.
- Madsen, M. W. (2016). Cognitive Metaphor Theory and the Metaphysics of Immediacy. *Cognitive Science*, 40, 881-908.
- Marume, S. B. M., Jubenkanda, R. R., Namusi, C. W., & Madziyire, N. C. (2016). The Concept of Public Policy Analysis. *Journal of Business and Management (IOSR-JBM)*, 18(4), 52-58.
- Musolff, A. (2014). Metaphorical *Parasites* and ‘Parasitic’ Metaphors: Semantic Exchanges between Political and Scientific Vocabularies. *Journal of Language and Politics*, 13(2), 218-233.
- Myhill, J. (2005). Typology and Discourse Analysis. In *The Wiley Blackwell companion to Syntax* (2nd ed.) (pp. 161-174). Massachusetts: Blackwell Publishers Ltd. DOI:10.1002/9780470753460.ch9
- Newmeyer, F. J. *The History of Modern Linguistics*. Retrieved from: <https://www.linguisticsociety.org/resource/history-modern-linguistics>
- Ordóñez-López, P., & Edo-Marzá, N. (Eds.) (2016). *Medical Discourse in Professional, Academic and Popular Settings*. Bristol/Buffalo/Toronto: Multilingual Matters.
- Paz, A. I. (2013). Discourse theory. In R. Jon McGee and Richard L. Warms (Eds.), *Theory in Social and Cultural Anthropology: An Encyclopedia* (pp. 191-196). London: SAGE.
- Perelman, Ch., & Olbrechts-Tyteca, L. (1971). *The New Rhetoric: A Treatise on Argumentation*. Paris: University of Notre Dame Press.
- Perelman, Ch., & Zyskind, H. (1979). *The New Rhetoric and the Humanities: Essays on Rhetoric and Its Applications*. Berlin: Springer.
- Philosophy of Language*. Retrieved from https://www.philosophybasics.com/branch_philosophy_of_language.html
- Poulakos, J., & Poulakos, T. (1999). *Classical Rhetorical Theory*. Boston: Houghton Mufflin.

- Potapenko S. (2016). Cognitive rhetoric of effect: energy flow as a means of persuasion in inaugurals. *Topics in Linguistics*, 17(2), 12-25. <https://doi.org/10.1515/topling-2016-0010>
- Randour, F., & Perrez, J., Reuchamps, M. (2020). Twenty years of research on political discourse: A systematic review and directions for future research. *Sage Journal*, 31(4), 428-443.
- Rosenthal, A. (2017). *New York Times*. Retrieved from <https://www.nytimes.com/interactive/projects/cp/opinion/presidential-inauguration-2017/trump-gives-us-american-carnage>
- Sant, E. (2019). Democratic Education: A Theoretical Review (2006-2017). *Review of Educational Research*, 89(1), 655-696.
- Selg, P., & Ventsel, A. (2019). What is political semiotics and why does it matter? A reply to Janar Mihkelsaar. *Semiotica*, 231, 27-37.
- Sergeant Ph., (2020). *The art of political storytelling. Why stories win votes in post-truth politics*. London: Bloomsbury Academic.
- Sloane, O. Th. (2001). *The Encyclopedia of Rhetoric*. Oxford: Oxford University Press.
- Slobin, D. I. (1991). *Learning To Think For Speaking: Native Language, Cognition, and Rhetorical Style*. Retrieved from https://www.researchgate.net/publication/43647831_Learning_To_Think_For_Speaking_Native_Language_Cognition_And_Rhetorical_Style
- Sonesson, G. (2011). Semiotics Inside-Out and/or Outside-In. How to Understand Everything and (with Luck) Influence People. *Signata*, 2, 315-348. <https://doi.org/10.4000/signata.742>
- Talmy, L. (2000). Force Dynamics in Language and Cognition. *Concept Structuring Systems*, 1, 409-470. Cambridge (Mass.): The MIT Press.
- Timmerman, D. M. (2010). *Classical Greek Rhetorical Theory and the Disciplining of Discourse*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Vandenberghe, W. (2002). Instigative Setting-Constructions: Force Dynamic Research on 'New' Types of Agency. *Leuvense Bijdragen*, 90(4), 365-390.

- Vorobyova, O. (2005). *The Mark on the Wall and literary fancy: A cognitive sketch*
In H. Veivo, B. Pettersson, M. Polvinen (Eds.), *Cognition and Literary Interpretation in Practice* (pp. 201-217). Helsinki: Helsinki University Press.
- Weiss, G. (2003). *Introduction: Theory, interdisciplinarity and critical discourse analysis. Critical Discourse Analysis: Theory and Interdisciplinarity, 1-35.*
London: Palgrave.
- Zhykharieva, O., Kushch E., & Stavtseva V. (2021). Suggestive Potential of Franklin D. Roosevelt's Presidential Speech 'Annual Address to the US Congress'. *Amazonia Investiga*, 10(37), 116-124.

СПИСОК ДЖЕРЕЛ ДОВІДКОВОЇ ЛІТЕРАТУРИ

- CED – *Cambridge English Dictionary*. Retrieved from:
<https://dictionary.cambridge.org>
- EOLD – *English Oxford living dictionaries*. Retrieved from:
<https://en.oxforddictionaries.com/definition/us/democracy>
- LDOCEO – *Longman Dictionary of Contemporary English Online*. Retrieved from:
<https://www.ldoconline.com/>
- MWD – *Merriam-Webster Dictionary*. Retrieved from: <https://www.merriam-webster.com/dictionary/democracy>
- Merriam-Webster Online Dictionary and Thesaurus*. Retrieved from:
<https://www.merriam-webster.com/>
- New Webster's Dictionary of the English Language*. Retrieved from:
<https://www.amazon.com/New-Websters-Dictionary-English-Language/dp/0832600474>
- ODO – *Oxford Dictionaries online*. Retrieved from
<https://www.oxfordlearnersdictionaries.com/>
- OED – *Oxford English Dictionary*. Retrieved from: <https://www.oed.com/>
- The American heritage dictionary of the English language*. Retrieved from
<https://www.ahdictionary.com/word/search.html?q=democracy>

СПИСОК ДЖЕРЕЛ ІЛЮСТРАТИВНОГО МАТЕРІАЛУ

- Biden, J. (2020). *US President Joseph Biden's victory speech, delivered after the announcement of the election results on November 7, 2020*. Retrieved from <https://www.washingtonpost.com/politics/2020/11/07/annotated-biden-victory-speech/>
- Biden, J. (2021a). *US President Joseph Biden's inaugural address*. Retrieved from <https://www.whitehouse.gov/briefing-room/speeches-remarks/2021/01/20/inaugural-address-by-president-joseph-r-biden-jr/>
- Biden, J. (2021b). *US President Joseph Biden's speech on the Anniversary of the COVID-19 shutdown*. Retrieved from <https://www.whitehouse.gov/briefing-room/speeches-remarks/2021/03/11/remarks-by-president-biden-on-the-anniversary-of-the-covid-19-shutdown/>
- Brown, G. (2007). *The speech outside Downing St after Gordon Brown became prime minister on June 27, 2007*. Retrieved from: http://news.bbc.co.uk/2/hi/uk_news/politics/6246114.stm
- Brown, G. (2008). *British Prime Minister speech at the Labour conference on September 23, 2008*. Retrieved from <https://www.theguardian.com/politics/2008/sep/23/gordonbrown.labour1>
- Bush, G. (2001). *First inauguration speech transcript*. Retrieved from <https://georgewbush-whitehouse.archives.gov/news/inaugural-address.html>
- Bush, G. (2003). *Remarks by the President at the 20th Anniversary of the National Endowment for Democracy*. Retrieved from <https://georgewbush-whitehouse.archives.gov/news/releases/2003/11/20031106-2.html>
- Bush, G. (2005). *Second inaugural address*. Retrieved from <https://www.npr.org/templates/story/story.php?storyId=4460172>
- Cameron, D. (2008). *The Prime Minister's speech to Conservative Party on October 1, 2008*. Retrieved from <https://www.theguardian.com/politics/2008/oct/01/davidcameron.toryconference1>
- Cameron, D. (2010a). *David Cameron's speech before the elections on May 5, 2010*. Retrieved from <https://conservative-speeches.sayit.mysociety.org/speech/601471>

- Cameron, D. (2010b). *The Prime Minister's speech to Conservative delegates in Birmingham in 2010*. Retrieved from <https://www.theguardian.com/politics/2010/oct/06/david-cameron-speech-tory-conference>
- Johnson, B. (2019). *Boris Johnson's first speech as Prime Minister: 24 July 2019*. Retrieved from <https://www.gov.uk/government/speeches/boris-johnsons-first-speech-as-prime-minister-24-july-2019>
- Johnson, B. (2020). *Prime Minister Boris Johnson delivered his keynote speech today to wrap up Conservative Party Conference*. Retrieved from <https://www.conservatives.com/news/boris-johnson-read-the-prime-ministers-keynote-speech-in-full>
- Johnson, B. (2021). *Prime Minister Boris Johnson's speech on Conservative Forum*. Retrieved from <https://www.conservatives.com/news/spring-forum-2021-the-prime-ministers-speech-in-full>
- May, T. (2016a). *The PM speech on Brexit on April 27, 2016*. Retrieved from <https://www.gov.uk/government/speeches/home-secretarys-speech-on-the-uk-eu-and-our-place-in-the-world>
- May, T. (2016b). *The keynote speech at Tory conference on October 5, 2016*. Retrieved from <https://www.independent.co.uk/news/uk/politics/theresa-may-speech-tory-conference-2016-in-full-transcript-a7346171.html>
- May, T. (2018a). *Prime-minister's speech on future UK-EU relations on March 2, 2018*. Retrieved from: <https://www.bbc.com/news/uk-politics-43256183>
- May, T. (2018b). *Prime-minister's address to delegates at the 2018 Conservative Party Conference in Birmingham*. Retrieved from <https://www.politicshome.com/news/article/read-in-full-theresa-mays-speech-to-the-2018-conservative-party-conference>
- Obama, B. (2008). *Barack Obama's Victory speech*. Retrieved from: <https://www.npr.org/templates/story/story.php?storyId=96624326>
- Obama, B. (2009). *First inaugural address in 2009*. Official transcript. Retrieved from: <http://www.whitehouse.gov/blog/inaugural-address>

- Obama, B. (2013). *Second inaugural address in 2013*. Official transcript. Retrieved from <https://obamawhitehouse.archives.gov/the-press-office/2013/01/21/inaugural-address-president-barack-obama>
- Trump, D. (2017). *Inauguration speech transcript*. Retrieved from: <https://www.politico.com/story/2017/01/full-text-donald-trump-inauguration-speech-transcript-233907>
- Trump, D. (2018). *President Donald Trump's statement to the United Nations General Assembly on September 25, 2018*. Retrieved from: <https://www.vox.com/2018/9/25/17901082/trump-un-2018-speech-full-text>
- Trump, D. (2020). *President Trump's Republican National Convention Speech 2020*. Retrieved from <https://www.nytimes.com/2020/08/28/us/politics/trump-rnc-speech-transcript.html>

Додаток А

СПИСОК ПУБЛІКАЦІЙ ЗДОБУВАЧА ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ
ТА ВІДОМОСТІ ПРО АПРОБАЦІЮ РЕЗУЛЬТАТІВ ДИСЕРТАЦІЇ

Список публікацій здобувача за темою дисертації

1. Ликіна, В. В. (2018а). Вербалізація концепту ДЕМОКРАТІЯ в програмних виступах президента Обама і прем'єр-міністра Камерона: лінгвориторичний аспект. *Наукові записки [Центральноукраїнського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка]*. Серія: *Філологічні науки*, 164, 119-124.
2. Ликіна, В. В. (2019а). Вербалізація концепту ДЕМОКРАТІЯ в інавгураційній промові президента США Дональда Трампа: лінгвокогнітивний аспект. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*. Серія: *Філологія*, 39(2), 50-52.
3. Ликіна, В. В. (2020а). Вербалізація концепту DEMOCRACY/ДЕМОКРАТІЯ в інавгураційних промовах президента США Джорджа Вокера Буша: лінгвокогнітивний аспект. *Вісник Запорізького національного університету*. *Філологічні науки*, 1, 124-130.
4. Ликіна, В. В. (2021а). Когнітивно-риторичні моделі втілення концепту ДЕМОКРАТІЯ в промовах президента Байдена. *Вчені записки Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського*. Серія: *Філологія. Журналістика*, 32(71)(3), 169-174. DOI <https://doi.org/10.32838/2710-4656/2021.3-1/29>
5. Ликіна, В. В. (2021b). Концепт ДЕМОКРАТІЯ в промовах Терези Мей і Дональда Трампа: когнітивно-риторичний аспект. *Науковий вісник Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка*. Серія: *Філологічні науки (мовознавство)*, 15, 99-103.
6. Ликіна, В. В. (2020b). Вербалізація концептів та антиконцептів у публічних промовах (на матеріалі виступу Гордона Брауна). *Science and Education a New Dimension. Humanities and Social Sciences*. VIII(42), Issue: 242, 19-22. p-ISSN 2308-5258, e-ISSN 2308-1996

7. Ликіна, В. В. (2018b). Вербалізація концепту ДЕМОКРАТІЯ у промові Девіда Камерона: методика силової динаміки. В *Україна і світ: діалог мов та культур*. Міжнародна науково-практична конференція, 16-18 квітня 2018 року (сс. 176-177). Київ: Видавничий центр Київського національного лінгвістичного університету.

8. Ликіна, В. В. (2019b). Вербалізація концепту демократія у промові прем'єр-міністра Великобританії на з'їзді консервативної партії (2016): когнітивно-риторичний ракурс. В *Ad orbem per linguas. До світу через мови*. Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції, 20-22 березня 2019 року (сс. 165-167). Київ: Видавничий центр Київського національного лінгвістичного університету.

9. Ликіна, В. В. (2020c). Когнітивний аспект вербалізації концепту ДЕМОКРАТІЯ у промові Терези Мей щодо "БРЕКЗИТУ". В *Ad orbem per linguas. До світу через мови*. Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції, 17-18 червня 2020 року (сс. 157-158). Київ: Видавничий центр Київського національного лінгвістичного університету.

10. Ликіна, В. В. (2021c). Вербалізація предметно-образного складника концепту ДЕМОКРАТІЯ / DEMOCRACY в промові президента США Д. Трампа на з'їзді республіканської партії (2020). В *Таврійські філологічні наукові читання*. Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції, 29–30 січня 2021 року (сс. 118-121). Київ: Таврійський національний університет імені В. І. Вернадського.

11. Ликіна, В. В. (2021d). Вербалізація ціннісного компонента концепту ДЕМОКРАТІЯ в американському президентському дискурсі початку XXI століття. В *Ad orbem per linguas. До світу через мови*. Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції, 13 травня 2021 року (сс. 200-202). Київ: Видавничий центр Київського національного лінгвістичного університету.

Відомості про апробацію результатів дисертації

1. XII-та Міжнародна науково-практична конференція "Мови і світ: дослідження та викладання", 22-23 березня 2018 року, м. Кропивницький,

Центральноукраїнський державний педагогічний університет імені Володимира Винниченка, заочна.

2. Міжнародна науково-практична конференція "Україна і світ: діалог мов та культур", 16-18 квітня 2018 року, м. Київ, Київський національний лінгвістичний університет, очна.

3. Міжнародна науково-практична конференція "Ad orbem per linguas. До світу через мови", 20-22 березня 2019 року, м. Київ, Київський національний лінгвістичний університет, очна.

4. Міжнародна науково-практична конференція "Ad orbem per linguas. До світу через мови", 17-18 червня 2020 року, м. Київ, Київський національний лінгвістичний університет, заочна.

5. Міжнародної науково-практичної конференції "Таврійські філологічні наукові читання", 29–30 січня 2021 року, м. Київ, Таврійський національний університет імені В. І. Вернадського, заочна.

6. Міжнародна науково-практична конференція "Ad orbem per linguas. До світу через мови", 13 травня 2021 року, м. Київ, Київський національний лінгвістичний університет, заочна.